

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • EKİM 1987 • YIL : 24 • SAYI : 10 • 500 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 5

SÖYLEŞİ / 7

Tarımımızın Sorunları ve
Çözüm Yolları

Necdet Durakbaşa
Osman Özbek

1987 Güzüne Girilirken
Bankacılık / 23

Dr. Öztin Akgüç

Sermaye Piyasası / 29

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Özelleştirme ve
Kamu Sektörü / 37

Samuel Paul
Candan Karasan

Finansal Analizlerde
Oran Dağılımları / 46

Dr. Mehmet Bolak

Ruble'nin Geleceği
(Dış Basından) / 51

Doç. Dr. Gülseren İzmirli

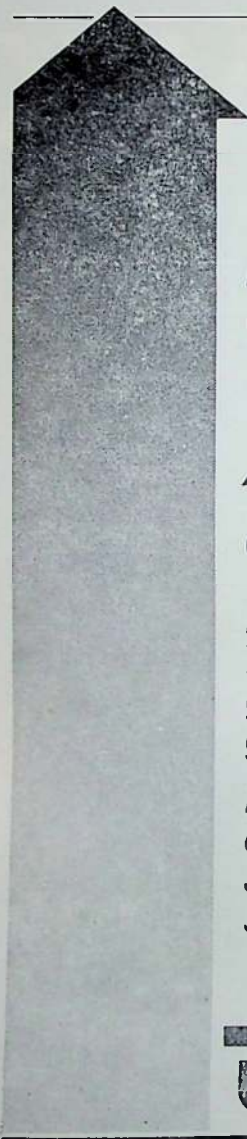
Bir Seminerin Ardından / 53

Sevill Sünnetçioğlu

Ayın Ekonomik Olayları / 61

Dr. Yıldırım Kılıç

TARIMIMIZIN SORUNLARI
VE
ÇÖZÜM YOLLARI

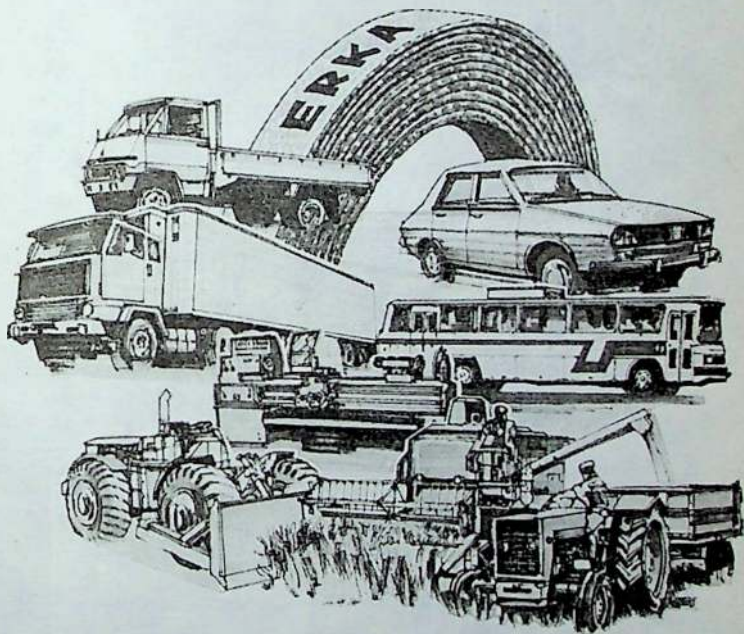
**Mevduatımız,
1986 yılında
%115
artış gösterdi!..**

*Bu büyük artış,
73 yıllık bankamıza duyulan
güven ve ilginin
gurur verici sonucudur.*

*Hizmet çabalarımızı
onurlandıran
Sayın Halkımıza
şükranlarımızı sunarız.*

3 **MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.**
TARİŞBANK

**İhtiyaç yerlerinin
çokluğu ve çeşitliliği
ERKA için problem değildir
Her ihtiyaca uygun
bir ERKA vardır.**

ERKA®

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SAN. A.Ş.

Cicöz Yolu, No: 32-34 34150 Bayrampaşa - İSTANBUL Telefon: 5675720/4 hat
Teleks: 22221 Erom tr.

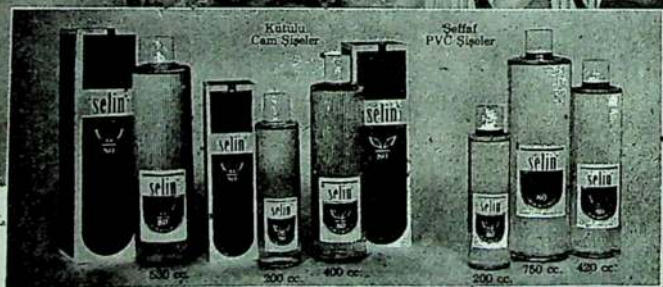
selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanta düşünün - Serinlik ormanında -
Kokular pınarında -
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt •
Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh
Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâfif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalıka • Şinasi Çalkköl • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Döşüoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferran • Prof. Dr.
Emre Günensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu •
Erhan İşıl • Doç. Dr. Halük A. Kabaalloğlu •
Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıksı • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgül • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Neboğlu • Ergin
Neng • Rahmi Onen • Prof. Dr. İsmail Özarslan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özılhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha
Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrlü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezih Tunçşiper • Doç. Dr. Gül G. Uran
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Turan
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1970-1976

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Söyleşi» bölümünde, «Tarımımızın Sorunları ve Çözüm Çareleri» üzerinde durulmaktadır. Ülkemiz, sanayileşme ve dışa açılma yolunda olumlu adımlar atmıştır. Dışsatımımızda sanayi ürünlerinin payı artarken, tarım ürünlerinin payı azalmaktadır. Bununla beraber tarımın Türkiye ekonomisi için önemli devam etmektedir. Nüfusumuzun yarısı aşkın bölümü kırsal alanda yaşamakta ve geçimini büyük ölçüde tarımdan sağlamaktadır. Ancak, ülkemizde 3 milyon 650 bin tarımsal işletme faaliyette bulunmakta, bunların % 82'sini 200 dekaradan küçük işletmeler oluşturmaktadır. İşte asıl sorun da buradan kaynaklanmaktadır. Ülkemizde tarım işletmeleri zaman içinde bölünüp küçülmemekte, bunun sonucunda da verim düşmektedir. Bunlar, yeterli sermayeyi sağlama ya da biriktirme olanağından yoksun, ekonomik olmayan işletmelerdir. Genelde tarım kesiminin geliri düşüktür, çiftçimizin elinde yeterli öz kaynak yoktur. Bu sorun nasıl çözülebilir?

Öte yandan Türkiye, AET'ye tam üyelik için başvurmuştur. Tam üyelik gerçekleşirse, Türk tarımı 320 milyonluk zengin bir tüketici kitlesine açılacaktır. Aksi halde Türkiye'nin AET ülkelerine serbest olarak tarımsal ürün gönderme olanağı yoktur. Ancak, AET ülkelerindeki çiftçiler, büyük devlet sübvansiyonlarıyla yaşatılmakta; üretim girdilerini sağlama, altyapı ve pazarlama bakımından çok ileri düzeyde bulunmaktadır. Ülkemiz iklim, toprak ve ürün çeşitli yönünden şanslı olmakla beraber, Türk çiftçisi tek başına bu düzeye ulaşacak maddi güce sahip değildir. Öyle ise Türkiye tarım alanında AET ülkelerinin düzeyine nasıl ulaşabilir? Devletin desteği altında, mesleki ve mali kuruluşlar ile çiftçiler işbirliği halinde çalışılırsa, bu gerçekleştirilebilir mi? Soruların cevabını «Söyleşide bulacaksınız. Dergi'de yer alan diğer yazıların da ilginizl çekeceğinizi umuyoruz. Bunların yanı sıra «Özelleştirme ve Kamu Sektörü» başlıklı çeviriyi okumanızı özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ EKİM 1987 YIL : 24 SAYI : 10 500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 31 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 6.000.— TL; ÖĞRENCİLERE : 3.000.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 200.000.— TL, Ön Kapak İçli 150.000.— TL, Arka Kapak İçli 125.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 100.000.— TL, Tam Sayfa 80.000.— TL, Yarım Sayfa 50.000.— TL, Çeyrek Sayfa 25.000.— TL, Renk Farkı 30.000.— TL • NOT : İlan fiyatlarına %12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul) : Akbank Türbe Şubesi 443, İş Bankası Türbe Şubesi 15110, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 528 28 90 • CİLT : Şe Ma, Telefon : 528 16 11 • BASKI TARİHİ : 6 Ekim 1987 • SAYISI : 7000

Yepyeni Bir Hazine Bankacılığı Örneği...

Halkın tasarruflarıyla oluşan
imkânlarını, halk için
değerlendirirken, çağdaş
bankacılık anlayışıyla,
gücünü yalnız kuruluşlar
değil, kişiler için de seferber
eden Anadolu Bankası,
yepyeni bir hazine bankacılığı
örneği veriyor...

ekonomik göstergeler

	1985	1986	1987		
			Mayıs	Haziran	Temmuz
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1691.9	2545.7	2457.4	2206.3	2132.4
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	1393.5	2021.1	2599.2	2337.8	2955.4
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1299.6	1828.0	2038.3	2015.8	2559.0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	794.5	1051.5	1213.1	1191.6	1225.0
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	8813.8	13235.3	11970.9		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	1911.1	3192.3	2891.9		
Tasarruf Mevduatı	4187.1	5752.6	5692.2		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	548.2	889.5	815.5		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	3638.9	4863.1	4876.7		
Mevduat Sertifikası	668.2	787.7	732.7		
Resmî Kuruluş Mevduatı	886.4	1325.3	1239.9		
Bankalar Mevduatı	780.2	1654.3	813.6		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	380.3	523.2	600.6		
Döviz Tevdatı	1153.8	2592.5	2955.1		
Toplam Krediler	6506.9	11517.2	11872.4		
Tarım	958.1	1773.2	1874.6		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	704.1	1491.6	1591.7		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	256.9	431.9	486.3		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	375.4	791.7	884.6		
Denizcilik	83.7	58.6	59.0		
Ticari, Sınai, Sair	4128.8	6970.1	6976.2		
PARA ARZI (milyar TL.)	2774.9	4361.8	5136.6	5076.6	5638.7
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	356.8	504.7	594.7	597.7	607.7
Tarım (Genel)	353.6	446.3	592.4	577.4	568.7
İmalat Sanayii (Genel)	345.2	509.4	580.8	591.8	607.2
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1159.6	1561.0	2096.9	2094.7	2134.8
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1309.3	1765.7	2402.1	2397.7	2450.4
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11613.4	11104.8	4899.4	5883.0	7109.5
Dışsatım (FOB)	7958.0	7456.7	3507.2	4236.3	4879.0
İşçi Dövizleri	1714.0	1633.0	653.0	834.0	

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Mayıs/1987 sonunu değil, Mart/1987 rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M_1) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışalımını dahildir.

Yüksek kazanç yine İktisat'ta

İktisat Bankası Menkul Değerler Merkezi ve şubelerinde satışa sunulan özel sektör tahvilleri yüksek kazanç sağlamaya devam ediyor.

Ayrıca, Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Hisse Senedi veya Gelir Ortaklığı Senedi almak için **Menkul Değerler Merkezi**'ni ve **İktisat** şubelerini arayabilirsiniz.

İKTİSAT
MENKUL
DEĞERLER
MERKEZİ

İktisat Menkul Değerler Merkezi

Esentepe: Büyükdere Caddesi 165, Esentepe İstanbul Telefon: 172 7000, 166 2731

Osmanbey: Halaskargazi Caddesi 180, Osmanbey, Telefon: 146 0410

Söyleşi

OSMAN ÖZBEK

Tarımımızın Sorunları ve Çözüm Yolları

NECDET DURAKBAŞA

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, sizinle Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanı olarak Türkiye tarımının temel sorunlarını görüşmek ve tartışmak istedik. Sorunları sıralarsak; önce, Türkiye tarımında ileri Batı ülkeleriyle ve Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırıldığı zaman önemli verim düşüklüğü görülüyor. Bu verim düşüklüğünün sebepleri acaba nedir? Verim düşüklüğünde mülkiyet yapısı ne derece etkilidir? Tarım teşkilatı çiftçilerle gereğince bütünleşmiş ve çiftçilerimiz gereği gibi bilgilendirilebilmiş midir? Nihayet, tarım girdileri bakımından ne gibi sorunlar söz konusu olabilir? Bu başlık altında da tohumluk sağlanması ve tohum ıslahı çalışmaları, sulama, gübreleme ve makineleşme sorunları akla gelebilir. Şimdi bu söylediğimiz hususlar tabii önemli bir fon gereksinimini de ortaya koyacaktır. Çiftçimizin elinde yeterli öz kaynak olmadığına göre, bu fon gereksinimi nasıl karşılanacaktır? İşte, bunlar ve benzer sorular... Kuş-

kusuz bunlara sizin ekliyeceğiniz başkaları da vardır. Evet, Sayın Özbek görüşlerinizi alabilir miyiz?

ÖZBEK — Sayın Durakbaşa, tarımın yapısını bilmeden bunları cevaplamak ve iyi değerlendirebilmek mümkün değil. 1985 tarım istatistiklerine göre, Türkiye'de 3 milyon 650 bin 910 adet işletme vardır. Bunların % 82,5'i 200 dekardan küçük işletmelerdir. Bu işletmeler kendilerine yetecek sermayeyi elde etme, biriktirme veya toplama imkânına sahip bulunmamaktadırlar. İşte bu noktada sermaye yetersizliğinin tarımsal kredi yoluyla karşılanması konusu gündeme gelmektedir. Tabiiyle buna eklenecek daha birçok faktörler de vardır.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, işletmelerin cüceliği ve sayısal fazlalığı, Türkiye'de hektar başına verimin düşük oluşunun bir nedeni olduğuna göre, bu hususta alınacak önlemler bakımından Ziraat Odaları olarak

görüştünüz nedir? Bir de, 10 yıl 20 yıl önce işletme sayıları ve büyüklükleri ne idi? Elde istatistiki bir döküm var mı?

türkiye'de tarımın gelişmiş ülkelerin düzeyine ulaşabilmesi için, bir tarım reformuna gidilmesi zorunludur; miras yoluyla işletmeler parçalanmakta ve verimlilik düşmektedir

ÖZBEK — Biz Ziraat Odaları Birliği olarak Türkiye'nin gelişmiş ülkelerin tarımsal düzeyine ulaşabilmesi için bir tarım programı ve gerekirse bir tarım reformuna gidilmesinin zorunlu olduğunu her vakit öneriyoruz. Çünkü miras yoluyla işletmeler parçalanıyor ve bu parçalanma yüzünden de işletmelerimizde verimlilik düşüyor. Gelişmiş ülkelerde işletme sahipleri gerek ölüm, gerek mesleği terk yoluyla tarımsal işletmesini bıraktığı vakit, bunu ailenin en uygun bir çocuğuna işletmek üzere tümüyle veriyor. Diğer çocuklar başka alanlara sevk ediliyor. Eğer ailede bunu devam ettirecek bir fert yoksa, işletme gene hükümetin bilgisi ve denetimi altında talip olan başka işletmelere, başka şahıslara veriliyor;

onlara gerekirse satın alma kredisi de verilmek suretiyle birim işletmelerin küçülmesi önleniyor. Kaldı ki bizde işletmelerin verimli olup olmadıkları mevzuunda da bir envanter yok. Ürün çeşidi çoktur Türkiye'de, 150' den fazla ürün çeşidi vardır. Ve bunların dahi çeşitli yörelere göre verimlilikleri farklıdır. Bunları tespit etmeden işletmelerin büyüklüklerini bir standarda getirmek mümkün değildir. Ama bu alanda herhangi bir çalışma Türkiye'de görmüyorum.

DURAKBAŞA — Demek oluyor ki, böyle bir yola gidilse bile bölgesel olarak farklılaştırmalar yapmak icap edecektir, değil mi efendim?

ÖZBEK — Bölgelerin özelliklerine, iklim hususiyetlerine, toprak verimlerine ve yetiştirilen ürünün çeşitlerine göre asgari verimli çalışma büyüklüğü standardını tespit etmek mecburiyetindeyiz. Ondan sonra da işletmeleri birleştirmek yoluyla bu standartlara ulaşmayı hedeflemek lazımdır. Şimdi bir arazi toplulaştırılması kanunu var ve isteğe bağlı olarak uygulama denemeleri var. Fakat Türk çiftçisi, toprağına bağlıdır. Tarpaları bir köyün çeşitli yerlerinde olsa bile bunları birleştirmek için kanunun bu imkândan istifade etmeyi düşünmüyor. Bu bakımdan, Türkiye çapında bir genelleme ile zaman içinde bunu mutlaka bir çözüme götürmeliyiz. Nasıl şehirlerde imar hareketleri bir imar planına bağlıdır, köylerde de rantabl işletme sistemlerini

T A B L O I

TÜRKİYE TARIMINDA İŞLETME BÜYÜKLÜKLERİ

Dekar (= 1000 m ²)	İşletme Sayısı	Dekar (= 1000 m ²)	İşletme Sayısı
0 — 5	351.069	100 — 199	239.150
5 — 9	405.257	200 — 499	95.539
10 — 19	594.221	500 — 999	15.190
20 — 29	400.796	1000 — 2499	1.350
30 — 39	276.513	2500 — 4999	546
40 — 49	200.521	500'den büyük	388
50 — 99	478.375	Toplam	3.058.915

SÖYLEŞİ: Fotoğrafta, Necdet Durakbaşı (solda), Osman Özbek ile bir arada görülüyor.

bir üretim planına, tarım politikasına bağlayarak bunları verimli işletme standardına getirmek zarureti vardır. Kaldı ki nüfus hızla artıyor. Tüm emeğin sanayide mükdamını sağlayamadığımız göre, kırsal alanda hızla artan nüfusun iş bulabilmesi için eldeki tarımsal işletmeleri entansif işletmeler haline getirecek bir genel tarımsal plana ihtiyacımız vardır. Türkiye iklimi yönünden şanslı bir ülkedir. Ve entansif işletme sistemlerini uygulama yoluyla parçalanmış arazilerdeki verimi artırmak imkânı vardır.

Misal olarak söylüyorum, Türkiye'de bundan 15-20 sene kadar ev-

vel şimdiki kadar yaygın sera sistemi yoktu. Çeşitli nedenlerle seracılık gelişmeye başladı. Bu, çiftçinin kendi kendini eğitimi ile olmuştur. Devletin katkısı ise pek azdır. Gerek sebze ve meyva seracılığında, gerek çiçekçilikte, gerekse entansif süt ve besi işletmelerinde, tavuk işletmelerinde: bunun yanında el sanatları, arıcılık, ipekböcekçiliği ve halıcılık gibi birçok yan işletme şekillerinde, entansiteyi tespit ederek parçalanmış arazileri daha başka şekillerde çiftçinin verimli bir işletmesi haline getirmek ve ekonominin hizmetine sokmak şansımız vardır. Çünkü, güneş, su ve iklim şartları, bize bu konuda

T A B L O II

TARIM İŞLETMELERİNİN İŞLEDİKLERİ ALAN İTİBARIYLA DAĞILIMI
(1963 - 1980)

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	1963				1970				1980			
	İşletme Sayısı		İşlenen Alan		İşletme Sayısı		İşlenen Alan		İşletme Sayısı		İşlenen Alan	
	(000 Adet)	%	(000 Hektar)	%	(000 Adet)	%	(000 Hektar)	%	(000 Adet)	%	(000 Hektar)	%
1 — 20	1.268,8	40,9	1.176,5	7,0	1.351,0	44,1	1.767,8	10,3	1.102,4	30,2	941,4	4,1
21 — 50	863,5	27,9	2.902,9	17,4	878,0	28,6	2.872,1	16,8	1.164,7	31,9	3.614,2	15,9
51 — 100	561,7	18,1	3.995,3	23,9	478,0	15,6	3.587,8	21,0	738,4	20,2	4.839,2	21,3
101 — 200	291,7	9,4	3.973,1	23,7	238,0	7,8	3.587,4	21,0	422,3	11,6	5.433,0	23,9
201 — 500	99,8	3,2	2.842,1	17,0	96,0	3,1	3.343,0	19,5	193,7	5,3	5.200,2	23,0
501 — +	15,4	0,5	1.814,4	11,0	18,0	0,8	1.906,0	11,4	29,4	0,8	2.736,0	12,0
Toplam	3.100,9	100,0	16.734,3	100,0	3.060,0	100,0	17.069,9	100,0	3.650,9	100,0	22.761,0	100,0

yardımcı olacak ve küçük işletmeleri bile kârlı ve verimli kılacaktır.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, acaba şöyle bir sonuç çıkarabilir miyiz? Hangi iktidar olursa olsun, işletmelerin parçalanarak küce işletmeler haline gelmesini önlemeli ve tarım reformu çalışmalarında mutlaka bu hususu dikkate almalıdır, diyebilir miyiz?

ÖZBEK — Elbette, ne var ki, bu hedef bugüne kadar hemen hiç dikkate alınmadı. Toprak reformu çalışmalarında ideolojiye kaçıldı. Yoksa, bu sorunu önceleri halledebilirdik. Son olarak, Urfa yörelerinde devletin mülkiyetinde olan 3 milyon hektar sulanabilecek arazinin dağıtımı için çalışmalar yapılmaktadır. Daha önce istimlak edilen araziler de bu rakama dahildir. Burada bir deneme geçireceğiz, ama orada Atatürk Barajı'nın yapılması, Urfa Tüneli'nin bitmesi ve Harran Ovası'nın sulanma sisteminin bitirilmesi merhaleleri vardır. Ve orada da yine rantabl işletme birimlerinde çok dikkatli olmak mecburiyetinde olduğumuzu söylemek istiyorum. Sulu arazi, kuru arazi birimlerinde acaba aileyi besleyebilecek üniteler oluşturabilecek miyiz? Öte yandan bugün Türk tarımında elimizdeki işletme büyüklükleri ne olursa olsun, hepsinin büyük sıkıntılarla çalışmakta olduğunu ve çok şikâyetleri olduğunu biliyoruz. Dağıtılacak olan bu arazilerde bu şikâyetler devam edecek ise, yetersiz bir hareket yapmış olacağız. Evet, belki bir miktar toprak dağıtacağız ama, aynı sıkıntılarının devamını da peşinen kabul etmiş olacağız.

DURAKBAŞA — Demek oluyor ki işletme büyüklüğünün verim üzerindeki etkisi önemli bir husustur. Kuşkusuz, Türkiye tarımında diğer başka önemli sorunlar da vardır. Örneğin, Türkiye'de tarım teşkilatı arzu edildiği gibi çiftçinin hizmetine koşu-

labilmiş midir? Organizasyondan başlarsak, Tarım, Hayvancılık, Orman, Köy işlerinin aynı Bakanlık bünyesinde yürütülmeye çalışılması uygun bir düzenleme midir?

tarım, hayvancılık ve ormancılık işlerinin bir bakanlığın elinde bulunması yerindedir; köy işlerinin aynı bakanlığa bağlanması ise uygun olmamıştır

ÖZBEK — Bence tarımın bütünüyle yani, tarım, hayvancılık ve ormancılık işlerinin bir bakanlığın elinde olması, koordinasyon yönünden yerindedir. Ne var ki, köylere götürülecek çeşitli hizmetler ve köy kalkınmasını kapsamına alan köy işlerinin bu Bakanlığa yüklenmesi uygun olmamıştır. Çünkü, zaten Tarım Bakanlığının işleri çok yüküldür. Bu yükü daha çok artırmamak gerekirdi. Şimdi işler yapılmıyor mu? Yapılıyor, ama, mahalli teşkilatlarda müdür olarak ihtisasları dışında görev verilen arkadaşlarımız var. Hiçbirisini küçük görmüyorum. Ama onlar kendi ihtisasları içinde kendi hizmetlerini daha iyi takip edebilirlerdi. Bugün filan ilde bir veteriner arkadaşımız vardır, bir başka ilde bir ormancı arkadaşımız vardır, müdür olarak çalışıyor. Burada aksamalar var. Bana gelen birçok mektupta çiftçi, «Ben pamuğu Veteriner Müdüğü'ne nasıl sorayım?» diyor. Oysa, burada bölgelerin özelliklerini dikkate almak daha uygun olurdu. Mesela, hayvancılık bölgelerinde hayvancılığa ağırlık vermek zaruretini vardır. Orman bölgelerinde ona göre. Ve o bölgelerde ona hükmeden müstakil teşkilat mensupları olsa, bunlar ellerindeki yetkilere göre problemlere daha iyi çare bulurlar. Şimdi

bazı arkadaşlara o kadar ihtisasları dışında iş yüklenmiştir ki, artık birbirlerini takipten, kontrolden uzak ve sıkıntılı bir çalışma veriyorlar. Çalışmıyorlar demiyorum, yanlış anlaşılmasın; fakat olmadı bu iş. Eskiden umum müdürlükler vardı. Şimdi bir tek Orman Umum Müdürlüğü kaldı. Oysa bunlar ihtisaslaşmış ve başlarında da bu konularda yetişmiş. Türkiye'nin neresinde ne var, neresi neye ihtiyaç duyar, hangi teşkilatla buraya gidilir, bunları bilen kimseler vardı. Şimdi hepsi dağıldı. Yeni yeni umum müdürlükler kuruldu; daha merkezietçi bir sisteme gidildi.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, gelelim taşra teşkilatına. Taşra teşkilatı çiftçiyle gereğince bütünleşebilmiş midir? Bilgi aktarımı ve uygulamayı yönetme bakımından...

ÖZBEK — Şimdi efendim, ilk iş çiftçinin bilgi sahibi kılınmasıdır. Ondan sonra pazarın ne talep ettiğini bilmemiz lazım. Elimizdeki işletmelerde biz pazar talebine uygun üretime gidebilir miyiz? Üretimi yapabilmek için üretim araçlarına ve girdilere sahip miyiz? Bunları satın alabiliyor muyuz, üretimin verimli bir şekilde elde edilebilmesi için etkin olarak kullanabiliyor muyuz? Sonra ürünün hasadı, muhafazası, paketlenmesi, pazarlanması ve pazara sevkine kadar olan ulaşım meselelerinde neler yapmamız lazım? Şimdi bu bir bütündür Sayın Durakbaşa. Bunu plan anlayışı içinde bir arada yapamazsak, bir yerdeki aksaklık bütün masrafları ve ürünleri heder eder. Türkiye iklim ve toprak yönüyle şanslı bir ülkedir, ama bizim birim alanda gerek bitkisel üretimde, gerek hayvancılıkta, gerek su ürünlerinde arzu edilen optimal seviyeye çıkmamız uzun zaman alacaktır. Çiftçi bilgisizdir, tarım teşkilatı bilgilendirme yolunda yeterli bir çalışmaya, bir organizasyona sahip değildir.

ziraat odaları, maddi olanaksızlıklar nedeniyle çiftçiye gerektiği şekilde ulaşmamaktadır; bu mesleki kuruluşlar çeşitli yollardan kaynak sağlanarak desteklenmeli ve daha etkin çalışır hale getirilmelidir

Meslek teşekkülü olarak Ziraat Odaları, maddi imkânsızlıkları nedeni ile çiftçimize gereği gibi ulaşmamaktadır. Ziraat Odalarının 24 yıllık bir mazisi vardır. Fakat bizim mali kaynağımız devletçilik sisteminin cari olduğu dönemlerde hazırlanan bir kanunla devlet tarafından temin edilmektedir. Bugün Ziraat Odaları Birliği Tarım Bakanlığı bütçesine konan ve lütf gibi görülen bir parayla faaliyetlerini sürdürmektedir. Tarım ürünlerinin borsalardan geçişi halinde, bu borsaların gelirlerinin belirli bir tutarı da bize aktarılır. Ziraat Bankası'ndan çok cüzi bir yardım alırız. Ziraat Odaları Birliği, Ankara'daki merkezimiz, eskiden bu paraların % 90'ını. Türkiye'de her ilçede kurulu Odalara gönderirdi. Şimdi % 50'sini gönderiyoruz. Odalar da bizden aldıkları bu paralara ek olarak üyelerinden de aidat almak zorundadırlar, ama bu aidatı çok cüz'i olmasına rağmen alamazlar. Aldıkları aidatların % 10'unu da bize Ankara'ya göndermek mecburiyetindedirler. Yalnız, Odalar aidat toplayamadıklarından, Birliğe para gönderemezler ve bizden para isterler.

DURAKBAŞA — Acaba şöyle bir çözüm uygun olur mu? Ziraat Bankası

kullandığı kredilerden aldığı faizin meselâ % 1'inin ya da % yarımını her ne halse, Ziraat Odaları payı olarak ayırıp Ziraat Odasına verse bu bir çözüm olabilir mi?

ÖZBEK — Böyle olabilir. Bunun yanında bazı tarımsal ürünlerin ihracatında, muayyen bir miktar, bir fon kesilir ve bu fondan Ziraat Odaları Birliği ve Odalar desteklenebilir. Çünkü çiftçinin ürettiği ürün ihraç edilmektedir. O ihracata bir Ziraat Odası payı eklenebilir. Nasıl bugün Hükümet kabuklu fıındıkta kilo başına 50 sent fon alır. Benim çiftçimin malından, hiçbir hizmeti olmadığı halde, devlet, fiyatı dengeye getirmek için bir fon alır. Eskiden pamukta, üzümde, incirde de alınıyordu. Bunun gibi tarımsal ürünlerin ticarete dönük, sanayie dönük safhalarında bir miktar fon kesintisi yapılabilir ve böyle bir yol izleyerek Ziraat Odalarına kaynak temin edilebilir; bu meslek kuruluşlarının daha etkin çalışmalarını desteklenebilir. Ama Ziraat Odalarının güçlenmesi her nedense istenmemektedir. Ziraat Odaları bir şikâyeti ortaya koyduğunda iktidarlar bundan alınmaktadırlar. Aslında Ziraat Odaları hükümetlere bilgi aktaracak, problemleri götürecektir ve o problemlerin çözümü için formüller önerecek kuruluşlardır. Hangi parti iktidar olursa olsun, Ziraat Odaları büyük bir kesimin yegâne meslek kuruluşudur. Ziraat Odaları gerek istatistiki bilgi toplamakta, hükümete arz etmekte ve hükümete plan yapılmasında yardımcı olmakta, gerekse mahalli konulardaki aksaklıkları hükümete götürmektedirler. Ayrıca, hükümetlerin tarım alanında aldığı kararları uygulamakta: çiftçiye eğitici, yol gösterici, kontrol edici bir vazifeyi yüklenmişlerdir. Oysa halen bu görevi yapamamaktadırlar. Hükümetimize «Tarımda sübvansiyon her ileri ülkede vardır; bizde de olması zorunludur.» görüşünü kabul

ettirene kadar nasıl uğraştık bilemezsiniz.

DURAKBAŞA — Ama, sanıyorum şimdi kabul ettiler.

ÖZBEK — Ettiler, ama iş işten geçti. Çiçek kuruduktan sonra, su vermeye başladık; hayvancılık ise bitti, üç seneden önce kendini toparlayamaz. Beli bükülen çiftçi işletmelerini satmaktadır, ama müşteri yoktur. Bunu gören yeni müteşebbisler bu konuya girmekten korkmaktadırlar. Ve hayvan yönünden fiyatlar da almış başını gitmiştir; şimdi bu cazip gibi gözükür. etin fiyatının yükselmesi, sütün fiyatının yükselmesi, ama bunları üretmek için lazım olan girdilerin fiyatları, bize verilen sübvansiyonları daha ilk aylarda silip süpürmüştür. Hayvancılık bir felakete doğru gidiyor.

Sistemi etkin kılabilmek için, çiftçinin temsilcisi olan Ziraat Odaları ile mahalli tarım teşkilatlarını bir masaya oturtup çabalarını birleştirmek lazımdır. Bunlar arasında sıkı bir temas ve işbirliği zorunludur. Çiftçiler gübre ihtiyaçlarında Ziraat Odalarına gelip vesika alıyorlardı, çünkü kendisine kayıtlı olan çiftçinin ne kadar yer ektiğini, ne gibi tarımsal varlığa sahip olduğunu Ziraat Odaları biliyordu. Ziraat Odalarında sicilleri var; ona göre bir vesika vermek suretiyle çiftçinin ihtiyacı saptanabiliyordu. Şimdi bunlar kalktı; bürokrasiyi önlemek için...

DURAKBAŞA — Çiftçinin tarım kredisi alırken de Ziraat Odalarından bir belge alması çok yararlı olur. Bu, Ziraat Bankası bakımından da bir güvencedir.

ÖZBEK — Güvence idi. Ziraat Bankası'nın senetlerinin arkasında Ziraat Odasının tasdik yeri vardır. Bunlar da şimdi yapılmaz oldu. Toprak Ofis çiftçiden tahıl, bakliyat vb.

alırken Ziraat Odasından vesika getirilmesini istiyordu, şimdi bu da kalktı. Böylece, çiftçi kendi meslek kuruluşundan koptu, uzaklaştı.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, mesela bir çiftçi dedi ki, «Tarlamdaki bir bitkide şu verimi aldım; verim düşüklüğü var. Bunun nedenini gelin araştırın.» Bunun cevabını tarım teşkilatından alabiliyor mu, ya da diyelim ki, «Şu ceviz ağacımda ya da şu elma ağacımda şöyle bir problem var, yaprak-

alanda hizmet vermeleri, her birime, her tarlaya, her çiftçiye gidebilmeleri mümkün değildir. Ama şikâyeti kendilerine ulaştırabilirsek, muhakkak geleceklere. Tabii ellerindeki imkanlar derecesinde geleceklere.

DURAKBAŞA — Ellerinize bu imkanlar var mı? Yani ziraat teşkilatının elinde jeep'di, başka araçları bunlar var mı?

ÖZBEK — Onlar yeterli değil. Zaten yetersiz olan bu vasıtaları, imkân-

NECDET DURAKBAŞA
Bankacı - İktisatçı

ları soluyor, yeterince verim vermiyor, bunun nedeni nedir?» derse, bunun cevabını tarım teşkilatı yerine giderek verebiliyor mu?

ÖZBEK — Şimdi efendim, çiftçi şikâyetini en fazla Ziraat Odalarına yapar. Tarım teşkilatına her vakit gidemez.

DURAKBAŞA — Neden?

ÖZBEK — Çünkü orada muayyen bazı insanlar vardır, onların geniş bir

OSMAN ÖZBEK
Türkiye Ziraat Odaları Birliği
Yönetim Kurulu Başkanı

ları üstelik bir araya topladılar. Bugün veterinerlik alanında da şikâyet var. Eskiden hepsinin kendine mahsus vasıtaları vardı. O şekilde bunlarla gidiliyordu. Ama şimdi hepsini bir tek birime bağlayıp oradan vasıta sağlanıp gidilebiliyor. Bu da yeterli koordinasyon sağlamadığı için iyi sonuç vermiyor.

DURAKBAŞA — Bu gönderilen araç için ücret alıyorlar mı, ya da eleman için?

ÖZBEK — Devletin vasıtası için almıyorlar. Ama bir hayvan hastalığında veterineri, vasıta tutup götüreceksiniz. Ziraat Odasının vasıtası olsa, o da alır götürür çaresine bakar. Ama Ziraat Odası kendini geçindirmekten acizdir. Ziraat Odalarında maddi güç olsa, onlar, birer tane ziraat mühendisi, birer tane veteriner yahut hayvan sağlık memuru, gerekirse orman bölgelerinde orman mühendisi tutmak suretiyle bu hizmeti çiftçiye götürebilir. Şimdi, Tarım Bakanlığı büyüyünce, buna Köyişleri Bakanlığı da eklenince, orman hizmetleri ve hepsi bir araya gelince, burada aksaklıklar meydana geldi. İllerdeki müdürlerimizin yükleri çok daha arttı. Eskiden bir il Veteriner Müdürü vardı, il Ziraat Müdürü vardı, il Orman Müdürü vardı. Bunlar kendi hizmet alanlarının sahibi idiler. Şimdi bir müdüre tüm bu işlerin yüklenmesi işi zorlaştırdı. Gerçi yine müdüre bağlı uzmanlar var ama, bu organizasyonun bizi şaşırttığını söylemek isterim.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, Ziraat Odalarının sorunları ile ilgili bilgiler için size çok teşekkür ederim. Doğrusu bu konuda kamuoyu yeterince bilgilendirilmiş, aydınlanmış değildir. Sanırım çok yararlı oldu. Sayın Özbek, şimdi şöyle düşüneyim; teker teker birbirine benzer şikâyetler tarım teşkilatına yansıtılacağına, tarım teşkilatı bölgesel olarak durumları incelese ve orada çiftçinin ne gibi sorunları olabilir, araştırırsa sonra da çözüm yollarını çiftçilere bildirirse, emekten ve bilgiden tasarruf edilmiş olmaz mı?

ÖZBEK — Tabii tabii, o da olur.

DURAKBAŞA — Tarımda ileri ülkelerde bu işin böyle yapıldığını duyuyor, okuyoruz. Ama, biz her nedense bir türlü bu işi beceremiyoruz. Sayın Özbek, şimdi de isterseniz tarım girdilerinin sağlanması ve verim üze-

rindeki etkisi konusuna gelelim. Tabii girdilerin sağlanmasında aynı zamanda bir de finansman sorunu var.

tarımda kendimizi, büyük sübvansiyonlarla yaşıtılan ortak pazar'ın şartlarına uydurabilmemiz için, çok çalışmak zorundayız; girdi fiyatlarının giderek arttığı bir dönemde, türk çiftçisi, ortak pazar ülkeleri çiftçilerinin düzeyine ulaşabilecek maddi güce sahip değildir

ÖZBEK — Ortak Pazar'a tam üyelik müracaatı yapan Türkiye'nin 5 senelik bir süre sonunda tam üyeliğe kabulünü varsayarsak, Türkiye için büyük meselelerin başımıza geleceğinin bilinmesi lazım. Biz bugünkü durumu götüremezken, bu tablo içinde, 5 senede Ortak Pazar'ın şartlarına kendimizi uydurabilmek için çok çalışmak mecburiyetindeyiz. Büyük sübvansiyonlarla yaşıtılan Ortak Pazar ülkelerindeki çiftçiler gerek üretim girdilerinin temininde, gerekse altyapılarında ve pazarlama sistemlerinde hayli ileri durumdadır. Türk çiftçisi bu düzeye ulaşabilecek maddi güce sahip değil. Devlet de bu konularda ne kadar destek olabilir, ne kadar öncü olabilir bize? Bir kere okuma-yazma imkânını tam manasıyla yaymış değiliz. Genç nesil artık tarımda barındıramıyoruz. Tarımda yaşlı nüfus, babadan kalma usullerle devam etmek istiyor. Türkiye'de Avrupa şartlarının

da, Ortak Pazar şartlarında girdi kullanımını mümkün değil. Liberal sistemde ise, girdi fiyatları serbest bırakılmıştır.

Sübvansiyon düşüncesi son senelerde ufak ufak başlamıştır. Gerek zırai kredilerde faiz düşüklüğü, gerek tohumda bir miktar sübvansiyon, gerekse hayvan yemlerinde, süt ürünlerinde, yeni ilaçlarda bazı sübvansiyonlar, gübrede sübvansiyonlar verilmiştir. Ne var ki bunlar yetersizdir. Yetersiz sübvansiyonlarla devam edecek isek, biz 10 senede de 15 senede de Avrupa şartlarına ulaşamayız. Bugün Ortak Pazar'ın bütçesinin % 66,5 ile % 70'i tarımın kalkınması ve devamı için sarfedilmektedir. Ve Ortak Pazar'ın bütçesi 38 milyar dolardır. Oysa, 1 trilyon 300 milyarlık sübvansiyon yapıyoruz diyerek sayısı 3,5 milyon geçen tarım işletmesindeki çiftçileri tatmin edemeyiz. Kaldı ki o ülkelerde ortak tarım politikaları dışında özel sübvansiyonlar vardır. Devletlerin kendi çiftçileri için yaptıkları sübvansiyonlar vardır. Biz bunlardan da uzağız.

Girdi kullanımı, fiyatların yükselmesiyle düşmektedir. Örnek olarak gübreyi alalım; gübrede zamların yapılmamasını istemiştik. 1982 yılı Eylül'ünde Ulusu Hükümeti bizim bu isteğimiz doğrultusunda gübreye zammı durdurmuştu. Ama 1984 Ocak'ından başlayarak yeniden, Özal Hükümetinin iş başına gelmesi ile zamlar başladı. Ve 7 defa zam yapıldı düne kadar. Gübre kullanımı, göreceksiniz, önümüzdeki ilkbaharda ve şimdiki ekim mevsiminde, geçen senekinden de aşağı olacaktır. Bir avuç gübre 150 lira 200 lira oldu. Tohumlukta da durum farklı değil. Tohumluğun fiyatı sübvansiyon edilmesine rağmen yüksek olduğu için çiftçi kaliteli tohumluğu almaktan uzaklaşıyor. Kendi ekip biçtiğini kullanıyor ya da yerli tohumlar daha ucuzdur diye onları ekmeye çalışıyor. Oysa, Hükümetin tohumculuk

alanında büyük atılımları var. Gerek ithalatında, gerek yerli üretiminde, yabancı sermayeli firmalar ile ortak olarak yerli özel firmalar 25 adet tohum üretim istasyonları kurdu. Şimdi iyi kaliteli tohumdan pahalılık nedeni ile kaçış, gübre kullanımından yine pahalılık nedeni ile kaçış var. İlaç konusunda tarım tamamen ithalatçı firmaların ya da burada ilaç imal eden firmaların insafına terkedilmiştir. Bu yönden ilaç kullanımını da yetersizdir. Bir de mekanizasyonu geliştirmek ve mevcudu ıslah etmek imkânından mahrumuz, çünkü para yetmiyor. Elimizde artan bir para yok, malı sattıktan sonra. Dolayısıyla tarım sadece toprakla olmaz. Toprak işlenmedikçe çiftçi ondan bir şey kazanamaz. Ama toprağı işlerse, topraktan aldığı verimi değerlendirmek yoluyla toprak değerli bir varlık haline gelir. Bugün insanın evi varsa, kira alamıyorsa, geçimini sağlayamıyorsa bir köşkün bile ne kıymetli vardır? Satarsanız belki vardır ama, yerine başka bir şey koyamazsanız gene sizin için büyük bir kayıp olacaktır.

DURAKBAŞA — Demek oluyor ki devlet. Ortak Pazar ülkelerinde olduğu gibi tarıma şimdikine göre daha büyük kaynak ayırmak mecburiyetindedir. Bu altyapı yatırımlarında olabilir, sübvansiyonda olabilir. Her ne hal olursa olsun, bugünkü ayrılan miktar yetersizdir. Mutlaka burada bir artıma gitmelidir.

ÖZBEK — Bir de, ürettik, verimli tohum aldık kullandık, yüksek kalitede hayvan aldık ve bunu işletmemize soktuk; bunların ürünlerinin pazarlanmasında bizim organizasyonumuz yok. Gerçi tarım satış kooperatiflerimiz var, ya da devletin iktisadi teşekkülleri var. Süt Kurumu, Et Kurumu, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi bazı kuruluşlar var. Ama bunlara kârlılık sistemiyle çalışınlar diye emir verilmiştir. Aslında bunların kuruluş maksadı

tarımın gelişmesi, fiyat artışlarının dengelenmesi ve gereğinde sübvansede edilmesi, üretici ile tüketici arasındaki dengenin bozulmamasıdır. Şimdi bir Süt Kurumu kârlılık üzerine çalışma emri almıştır, süt alış fiyatını artırmaz. Ama bir yem sanayii istediği gibi yem fiyatını artırır. Yemsiz süt olmaz, ya da yemsiz besi hayvancılığı olmaz. Et ve Balık Kurumu kârlılık çalışması içinde ucuz alıp pahalı satma sistemine dönmüştür; son zamanlarda biraz değişti ama. Demek ki ekonomik pazar kuruluşları Türkiye'de çiftçiye yeterli derecede hizmet götürmüyor. Biz bunu BORD sistemleriyle çözelim diye öneri getirdik. Hükümet de istedi ama BORD kuruluşlarına bir türlü kanunlaşma imkânı verilmedi. Birbuçuk yıldır sürüncemede kaldı.

ürünümüzü pazarlayacak organizasyonumuz bile yoktur; devletin iktisadi kuruluşları ise kârlı çalışma emri almışlardır; bu nedenle, üretimden pazarlama aşamasına kadar ürünün ihtiyacı olan faaliyetleri üstlenecek BORD'ların ülkemizde bir an önce kurulması gerekmektedir

DURAKBAŞA — Nasıl bir öneri idi bu BORD kuruluşları. Sayın Özbek?

ÖZBEK — Şimdi efendim, üretimden taa pazarlama safhasına kadar ürünün ihtiyacı olan faaliyetleri üstlenecekti bu BORD'lar. İcabına gö-

re, tüccar da, sanayici de işin içinde olacaktı; üretici ile birlikte icabında girdi temin eden kuruluşlar da içinde olacaktı. Devlet de empoze etmek için değil, destek olmak için bu BORD'ların içinde olacaktı. Üretim ve pazarlama safhalarında nelere ihtiyaç olacak ise, mesela iyi tohum araştırması yapıp getirecek çiftçinin hizmetine verecekti. Fiyat artışlarından çiftçiye koruyacaktı. Üretilen ürünün standardizasyonu, paketlenmesi ve muhafazası için silolar, ya da soğuk hava depoları sağlayacaktı. Ulaşım için lazım olan soğutucu tertibatlı taşıyıcılar temin edecekti. Piyasa araştırması yapacak, piyasa talebinin ne olduğunu öğrenmek suretiyle çiftçiye o ürünlerin üretiminde yol gösterecekti. Bunun finansmanına Ziraat Bankası iştirak edecekti, ilk harekete devletin bir fonundan yardım alınacaktı. Bugün İngiltere'de ve Almanya'da nasıl bir süt BORD'u, yumurta BORD'u ve diğer tarım ürünlerine ait BORD'lar varsa aynen onlar gibi olacaktı.

DURAKBAŞA — Bellibaşlı ürünler ayrı ayrı BORD'larda mı? Nasıl olacak?

ÖZBEK — Bir çerçeve BORD kanunu çıkaracaktı. Nasıl Tarım Satış Kooperatifleri'nin bir ana statüsü vardır, boşluklar vardır, ürünün cinsine göre tarım satış kooperatifi kurarsınız; kurarken süt tarım satış, pamuk tarım satış dersiniz. Zeytinyağı ya da fındık dersiniz.

DURAKBAŞA — Yani bellibaşlı ürün çeşitlerine göre BORD olacak.

ÖZBEK — Evet, şimdi elimizde çiftçilerin kurduğu tarım satış kooperatifleri var. Bunlar 33 tanedir Türkiye'de ama, faal olanı aşağı yukarı 17 veya 18 tanedir. Kârlı çalışması da 2-3 tanedir. İşte bunun gibi bir BORD sistemine gidilecekti. Daha liberal bir sistemdi bu. Biz tüccarla rakip değil-

dik, aramızda rekabet olmayacaktı. Belki BORD'lar ile tüccarın talebine göre bir üretimi teşvik edeceklik ve pazarlarken de tüccara istikrarlı bir mal teslimine vasıta olacaktı BORD'lar. Gerek ihracatta, gerek iç talepte, bizden alıp tüccar satabilirdi, tüccar bize bağlanabilirdi. Şimdi ne oluyor? Tüccar tarım satış kooperatiflerinden mal alamıyor. Meğer ki devlet Çukobirlik'i, Tariş'i tüccara pamuk ver diye zorlasın.

DURAKBAŞA — Tarım satışların bünyesinde bir değişiklik yaparak aynı fonksiyonu yaptırarak mümkün değil mi, Sayın Özbek?

ÖZBEK — Tarım Satış Kooperatifleri siyasete karıştırılmış, başka tür görevler üstlenmişler. Sayın Özal Tarım Satış Kooperatifleri'nin işletmelerini özel sektöre devretmek suretiyle bunları birer DEPO işletmesi haline getirmek arzusundadır. Biz de buna muhalefet ettik. Birakınız kendi pamuğumuzu Çukobirlik tesislerinde biz işleyelim dedik. Tarım Satış Kooperatifleri ortaklarından mal alıyor. Ortaklar fiyatları cazip bulmazlarsa tüccara veriyorlar. Bazı seneler devlet bunları fiyatları tutabilmek için piyasada destekleme alımlarına sokuyor. Özetle, ya Tarım Satış Kooperatiflerini islah edebilmeliyiz ya da onları BORD sistemine adepte edebilmeliyiz. BORD'un içine onları da sokabiliriz. Çünkü bu kooperatifler ihtisaslaşmış kuruluşlardır. Fakat bugünkü durumda yöneticileri yukarıdan empoze edilen kuruluşlar olarak faaliyet gösteriyorlar. Bir hükümet kuruluşu gibi düşünülüp ona göre çalıştırılıyorlar.

DURAKBAŞA — Tabii bu durum kooperatifçilik sistemine de, düşüncesine de aykırı.

ÖZBEK — Aykırıdır. Kanunlar değiştirildi, söyledik. Ne yazık ki etkili olamadık. Tarım Kredi Kooperatifleri

olsun, Tarım Satış Kooperatifleri olsun Atatürk'ün emriyle çıkarılmış kanunlarla kurulmuş, taa 1933'lerden beri faaliyette bulunan kuruluşlardır ve bunların tümünde çiftçinin parası vardır, devletin parası yoktur. Şimdi neticeyi bağlamak istiyorum efendim, Türkiye, gerek çiftçi kuruluşları ve gerekse hükümet olarak bir bütünlük içinde tarım meselelerini bir masaya koyup liberal bir anlayış içinde çözümlenmek zorundadırlar. Yukarıdan empoze etmek suretiyle ekonomiyi bir yere götürmek mümkün değildir.

destekleme fiyatlarının önceden ilanı olumlu bir gelişmedir; ancak bunların kesin değil avans ödenmesine esas oluşturacak taban fiyatları olması gerekirdi; zaman içinde fiyatlar enflasyonun gerisinde kaldığından çiftçi mağdur olmuştur

Bu arada destekleme fiyatlarına da değinmek istiyorum: Hükümet, bizim de isteğimize uygun olarak destekleme fiyatlarını bir önceki yıl ekimden önce ilan etti. Bu olumlu bir gelişmedir. Ne var ki bunlar kati fiyatlar şeklinde ilan edildi. Oysa bunlar, ürünün taban fiyatı olarak, avans ödenmesine esas fiyatlar olmalı idi. Bunu bir türlü yaptıramadık. Sayın Başbakanıma da arzettim. Bunları avansa çevirin, dedim. Yapamam, bir kere ilan ettim, dedi. Devlete bu fiyatların üstünde satamıyorsunuz. Çünkü ilan etmiştir, bu kuruluşlar bunları alırken bunun üstüne çıkamı-

yorlar, meğer ki Hükümet serbest bıraksın. Şimdi pamukta Hükümet serbest bırakacağını söylüyor. Tarım Satış Kooperatifleri'nin kârları ve zararları kendilerine ait olmak üzere bunu alsın, demek istiyor Sayın Başbakan. Şimdi onun üzerinde çalışıyorlar. Bellibaşlı 3 tane Satış Kooperatifleri Birliği'nin Başkanı, Ankara'dalar. Ne neticeye vardılar, bilmiyorum. Tarımın destekleme fiyatları-

nı muhtemel enflasyon rakamlarına göre ilan ediyorlar. Oysa, enflasyon hep tahminlerin üzerine çıkıyor ve bu fiyatlar çiftçiyi korumuyor. % 20 enflasyonu Mayıs ayında geçtik ve yıl sonunda % 45'lere varacağı tahmin ediliyor.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, Ortak Pazar'a girildiği takdirde, Ortak Pazar'da tarım politikası bir bü-

EMLAK KREDİ diyor ki:

- Bugüne kadar bir milyondan fazla aileyi konut sahibi yaptık...
- Türkiye'nin dörtbir yanında, okulu, çarşısı, çocuk bahçesi, spor tesisi ve yeşil alanlarıyla modern mahalleleri uydu kentleri biz kurduk...

Biz, TEKBANK'ız!
Hem BANKAYIZ, hem de
SOSYAL BİR KURUMUZ.
Yaptıklarımızla gurur duyuyoruz.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

TEKBANK

"Evinize açılan kapı,,

tün. Bizimki de onlara uyarsa, bundan tarımın geniş ölçüde istifade etmesi lazım. Çünkü şu anda tarım, sizin açıklamalarınıza göre, Türkiye'de ihmal edilen bir sektör. Ama Ortak Pazar'da ihmal edilen değil, korunan bir sektör. Bu bakımdan düşünülürse, Ortak Pazar'a girişimiz çiftçilerimizin yararına olmayacak mı?

ÖZBEK — Fiyatlar yönünden, Türk çiftçisi çok daha yüksek fiyatlarla mal satma imkânını bulacaktır, ama biz iç pazarda ne yapacağız? 52 milyon insana bu yüksek fiyatla mal satarken, tüketimi daraltmayacak mıyız? Ben daha dün geldim Zürih'ten. Orada üzümün kilosu 3000 lira. Ama orada GSMH'dan fert başına düşen gelir bizimkinin fersah fersah üstünde; onlar alabiliyorlar. Bizde ise, fiyatı artınca ürünün iç piyasadaki sürümü düşer. İşte bugün kıymanın kilosu 3200 liraya çıktı. Alabilen allelerin adedi ya da satın alınan miktar gittikçe azalmaktadır. Ben geçenlerde söyledim, artık meyveyi tane ile, üzümü salkımla alacağız: bu duruma doğru gidiyoruz. Ortak Pazar'a giriş için hazırlık safhasında fazla vaktimiz olmadığını söylemek istiyorum. Ortak Pazar'a üye olmaz isek, serbest mal göndermek imkânımız yok. Orada aşağı yukarı 320 milyonluk zengin bir tüketici kitlesi var. Burada üretimi artırmaya çalışırken, buna pazar bulmaya mecburuz. Bu Pazar için de, onun üyesi olmak şartı vardır. Geçen sene limonlarımızı Ortak Pazar'da satamadık, elimizde kaldı. Sade Ortadoğu ülkelerine mal satmakla, fakir ülkelere mal göndermekle biz gelişemeyiz. Bu bakımdan Ortak Pazar'ın bugünkü şartlarına biz 10 sene sonra ulaşabilecekseniz, onlar 10 sene de 100 senelik mesafe alacaklardır. Bunu da düşünmeye mecburuz.

DURAKBAŞA — Ama siz herhalde Ortak Pazar'a girmemize karşı değilsiniz değil mi?

ÖZBEK — Değilim. Söylemek istediğim, çok acele etmek mecburiyetindeyiz. Bende ne makina vardır, Ortak Pazar'ın bugün sahip olduğu, ne teknoloji vardır, ne eğitim alanında bir ilerleme vardır, ne de araştırma konusunda yeterliyiz!..

DURAKBAŞA — Yani tarım kesiminin Ortak Pazar'a uyumunda ciddi sorunlar ortaya çıkabilir. Bunu şimdiden hükümetlerin dikkate alması zorunluluğu var diyorsunuz. Sayın Özbek, isterseniz biraz da tarımda finansman konusuna değinelim. Tarım kesiminin elinde yeterli bir birikim yok. Ziraat Bankası'nın imkânları ise sınırlı. Ziraat Bankası'nın bu sınırlı imkânlarının çiftçiye kullanılmasında sizce herhangi bir sorun var mı? Şöyle olsa daha iyi olurdu, diyeceğiniz bir husus var mı?

devletin başka yükler ve görevler yüklediği ziraat bankası, kaynak sağladığı ölçüde tarımı finanse etmektedir; tarıma ayrılan krediler yetersizdir; sigorta olmadığından, çiftçi kuraklık - sel - dolu gibi afetlerle karşılaştıkça aldığı borcu bile geriye ödeyememektedir

ÖZBEK — Ziraat Bankası kaynak temin ettiği miktarda tarımı finanse etmeye çalışıyor. Fakat mevduat kaynağı dışında, Ziraat Bankası'na devletçe, devlet bütçesinden verilmesi gereken bir fon var; bütçe-

nin % 1'i. Ve diğer bazı fonlar var, bunlar verilmiyor. Ziraat Bankası'nın sermayesinin artırılması, artan fiyatlar ve artan kredi taleplerine göre yeterli derecede değil. Mevduatı en fazla toplayan banka Ziraat Bankası'dır. Ama Ziraat Bankası tarımı finanse eden banka olma yanında, Devletin bazı kararlarını uygulama mecburiyetinde bırakılan bir banka olma durumundadır. Türkiye'de kullanılan tüm krediler içinde tarımın payı % 15'dir. Büyük bir kitleyi bu kadar düşük bir kredi ile finanse etmek mümkün değildir. Fert başına düşen ya da işletme başına düşen kredi limitleri yetmemektedir. Faizler yüksektir, yetmeyen bu parayı alma zaruretinde olan çiftçi, hava şartlarından kaynaklanan, ya da çeşitli ekonomik tedbirlerden kaynaklanan nedenlerle parayı geriye ödeyememektedir.

DURAKBAŞA — Yalnız, tarım kredileri faizleri, piyasadaki faizlere göre, ticari faiz hadlerine göre bir hayli düşüktür. Ve bunları da banka yükleniyor.

ÖZBEK — Tabii, işte fon maliyeti ile düşük ikraz faizleri arasındaki farkı devletin kapatması lazım. Tarım kredileri faizleri genel olarak % 32-34'dür. Ufak çiftçilere fatura ibraz etme şartı ile 600.000 TL'lik bir limit içinde % 22 ile kredi veriyor. Hayvancılıkta, su ürünlerinde, gübre tedarikinde de faizler % 22. Şimdi Ziraat Bankası kaynak maliyeti ile, düşük faizli ikrazatı arasındaki farkı kendi kârlarından düşüyor. Bu da, bankanın çiftçiye yapacağı plasmanları daraltıyor. Mesela geçen senenin 1 trilyon 800 milyar civarındaki plasman rakamı, bu sene 3 trilyon 482 milyara yükseldi. Ama bu dahi 3,5 milyon aileye bölündüğünde çok düşük bir rakam demektir. Kaldı ki bunların verilmesinde de büyüklükler çok daha büyük payı alıyorlar. Ve dolayısıyla bu kredileri alan çiftçiler kuraklık, sel, do-

lu ve çeşitli haşere, yangın ve benzeri felâketlerle karşılaşınca, geriye ödeme mesele oluyor. Buna ait sigorta yok. Devletin yaptığı, borçların tehridir, tecilidir. Oysa, bu gibi hallerde borçların ya da hiç değilse faizlerinin silinmesi şarttır. Bu silinme sigorta ile olsun, Ziraat Bankası silsin, diyemiyoruz ama devlet silsin.

Mesela geçen yıl Bulgaristan sadova tipi tohumluk ithal ettik. Bu sene süne ona vurdu. Güzel de verim alıyorduk. 500-550 kilo dekara verim alıyorduk, bitti. Ve hepsini Toprak Ofis'e verdik; hayvan yemi zor olur. Şimdi bir kurak çektik bir süre. Ayçiçekleri de birdenbire verim düşüklüğüne uğradı. Edirne'de duydum dekara yer yer 30 kilo, 50-60 kilo ve-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

**Ciltlenmiş
eski sayıları :**

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarca
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1986 yılı cildi	: 6.000.— TL
1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1983 yılı cildi	: 4.000.— TL
1982 yılı cildi	: 3.500.— TL

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

rim bekleniyormuş. Tekirdağ bölgesinde ise dekara 200-220 kilo olarak duydum. Bu yıl biz, 1 milyon 50 bin tonluk bir ayçiçeği hasadı bekliyor ve yağ açığımızı tamamiyle kapatacağı-mızı düşünüyorduk; şimdi endişe ediyorum. Hava şartları Türk tarımında büyük etken olmaktadır. Alınan krediler yetmemekte ve bunlar geriye olumsuz şartlar dolayısıyla ödenemediği vakit çiftçinin kamburunun üstüne bir kambur daha eklenmektedir.

DURAKBAŞA — Sayın Özbek, demin işaret ettiniz. Dediniz ki; Ziraat Bankası'nın üzerine devlet başka yükler, görevler yüklüyor. Bir defa Ziraat Bankası'nın çiftçi ile daha iyi meşgul olabilmesi için herhalde bu başka şeyleri ayırıp devletin bir başka bankasına, kuruluşuna vermek daha uygun olur değil mi? Ne bileyim devletin elinde diyelim ki Anadolu Bankası var. Nasıl Ziraat Bankası bütün ilçelerde şube açmışsa, Anadolu Bankası da bütün ilçelerde şube açsın ve ticari kredi işlerini Ziraat Bankası'nın üzerinden alsın. Bir de devletin Merkez Bankası'nın bulunmadığı yerlerde Devletin Hazinesarlığı görevini yapıyor Ziraat Bankası, o işleri de imkân ölçüsünde üzerinden alsın, ve Devlet yükleyeceği başka külfetleri de Ziraat Bankası'na değil, yukarıda sözünü ettiğim öteki bankasına versin. Böylece Ziraat Bankası'nın yanında bir de tarım kredileri dışında başka işlerle meşgul olacak diğer bir kamu bankası olsun. Ne dersiniz böyle bir modele?

ÖZBEK — Çok zaruret var. Ben onun için diyorum ki Ziraat Bankası'nı çiftçi bankası olarak koruyalım. Meselâ, şirket kurtarma ya da banka kurtarma işlerini başka bir kamu bankasına devredelim. Sonra Ziraat Bankası kamu bankası olarak, çalışanların ücretleri bakımından özel sektörle rekabet edemiyor. Bu yüzden de vasıflı ve yeterli personel bul-

nup çalıştırılmıyor. Bu da çiftçilere verilen hizmetin kalitesini düşürüyor.

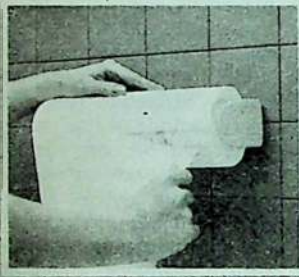
DURAKBAŞA — Teşekkür ederim Sayın Özbek. Acaba tarım konusunda eklemek istediğiniz başka bir husus var mı idi?

ÖZBEK — Efendim, hedefi büyük tutmak zaruretindeyiz. Üretimimizi sade nüfus artışına paralel halde götürürsek, tarımın ihracatta ve ekonomideki yerini büyütemeyiz. Türk tarımı verimli topraklarımız ve çalışan insanlarımızla çok daha iyi bir seviyeye çıkarılabilir. Yeter ki, ben kıskançlıktan söyleyemiyorum ama, ekonominin temel taşları olan ticareti, sanayi, tarımı, hizmetler sektörünü bütünüyle yerli yerinde oturtalım. Tarıma önemine göre bir yer verelim. Türkiye'nin kendine özgü bir aile sistemi, sosyal yaşantı sistemi vardır. Bunları dikkate almadan gelişmiş ülkelerin sistemlerini olduğu gibi aktarırsak başarılı olamayız. Bana deniyor ki; köye telefon getirdik, köye elektrik getiriyoruz, elektriksiz köy kalmayacak. Bunlar sevindirici çalışmalar. Ne var ki çiftçi eğer üçüncü beşinci aydan sonra telefonun, elektriginin parasını ödeyemeycekse, neye yarar? Millî gelir fert başına ortalama 1000 \$ olsa da, bu tarımda da ortalamanın bu olduğunu göstermez. Tarımda fert başına düşen millî gelir çok daha düşüktür. Önce bu çarpıklığın giderilmesi lazımdır. Öte yandan, tarımda kalkınma hızları bazen istatistik bilgilerindeki rakamlar çarpıtılarak düzeltilmeye çalışılıyor, bunlar yanlışlar. Özetle, çiftçiyi, dertlerini dinlemek ve çözümünü birlikte aramak lazımdır, son sözüm budur.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim Sayın Özbek.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Söyleşi», 15 Eylül 1987 tarihinde yapılmıştır.

Selpak Havlu'ya Uzanın!

Mutfağınızda çağdaş temizliği, çağdaş kolaylığı, benzersiz rahatlığı yaşayın...

Kahve mi taştı, uzanın Selpak Havlu'ya...

Mutfak seti üzerinde küçük bir kaza mı oldu, uzanın Selpak Havlu'ya...

Ellerinizi mi ıslandı, yağlandı, ıslak bez, kuru bez, havlu aramayın; uzanın Selpak Havlu'ya...

Tavadan yağ mı sıçradı, meyve suları mı döküldü, uzanın Selpak Havlu'ya...

...ve daha nice mutfak işinde çağdaş temizliğe, çağdaş kolaylığa, Selpak Havlu'ya uzanın:

Bir çiçek bahçesinin keyfiyle desenlenmiş Selpak Havlu'nun üstünlüklerinden yararlanın. Mutfağınızda da en iyisini, en kalitelisini kullanın! Selpak kolaylığının, Selpak rahatlığının keyfini sürün.

Seçiminizi doğru yapın. Siz de, en yeni, en ileri teknolojiyle üretilmiş, elde dağılmayan, dayanıklı Selpak Mutfak Havlusu'nun benzersiz emiciliğini, temizliğini yaşayın. yumuşaklığı yaşayın!

selpak
selpak

"SELPAK LA YAŞAMAK...
DAHA YUMUŞAK"

1987 Güzüne Girilirken Bankacılık

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

1987 yılı güzüne girilirken, 1987 yılının ilk sekiz ayında bankacılık alanında gelişmeler anahatları itibariyle şöyle özetlenebilir:

A. Kurumsal Gelişmeler

Ülkemizde yeni banka kuruluş izinleri alınmasına karşın, 1987 yılının ilk sekiz ayında, bankacılık işlemlerine başlama veya mevduat kabulü izni alarak, fiilen faaliyete geçen yeni banka bulunmamaktadır. Bu nedenle yıl başında TCMB'de dahil 56 olan banka sayısı, 1987 yılının ilk yarısında değişmemiştir. Ancak, Bankalar Kanunu'na göre, kuruluşuna veya Türkiye'de şube açmasına izin verilen bankalardan, izin verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararının yayımından itibaren 1 yıl içinde faaliyete geçmeyenlerin, kuruluş izinleri iptal edileceğinden, önümüzdeki aylarda veya 1988 yılı ilk yarısında kuruluş izni alan bankaların, gerekli hazırlıkları ve formaliteleri tamamlayarak faaliyete geçmeleri beklenir. Açıklamalardan yeni kurulacak bankaların, klâsik mevduat bankalarından çok, kalkınma ve yatırım bankası, sektör bankası veya tacir bankası (merchant bank) tipi olacağı anlaşılmaktadır.

1987 yılının ilk sekiz ayında kurumsal alanda vurgulanması gereken önemli gelişme, Devlet Yatırım Bankası'nın, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. adıyla yeniden düzenlenmesi veya Eximbank şekline dönüştürülmesidir.

1964 yılında Amortisman ve Kredi Sandığı'nın şekil değiştirmesi ile oluşturulan Devlet Yatırım Bankası (DYB), Ba-

kanlar Kurulu'nun 17/6/1987 gün ve 87/11914 sayılı kararı ile özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket şekline dönüştürülmüştür. Ana işlevi, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne yatırım kredisi vermek, onların kalkınma planlarına uygun projelerini finanse etmek olan DYB, böylece yeni bir kimlik almış olmaktadır. Kısaca Eximbank olarak da tanımlanan bankanın yeni amaç ve faaliyet konuları, Bakanlar Kurulu'nun ilgili kararnamesinde, ihracatın geliştirilmesi, ihrac edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihracat mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi, olarak belirlenmiştir⁽¹⁾.

Devlet Yatırım Bankası'nın işlevinin tümüyle değiştirilerek Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. adıyla yeniden düzenlenmesi, son yıllarda izlenen politikalara uygun bulunmaktadır.

1987 yılının ilk yarısında değinilmesi gereken bir değişiklik de, 14.5.1958 gün ve 7118 sayılı Kanun'la kurulmuş olan T. Öğretmenler Bankası'nın mali yapısının

(1) Bakanlar Kurulu'nun 17/6/1987 gün ve 87/11914 sayılı kararı, 21.8.1987 gün ve 19551 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

zayıflaması nedeniyle, sermayesine üç kamu bankasının katılması sonucu, kamu sermayesi ağırlıklı banka şekline dönüşürülmüştür.

Yeni banka şubeleri açılması, 1987 yılının ilk yarısında da gözlenmiştir. 1986 yılı sonunda 6372 olan banka şube sayısı, 1987 yılının dördüncü ayı sonunda 6412'ye yükselmiştir.

B. Mevduatta Gelişmeler

Gecici verilere göre, toplam konsolide mevduat (bankalararası mevduat hariç) Ağustos/1987 yılı sonunda 12.466,5 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Yılın ilk sekiz ayında mevduatta gözlenen gelişmeler ana çizgileri itibarıyla şöyle özetlenebilir.

1 — TL mevduat artış hızı bir önceki yıla göre genelde yavaşlamıştır.

1986 yılının ilk sekiz ayında konsolide mevduat artış hızı % 25,1 düzeyinde iken, 1987 yılının eş döneminde artış hızı % 20'ye gerilemiştir. Ancak faiz serbestisi uygulanması ve mevduat faizlerinin yükselmesi, mevduatta bir hareketlenme yaratmış, mevduat artışı bir ölçüde hızlanmış, bir önceki yıla göre hız farkı kapanmaya başlamıştır. Örneğin Haziran ayı sonu itibarıyla mevduat artış hızı 1986'da % 22,7; 1987'de % 12,6 iken; bu oranlar Temmuz ayı sonu itibarıyla % 24,3; % 15,3; Ağustos ayı sonu itibarıyla % 25,1; % 20 olmuştur.

Yıllar itibarıyla cari fiyatlarla yapılan karşılaştırmalar, yıllık fiyat artışlarının farklı olması nedeniyle, bir ölçüde hatı payı taşımakta, yanlış izlenimler verebilmektedir. 1987 yılının ilk sekiz ayında fiyat artışları bir önceki yıldan daha yüksek olduğundan, mevduatta reel artış, 1987 yılında 1987 yılının eş dönemi-ne göre çok daha yavaştır.

2 — Vadeli tasarruf mevduatında artış hızında yavaşlama daha belirgindir.

Vadeli tasarruf mevduatı, (mevduat sertifikası hariç) 1986 yılının ilk sekiz ayında % 19,9 oranında artmış iken, 1987 yılının eş döneminde artış hızı % 12,5

düzeyinde kalmıştır. 1987 yılında hızlanan enflasyon ve enflasyon beklentisi, vadeli tasarruf mevduatı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

3 — Mevduat sertifikası satışı, Ağustos/1987'den itibaren hızlanmıştır.

1986 yılının ilk sekiz ayında mevduat sertifikası artışı cari fiyatlarla % 14,1 oranında iken, 1987 yılında bu oran % 26,8'e yükselmiştir. Faiz rekabeti, faizlerin yükselmesi, özellikle mevduat sertifikası üzerine etkili olmuştur. Mevduat sertifikasında artış, yılın ilk yedi ayında bir önceki yıl artış oranının çok altında, % 10,9 düzeyinde iken, Ağustos ayında büyük bir sıçrama ile % 26,8'e yükselmiştir. Faiz oranlarında değişimlere karşılık, mevduat sertifikasının çok duyarlı olduğu görülmektedir. Gelişmeler, mevduat sertifikasına, alternatif yatırım alanlarını da değerlendirebilen daha ince hesapları yapabilen birikim sahiplerinin yönelimleri izlenimini vermektedir.

4 — Vadesiz tasarruf mevduatı artış hızı ise bir önceki yıl düzeyine yakındır.

Yine gecici verilere göre, 1987 yılının ilk sekiz ayında vadesiz tasarruf mevduatında artış oranı % 39,2 olup, bir önceki yılın eş döneminde % 44,4 olan düzeyine yakındır. Gelişmeler, birikimciler açısından bankalarda vadeli ve vadesiz mevduat tutma güdülerinin farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Vadeli mevduatı, faiz oranları ve alternatif yatırım olanakları etkilediği halde, vadesiz mevduatı kişilerin likidite gereksinimleri, işlem güdüsü belirlemektedir.

5 — Ticari mevduat artış hızı yavaştır.

1986 yılının ilk sekiz ayında ticari mevduat artış hızı % 7,7 iken, bu yılın ilk sekiz ayında % 9,5'dir. Ticari mevduatta artış hızının yavaş gözükmesinin bir nedeni de, bankaların yıl sonlarında yaptıkları yapay işlemlerle ticari mevduatı şişkin göstermeleridir. Bu şişkinlik izleyen aylarda ortadan kalktığında, ticari mevduat artışı yavaş gözükmekte, ticari mev-

duat ancak yıl sonlarına yaklaştığında sıçrama göstermektedir.

6— Kamu bankalarında mevduat artış hızı, özel bankalara kıyasla daha yüksektir.

Geçici verilere göre 1987 yılının ilk sekiz ayında kamusal sermayeli mevduat bankalarında konsolide mevduat % 23.1 oranında artarken, bu artış özel mevduat bankalarında % 16,5 oranında kalmıştır. 1987/Ağustos sonu itibariyle toplam konsolide mevduatın, banka grupları arasında dağılımı da şöyle olmuştur: Kamu mevduat bankaları % 49,9; özel mevduat bankaları % 48,3; yabancı bankalar da % 48... 1981 banka-banker bunalımından sonra, Türk bankacılık sisteminde kamu bankalarının ağırlıkları giderek artmaktadır. 1981 yılında kamu bankalarının toplam konsolide mevduat içindeki payı % 30 dolaylarında iken, bu pay günümüzde % 50'ye yükselmiştir.

7— Küçük özel bankalarda mevduat artışı, büyük özel bankalara göre daha hızlıdır.

Yine yılın ilk sekiz ayına ilişkin geçici verilere göre, 7 büyük özel bankada (T. İş. T. Garanti, Yapı ve Kredi, Pamukbank, T. Ticaret, Akbank ve Şekerbank) mevduat artış oranı % 16,2 iken, diğer özel 17 küçük veya orta çaplı bankada mevduat artış hızı % 22,3'dür. Böyle olmakla beraber, özel bankalarda toplanan mevduatın % 94,8'i 7 büyük bankaya, ancak % 5,2'si küçük veya orta büyüklükteki bankalara ait bulunmaktadır. Söz konusu 17 bankanın, toplam konsolide mevduat içindeki payı ise ancak % 2,5 düzeyindedir.

8— Döviz tevdiatında artış hızlıdır.

Son yıllarda banka kaynakları arasında döviz tevdiat hesapları önemli yer tutmaktadır. Döviz tevdiat hesapları, 1987 yılında da hızlı artış göstermekte ve yılın ilk dört ayında % 18 dolayında artarak, 3 trilyon liralık bir büyüklüğü aşmış

bulunmaktadır. TL'nin sürekli değer tirişi, tasarruf sahiplerinin birikimlerini değerlendirmede döviz tevdiat hesaplarını yeğlemelerine neden olmaktadır.

C. Banka Kredilerinde Gelişmeler

Geçici verilere göre, 1987 yılının ilk sekiz ayında tüm banka kredileri, bir önceki yıl sonuna göre % 34,0 oranında artarak Ağustos/1987 sonu itibariyle 11.642,0 milyar TL'lik bir büyüklüğe ulaşmıştır. Yılın ilk sekiz ayında banka kredilerindeki gelişmelerde gözlenen eğilimler şöyle özetlenebilir:

1— Banka kredilerindeki artış hızı, bir önceki yılın eş dönemine göre yavaşlamıştır.

1986 yılının ilk 8 ayında tüm banka kredileri % 50,0 oranında genişleme göstermiş iken 1987 yılının ilk sekiz ayında kredilerde artış hızı % 34,0'a düşmüştür. Bu azalışa karşın, banka kredilerinde artış hızı, mevduat artış hızından çok daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 1987 yılının söz konusu döneminde TCMB'nin bankacılık sistemine yönelik reeskont ve avans kredilerinde artış, ayrıca döviz tevdiat hesaplarındaki genişleme ve bankaların dış kaynak kullanımı, banka kredilerinde mevduat artışından daha hızlı bir genişlemeye olanak vermiştir.

2— Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde yavaşlama daha belirgindir.

Yılın ilk sekiz ayında banka grupları itibariyle kredilerdeki artış hızları farklı olmuştur. Mevduat bankaları kredilerinde yılın sekiz ayında artış % 36,5; kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise % 14,9'dur. Bir önceki yılın eş döneminde ise kredilerde artış, mevduat bankalarında % 52,6; kalkınma ve yatırım bankalarında da % 32,0 idi. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki belirgin yavaşlama, diğer göstergelerle de birlikte düşünüldüğünde, 1987 yılında yatırımlarda duraklamanın bir göstergesi olarak düşünülebilir.

3—Kredilerdeki artış banka grupları itibariyle farklı oranlarda olmuş, kamu bankalarının krediler içindeki payı yükselmiştir.

Geçici verilere göre yılın 8 ayında mevduat bankaları grubunda kamu bankalarının vermiş oldukları krediler % 47,6 oranında artarken, artış oranı özel mevduat bankaları kredilerinde % 27,2 düzeyinde kalmıştır. Söz konusu dönemde yabancı bankaların açmış oldukları krediler ise % 13,5 oranında azalmıştır.

İncelenen sekiz aylık dönemde kamu bankalarında kredi artış hızı, 1986 yılı düzeyine oldukça yakındır. Kamu bankalarının 1986 yılının ilk sekiz ayında vermiş oldukları krediler % 49,3 oranında artmış iken, bu yılın eş döneminde de bu oran % 47,6 olmuştur. Buna karşı özel mevduat bankaları kredileri, 1986 yılının ilk sekiz ayında % 59,7 oranında genişleme göstermiş iken, bu yılın eş döneminde ancak % 27,2 oranında artmıştır. Kredilerde en dramatik gelişme yabancı bankalar grubunda görülmektedir. Bu bankaların kredileri, 1986 yılının ilk sekiz ayında % 35,5 oranında artmış iken, bu yıl % 13,5 oranında azalmıştır.

Ağustos/1987 sonu itibariyle mevduat bankalarında kredilerin banka grupları itibariyle dağılımı şöyledir: Kamu bankalarının krediler içindeki payı % 56,5; özel bankaların % 41,2 ve yabancı bankaların da % 2,3'dür. Kamu bankalarının toplam konsolide mevduat içinde olduğu gibi, banka kredileri içindeki payı da yükselmektedir. Kamu bankalarının payındaki bu artış eğilimi 1987 yılının ilk sekiz ayında da sürmüştür.

4—Küçük özel bankalar, mevduat toplamada olduğu gibi, kredilendirmede de daha atak gözükmektedirler.

Yılın ilk sekiz ayında ilk 7 büyük özel bankada krediler % 25,4 oranında artış gösterirken, diğer küçük ve orta büyüklükteki bankalarda % 42,7 oranında artmıştır. Bir önceki yılın eş döneminde de söz konusu bankaların kredilerinde artış oranı % 42,4 idi. Görülüyor ki, kü-

çük bankalar, bir önceki yıldaki kredi genişlemesinin düzeyini en azından cari fiyatlarla 1987 yılında da korumuşlardır. Böyle olmakla beraber, bu gruba göre 17 bankanın, özel mevduat bankalarının kredileri içindeki payı % 12,1; toplam mevduat bankaları kredileri içindeki payı da % 5,0'dir.

5—Banka kredilerinin sektörel dağılımında, tarımın payı artmaktadır.

1987 yılının erken seçim yılı olması ve bunun önceden plânlanması, tarım kredilerine öncelik verilmesine neden olmuştur. Kredilerin sektörel dağılımına ilişkin, yayınlanmış en yeni mevcut bilgi, yılın dördüncü ayı sonuna aittir (?). Buna göre yılın ilk dört ayında krediler % 5,1 oranında artış gösterirken, tarım kredileri % 10,6 oranında artmıştır. Diğer bir deyişle yılın ilk dört ayında kredi genişlemesinin yaklaşık 1/3'ü tarım kredilerindeki artıştan kaynaklanmıştır.

D. T.C. Merkez Bankası Kredileri

Yazı hazırlandığı sırada, TCMB kredilerine ilişkin en son rakam, 11 Eylül 1987 tarihini taşımaktaydı. Bu nedenle değerlendirmeler, anılan tarih itibariyle yapılmıştır. TCMB kredilerinde gözlenen başlıca gelişmeler şöyle özetlenebilir:

1—TCMB kredileri, 1987 yılında, önceki yıllara göre daha hızlı bir tempoda artmaktadır.

11.9.1987 tarihi itibariyle TCMB kredileri 2.850,8 milyarlık bir boyuta ulaşmıştır. Buna göre TCMB kredileri 31.12.1986 - 11.9.1987 döneminde 1.022,8 milyar TL diğer bir deyişle % 56,0 oranında artmıştır. Bu denli bir artış, genişletici bir para politikası izlendiğini göstermektedir. TCMB'nin yalnız kamu kesimine yönelik kredileri değil, bankalar aracılığı ile özel kesime yönelik kredileri de, anılan dönemde önemli artışlar göstermiştir. Yine 1986 yıl sonu ile 11 Eylül 1987 arasında TCMB'nin kamu kurumlarına açmış oldu-

(?) Türkiye Bankalar Birliği, Aylık Göstergeler, Haziran 1987.

ğu krediler 619,4 milyar TL artarken, bankalara vermiş olduğu reeskont ve avans kredileri de 350,1 milyar TL artmıştır. Oransal olarak ifade edilirse kamu kesimine açılan krediler % 47,5 oranında artarken, bankalara açılan krediler % 78,9 oranında artmıştır.

TCMB kredilerinin 1987 yılında hızla artması; (i) bütçe açıklarının sürmesi, (ii) seçim yılı olması nedeniyle tarım kesiminin desteklenmesi, (iii) bankaların likidite sıkıntılarının hafifletilmesi; gibi üç nedenden kaynaklanmaktadır.

2 — 1987 yılında TCMB'nin artan kredileri daha çok tarım kesimine yöneliktir.

TCMB'nin incelenen döneminde kamu kesimine açmış olduğu kredilerin % 31,2'si Hazine avansı şeklinde, % 68,8'i de İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne, özellikle Toprak Mahsulleri Ofisi'ne yöneliktir. Yine bu dönemde bankalara verilen reeskont ve avans kredilerinin % 77'si Tarım Senetleri karşılığıdır. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatiflerine açılan krediler de 1987 yılının ilk sekiz ayında % 90 oranında artarak 104 milyar TL'yi aşmıştır. Tüm bu göstergeler, erken seçim nedeniyle TCMB kredilerinin, kaynaklarının çok önemli bir bölümünün, tarım sektörüne aktarıldığını ortaya koymaktadır.

3 — TCMB, 1987 yılında bankacılık kesimini doğrudan dolaylı bir şekilde finanse etmektedir.

TCMB'nin bankalara vermiş olduğu reeskont ve avans kredilerinin 31.12.1986 — 11.9.1987 döneminde % 78,8 oranında artması sonucu, bankaların daha açık bir deyişle özel sektörün TCMB kredileri içindeki payı % 28 dolayına kadar yükselmiştir. TCMB, 1987 yılında bankacılık kesimini yalnız reeskont ve avans kredileri ile değil, mevduat münzam karşılık oranını da % 10'a indirmek suretiyle bankalara 600 milyarlık bir ek olarak sağlayarak desteklemiştir.

S O N U C

1987 yılının ilk sekiz ayında, Devlet Yatırım Bankası'nın, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank) şekline dö-

nüştürülmesi ve T. Öğretmenler Bankası'nın kamu sermayesi ağırlıklı bir banka şekline alınması dışında önemli bir kurumsal gelişme olmamıştır. Ancak, alınan yeni banka kuruluş izinleri nedeniyle izleyen aylarda sisteme yeni banka girişleri olabilecektir.

1987 yılının ilk sekiz ayında TL mevduat artışı, bir önceki yılın eş dönemine göre yavaşlamıştır. Bu yavaşlama özellikle vadeli tasarruf mevduatında daha belirgin olmuştur. Ancak hızlı emisyon genişlemesi, faiz hadlerinin yükselmesi ve mevduat münzam karşılık oranlarının düşürülmesi nedeniyle gelecek aylarda hızlı bir mevduat artışı beklenebilir. Ağustos/1987 sonu itibarıyla % 23,6 olan Emisyon/Mevduat oranının yıl sonuna doğru % 20'nin altına düşmesi beklenebilir.

TL mevduat hesaplarında artış hızında yavaşlamaya karşın, döviz tevdiat hesaplarında hızlı artış sürmektedir. Yılın ilk dört ayı sonunda 3 trilyon TL'yi aşan döviz tevdiat hesaplarının 1987 Güzüne girerken 3,5 trilyon TL'ye ulaştığı tahmin edilebilir.

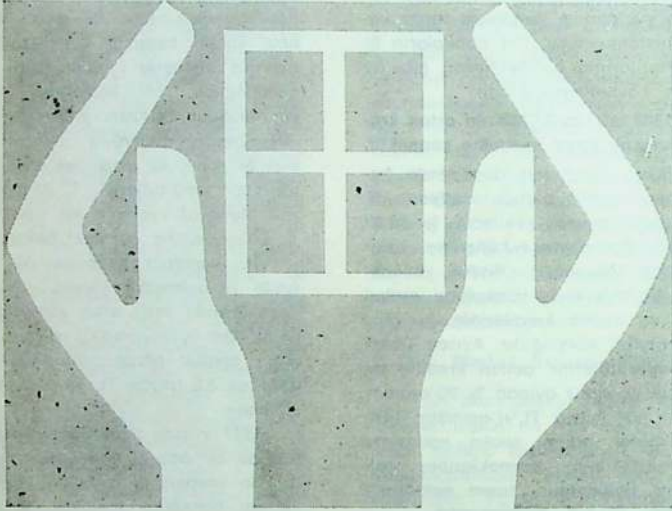
1987 yılında banka kredilerinde artış hızı da bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. Bu yavaşlama özellikle kalkınma ve yatırım bankaları kredileri ile 7 büyük özel banka kredilerinde daha belirgindir.

Kamu bankalarının, gerek konsolide mevduat gerek banka kredileri içindeki payının yükselmesi eğilimi 1987'de de sürmektedir. Kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payları % 50'ye ulaşırken, krediler içindeki payı % 56'ya aşmıştır.

TCMB, 1987 yılında genişletici bir para politikası izlemiş olup, krediler 31.12.1986 — 11.9.1987 döneminde, olağanüstü olarak nitelendirilebilecek oranda % 56 oranında artmıştır. 1987 yılının erken seçim yılı olması nedeniyle TCMB kredileri olanakları, daha çok tarım kesiminin finansmanına kaydırılmıştır.

Seçim sonrası alınabilecek bazı kısıtlayıcı önlemlere karşı bankaların hazırlıklı olmaları, gerek TL gerek döviz açısından likidite durumlarını güçlendirmeleri önerilebilir.

Enerji tasarrufu pencereden başlar, yurda yayılır.

Isıcam'la başlasın yakıt tasarrufu.

Isıcam'la yayılsın yurda.

Isıcam bir tasarruf sembolüdür.

Az yakıtle iyi ısınmanın pencerelerdeki formülüdür.

Isıcam'lı pencerelerden ısı dışarı kaçamaz,

soğuk içeri geçemez.

Hem paradan, hem de ısıdan yana

kazançlı çıkarsınız.

Isıcam[®]

"özel birleştirilmiş çift cam ünitesi"

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytem 11 An Katı 4 H Şişli İstanbul

Tel: 146 11 30 (Sanzal) - Direkt. 146 09 05

Telegraf: Campaş İstanbul. Telex: 22614 cam tr

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

A ĞUSTOS ayının sonlarında başlayan hisse senedi fiyatlarındaki genel düşüş, Eylül ayının tamamında devam etmiş ve Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Endeksi bu gelişmelerle 275.74 puan gerileyerek 2015.20 puana inmiştir (*).

İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın 21 aylık faaliyeti içinde toplu fiyat düşüşü ilk defa ortaya çıkmış ve bir ayı aşan bir süre gibi oldukça uzun süreli olmuştur. Eylül içinde 5 hissenin fiyatı artarken, 2 hissenin sabit kalmış ve geri kalan 33 hisseninki düşme göstermiştir. Fiyatı artanlar arasında Good Year, Lassa, Otosan, Polylen ve T. Şişe Cam yer almıştır. Bunlardan Good Year sermayesini iki bedelli ve iki bedelsiz hisse vererek 977 milyon TL'den 4.885 milyon TL'ye yükseltme kararı almıştır. Fiyatı artış gösteren diğer hisseler ise bir önceki aya oranla artmış olmakla beraber daha farklı bir tarihe oranla gerilemiş bulunmaktadır. Örneğin Lassa, bir ara 36.000 TL'ye, Otosan 10.000 TL'ye kadar yükselmişti.

Hisse senedi fiyatlarının aşırı değerlere ulaşip ulaşmadığının tartışmasının yapıldığı bir ortamda, Başbakan Özal'ın özelleştirme ile ilgili zamansız basın toplantısı ve Cengiz İsrafil'in birbirini tutmayan demeçleri ile başlayan fiyat düşüşleri aralıksız 5 hafta devam etmiştir. Fiyatların düşmesinde, bunun yanında, kuşkusuz banka mevduat faizlerinin artması, izlenen seçim politikası ile ortaya çıkan belirsizlik - bekleyiş sonucunda altın ve döviz fiyatlarının artması da rol oynamıştır. Önce referandum sonucunu bekleme, arkasından erken seçim sonuçlarını bekleme de etkili olmuştur. Bu arada, fiyatlardaki düşüş yanında, işlem hacmi de büyük ölçüde daralmıştır. Kısa süre içinde olmasa bile, seçimler ile fiyatlarda bir artış ortaya çıkacaktır. Fiyatların bundan sonra izleyeceği seyir, buldukları düzeyin daha da altına inme yerine, ancak yükselme olabilecektir. Yatırımcıların, kendilerine göre belirledikleri psikolojik alt fiyat sınırına gelinmesi, alışları başlatacak ve fiyatların yükselmesine yol açacaktır.

Sermaye Artırımları

Sermaye artırımları yoğun bir şekilde devam etmiştir. Döktaş, 2/3 oranında bedelsiz hisse vererek sermayesini 1.8 milyar TL'den 3 milyar TL'ye, İzocam 1/5 oranında bedelsiz hisse vererek 2.5 milyar TL'den 3 milyar TL'ye, Koruma Tarım % 20 bedelsiz ve % 30 bedelli artırım ile 2.250 milyon TL'den 3.375 mil-

(*) 25 Eylül 1987 tarihi itibariyle.

yon TL'ye yükseltmişlerdir. Ayrıca üzerinde bir bedelli ve bir bedelsiz hisse bulunan Akçimento yeni hisseleri dağıtmıştır. Bu arada, Good Year iki bedelli ve iki bedelsiz artırım ile sermayesini 977 milyon TL'den 4.885 milyon TL'ye yükseltme kararı almıştır.

İMKB'de Sistem Arayışı

Son günlerde bu piyasada ilgi ile izlenen bir konu SPK ile Borsa arasındaki yetki sürtüşmesi olmuştur. Borsa'da mevcut sistemde alım satımın yavaş işlemesi, Borsa çevrelerini yeni bir sistem arayışına itmiştir. Günde biri sabah, biri öğleden sonra olmak üzere ancak iki seans yapılabilmekte ve işlem hacminin yoğun olduğu günlerde seanslar uzamaktadır. Ayrıca alım ve satım orderlerinin tek tek tasnifi ve açılış fiyatının belirlenmesi Borsa elemanlarının yoğun çalışmalarını gerektirmektedir. Hisse senetlerinin harf sırasına göre işlem görmeleri de Borsa'da dinamizme imkân vermemektedir.

T.C. ZİRAAT BANKASI'na

gelin

**tasarrufunuzla
ulusal
kalkınmaya
katılın**

Ziraat Bankası

Bu duruma çözüm olarak, Borsa yetkilileri, Ürdün'de uygulanmakta olan kara tahta sistemi veya Anglosakson sistemi olarak isimlendirilebilecek sistemi İMKB'ye getirmek istemişlerdir. Bu amaçla, aracı kuruluş temsilcileri için Ürdün'e bir gezi düzenlenmiş ve Borsa uzmanları da çeşitli defalar bu sistemi yerinde inceleyerek İMKB'de uygulanabilmesi için bir öneri hazırlamışlardır. Bu sisteme geçilmesini tartışmak amacıyla Borsa, üyelerine olağanüstü genel kurula çağırıda bulunmuştur. Ancak, SPK, Borsa yetkililerinin, üyeleri genel kurula çağırma yetkisine sahip olmadığını ve bu yetkinin kendi bünyesinde olduğunu ileri sürerek toplantıyı usul ve esas yönünden iptal etmiştir. Ayrıca SPK, Borsa'daki işlemlerden doğan sorunlara çözüm bulmak amacıyla aracı kurum temsilcilerini Ankara'da bir toplantıya çağırmıştır. SPK ile İMKB arasında görüşüşte sistem arayışından, gerçekte yetki tartışmasından kaynaklanan bir sürtüşme ortaya çıkmıştır. Buna benzer durumlar, iki kurum arasında daha önceki dönemlerde de yaşanmıştır.

İMKB, sorunu kara tahta sistemine geçerek çözümlenmek isterken, SPK, mevcut sistemin bilgisayar yardımı ile hızlandırılarak devamını önermiştir. İki kurumun önerdiği sistemlerde arabuluculuk yapmak üzere Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı görev almıştır. Yavuz Canevi başkanlığında SPK, İMKB yetkilileri ve aracı kurumlardan iki temsilcinin katıldığı toplantıda bir ara yol bulunmuştur. Buna göre mevcut sistem, işlem hacmi yüksek olan 10 hissede devam ederken, diğer hisselerde kara tahta sistemine geçilecektir.

Aracı kurumların bu konudaki görüşleri ise, birbirinden farklıdır. Hâkim olan görüş, mevcut sistemin çok yavaş olduğunu ileri sürerek, işlemlere hız kazandırılmasıdır. Bazı üyeler, bunun mevcut sistemde bilgisayar yardımıyla gerçekleştirilebileceği görüşündedir. Bunlara göre kara tahta sistemi, kara tahtaları izleyecek eleman gerektireceğinden ek gider getirecektir. Mevcut işlem hacminde, alınıp satılan hisselerden alınan % 1 oranındaki komisyon, giderleri karşılamaktan uzak kalacaktır. Bazı üyeler de, kara tahta sisteminin sürekli işlem imkânı yaratacağından, mevcut sistemdeki seanslara bağımlı olmaktan kurtaracağından, yeni sistemi benimsemektedirler. Ancak, burada ilginç bir nokta da, çok sayıda üyenin SPK ve İMKB arasındaki bu sürtüşmede taraf olmamak için çaba göstermesi ve bu nedenle de görüş bildirmekten kaçınmasıdır.

SPK ile İMKB arasında, sistem arayışı ile büyük boyuta ulaşan gerginlik, temelinde İMKB'nin yetkilerini artırma, diğer bir deyişle özerkliğe sahip olma arzusu ve SPK'nın da mevzuatın buna imkân vermediği görüşünden hareket etmesinden kaynaklanmaktadır.

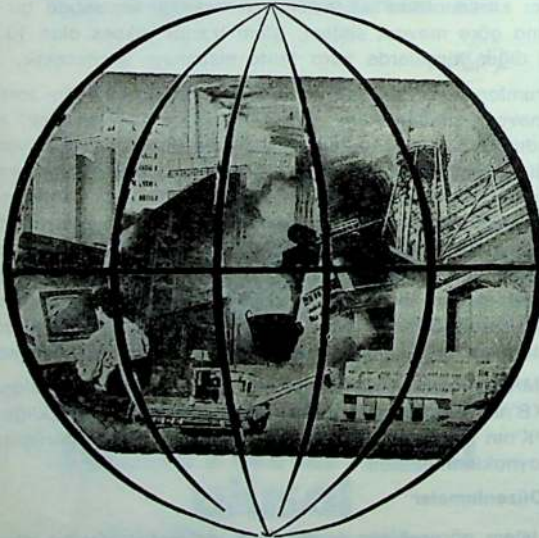
Gerekli Bazı Düzenlemeler

Borsa'da işlem gören hisse senetleriyle, dolayısıyla Borsa işlemleri ile ilgili olarak, kanımızca, başka değişiklikler de gerekmektedir. Bunlardan bir kısmı, Dergimizin bu köşesinde daha önceden yer almıştı.

Aynı kuruluşa ait bir hisse değişik adlar altında işlem görmektedir: Eski (E), yeni (Y), en yeni (EY), bedelsiz üzerinde (BÜ), rüçhan hakkı kullanılmış (RHK), muvakkat makbuz (MM) gibi... Bunlardan bir kısmı gerekli ve normal

iken, bir kısmı gereksizdir. Önce, sermaye artırımına giden bir şirket, bedelli artırımda, kullanılan rüçhan hakkının bedelini alır almaz karşılığında bir makbuz (muvakkat makbuz) yerine derhal hisse senedini vermelidir. Bedelsiz artırımda da mevcut hisse, uzun süre «bedelsiz üzerinde» olarak işlem görme yerine söz konusu bedelsiz hisse o anda teslim edilmelidir. Bu durumda, sadece eski ve yeni hisseler bulunacaktır ki, bu da doğaldır. Hisselerin uzun süre, «bedelsiz üzerinde» olarak işlem görmesi, hisselerin ne zaman bölüneceğinin bilinmemesi ile hisse fiyatında bir bekleyişe yol açmakta ve ayrıca yüksek tutarlı hisselerde, bölünememe nedeniyle işlem kabiliyetini azaltmaktadır. Hisselerin «muvakkat makbuz» olarak işlem görmesi ise, gene bölünememe nedeniyle, bunlarda çok daha sakıncalı olmaktadır. Birkaç kişiye ait hissenin veya bir kişiye ait büyük bir parti hissenin, sermaye artırımının topluca yapılması halinde verilen belge (makbuz) bölünememekte ve işlem kabiliyetini yitirmektedir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluymuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

 TÜRK İÇİTİCİRET BANKASI
TÜRK BANK

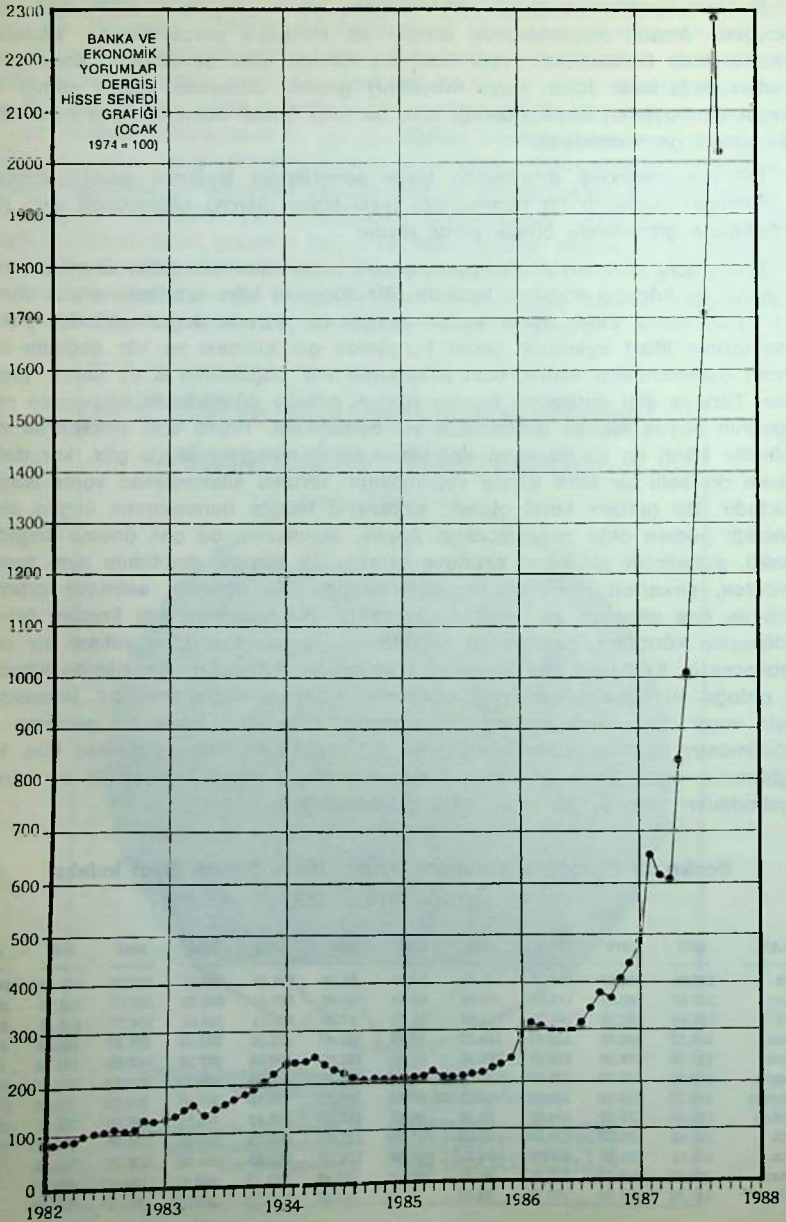
Bedelsiz yapılan sermaye artırımlarında verilen hissenin eski veya yeni olacağına kurula bağlanmamış olması da karışıklık yaratmaktadır. Bedelsiz hisseler, bazı kuruluşlarda yeni iken bazılarında eski olmaktadır. Kanımızca, yeniden değerlendirme fonu (veya ihtiyatlar) geçmiş dönemde ortaya çıktığı ve mevcut sermayeden kaynaklandığı için, bu fonu temsil eden bedelsiz hisselerin eski olması gerekmektedir.

SPK'nın, sermaye artırımında hisse senetlerinin teslimini gerekli kılacak ve bedelsiz hisselerin bir homojenliği (eski hisse olarak) sağlayacak yeni düzenlemelere gitmesinde büyük yarar vardır.

Borsa'daki işlemleri etkilemeyen, ancak yatırımcılar açısından önem taşıyan bir konu da kârpayı dağıtım tarihidir. Bir dönemin kârı, ortaklara ertesi dönemin Eylül, hatta Ekim ayına kadar uzayan bir sürede dağıtılmaktadır. Şirket hesaplarının Mart aylarında genel kurullarda görüşülmesi ve kâr dağıtım kararının alınmasından sonra, bazı şirketlerde kâr dağıtımının 6 ay sonra yapılması, Türkiye gibi enflasyon hızının yüksek olduğu dönemlerde kârpayının reel değerinin büyük ölçüde azalmasına yol açmaktadır. Halka açık şirketlerde dağıtılabilir kârın en az yarısının dağıtılmasının zorunlu tutulduğu gibi, kâr dağıtımının da belli bir süre içinde yapılmasının zorunlu kılınmasında yarar bulunmaktadır. Bu görüşe karşı olarak, şirketlerin likidite durumlarının uygun olup olmadığını hemen akla gelebilecektir. Ancak, kanımızca, bu çok önemli değildir. Çünkü, şirketlerin bir kısmı sermaye artırımını ile kârpayı dağıtımını aynı tarihte getirerek, şirketten nakit çıkışını önlemektedir. Bu nedenle, sermaye artırımının tarihinin öne alınması bu sorunu çözecektir. Bu durumda, söz konusu hisse, o dönemin kârından, gelecek yıl dağıtılacak kârpayından daha yüksek bir pay alabilecektir. Kuşkusuz bu da, ortağın lehine bir durumdur. Amerika'da kârpayı ait olduğu yıl içinde üçer aylık dönemler itibarıyla dağıtılmaktadır. Ülkemizde peşin vergi ödemesine geçilen bir ortamda, kârpayının böyle bir gecikme ile dağıtılmasını haklı göstermek mümkün değildir. Peşin kârpayı olmasa bile, kâr dağıtımının hızlandırılması, örneğin genel kurulu kılınan 2 (veya 3) ay içinde yapılmasının zorunlu kılınması akla gelebilecektir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ocak	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05
Şubat	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37
Mart	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21
Nisan	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09
Mayıs	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51
Haziran	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91
Temmuz	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16
Ağustos	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94
Eylül	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20
Ekim	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	
Kasım	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.63	
Aralık	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış Sermaye (Ödenmiş) (Milyon TL)	Taksim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1986 (Milyon TL)	1984 (Net)	1985 (Net)	1986 (Net)	Eylül 1986	Temmuz 1987	Ağustos 1987	Eylül 1987
1	AKCIMENTO	—	3.150	533,8	2.590	3.784	50	180	235	18.900	130.000	105.000	37.500
2	ANADOLU CAM	5.600	7.700	1.008,5	1.243	2.549	50	29	30	3.305	6.650	12.300	8.600
3	ARCELİK	40.000	16.000	4.440,3	9.467	16.131	40	53	63	3.800	13.100	15.300	13.600
4	AYMAR	5.000	2.000	746,9	1.045	518	95	27	12	1.970	2.725	7.700	5.950
5	BAGFAŞ	4.000	4.000	3.505,5	5.587	7.005	60	50	55	3.500	20.200	23.000	23.000
6	BOLU CEMENTO	1.500	1.500	1.290	2.121	4.553	541	56,81	119,76	—	36.000	44.000	31.000
7	CELİK HALAT	5.400	2.700	1.770,4	1.857	3.729	60	100	60	4.675	19.800	18.500	17.000
8	CUMSA	4.320	4.320	423,3	3.077	7.791	17,2	76	175	8.325	73.000	69.000	58.000
9	KUKUROVA ELEKTRİK	15.000	15.000	17.982	17.982	32.189	130	150	100	7.150	48.000	27.000	21.000
10	DOKTAS	6.000	3.000	1.335,2	511	2.224	40	25	50	3.610	24.500	36.000	19.000
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3.000	1.200	275,4	378	421	32,5	30	4	1.270	1.900	7.500	5.900
12	EGE BIRACILIK	4.200	4.200	1.059	227	1.560	30	4	20	2.270	2.675	5.700	4.200
13	EGE GÜBRE	—	2.400	1.231,5	2.113	2.603	—	71	60	6.005	11.500	14.100	9.900
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	40.000	38.400	15.320	28.531	41.037	11	16	23	—	-2.750	6.050	6.000
15	GOOD YEAR	—	977	2.421,4	3.619	3.108	250	820	200	28.000	170.000	185.000	220.000
16	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	4.900	1.970	1.720	1.048	70	65	43,35	4.650	4.775	7.700	6.500
17	GÜNEY BIRACILIK	4.200	4.200	604	185	1.041	30	4	11	1.050	1.525	5.000	3.300
18	HEKTAS	—	2.700	1.905,1	720	1.014	241,3	68	38,16	2.820	4.500	9.000	5.750
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	25.000	20.000	1.083	2.247	1.774	242	42	15,95	—	1.450	4.950	3.625
20	İZOCAM	3.000	3.000	765,3	2.425	367	96	126,5	16,80	3.700	13.300	21.500	19.000
21	KARTONSAN	8.000	9.000	2.879,4	2.621	1.054	56	30	17,91	2.460	9.300	11.500	10.000
22	KAV	—	400	507,4	787	4.221	110	170	300	12.250	100.000	91.000	81.000
23	KOC HOLDING	25.000	25.000	3.845	7.437	10.696	42,5	38	45,60	5.205	11.700	18.500	15.700
24	KOC YATIRIM	6.000	6.000	807,2	1.559	2.622	56	39	39	2.090	5.500	10.500	9.900
25	KORDSA	—	11.250	4.340,7	6.973	11.116	50	67	110	8.700	26.000	24.000	21.500
26	KORUMA TARIM	2.250	3.375	922,5	69	2.169	32,5	1,08	30	1.990	-4.725	9.500	6.100
27	LASSA	10.800	10.800	4.496	7.355	11.236	20	25	32	2.150	26.000	28.000	30.000
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	11,4	100	701	—	—	—	695	1.750	7.600	4.275
29	METAŞ	15.000	6.000	1.087	2.044	352	3,2	—	—	2.125	5.500	5.500	3.950
30	NASA	10.000	6.000	1.294	1.131	1.218	25	13,5	15	1.350	2.200	6.700	4.700
31	OLMUKSA	—	5.000	963,9	2.500	2.625	90	41	22	4.700	18.100	27.500	24.000
32	OTOSAN	20.000	15.000	—	zarar	—	—	—	—	1.030	2.750	5.550	6.000
33	POLYLEN	—	4.500	636,2	516	330	40	50	25	5.000	5.125	9.200	10.350
34	RABAK	6.000	6.000	873	1.633	1.802	30	40	43	2.700	4.200	9.450	7.850
35	SARKUYSAN	5.000	4.200	286	2.134	3.132	20	45	60	2.995	6.700	12.000	11.400
36	SİFAŞ	—	1.560	1.192,1	1.609	—	85	130	8	12.000	11.300	18.400	13.500
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15.000	10.000	869,8	4.086	11.801	13,5	37,5	80	2.650	18.200	15.500	13.300
38	TÜRK SİMENTS	—	3.500	—	3.545	5.728	105,5	120,5	106	8.500	59.000	55.000	51.000
39	TÜRKİYE İS BANKASI	—	30.000	23.559	32.270	35.207	31,62	34,5	34,60	—	3.250	6.650	4.600
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	30.000	28.700	2.096,6	1.902	3.507	12,5	9	10	1.450	2.500	6.350	6.750

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • asansör • sondaj • hava nakiliyat • TELEFERİK • TELEKABLO • TELEKİ
• maden ihraç • dozer • skreyper • ekskavatör • deniz dikme • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme • HALATLARI
• yatak koltuk yaylarında • baskı • jant • TELLERİNDE
• yüksek rezistanlı ÇELİK TELLER

Özelleştirme ve Kamu Sektörü

Yazan :
SAMUEL PAUL (*)

Çeviren :
CANDAN KARASAN

KAMU sektörünün hangi tür faaliyetleri özel sektöre aktarılabilir. Hangi şartlar altında? Hükümet, bu alanda ne tür önlemlere başvurmalıdır?

Çoğu ülkede ulusal savunma, yargı, kamu düzeni ve toplumsal hizmetler daima devlet tarafından sağlanmıştır. Herkesin yararlanmasına açık olan mal ve hizmetler kolektif olarak sağlanmalıdır. Çünkü bu tür malları sağlayan özel bir girişimci, ne toplumu oluşturan bireylerin tümünü bu mal ve hizmetlerin bedelini ödemeye zorlayabilir, ne de kendisine ödeme yapmayan herhangi birinin bu tür malları tüketmesini önleyebilir.

Bütün ülkelerde hükümetler yalnız kamu mal ve hizmetlerinin üretimiyle yetinmemişler, bu tür malların dışındaki malları da üretme yoluna girmişlerdir. Çeşitli alanlarda yatırım yapan hükümetler, kamunun denetiminde teşebbüsler kurarak ve kamu kaynaklarını kullanarak çeşitli özel malların üretim ve dağıtımında aktif rol oynamaktadırlar. Özel mallar, bir kişi tarafından tüketilince,

bir başkası tarafından aynı malların tüketimi engellenen yiyecek, elbise ya da tıbbi bakım gibi mal ve hizmetlerdir. Böyle malların devlet tarafından sağlanmasının nedeni, söz konusu mallar özel sektöre terk edildiği takdirde hem kalite, hem de miktarlarının yeterli olamayacağı inancıdır. Bu inancın nedenleri; girişimcilerin sayısının az oluşu, işletmelerin çoğunun küçük ve gelişmemiş olması, özel sektörün başlangıçta yatırım için yeterli kaynak bulamaması ve hükümetlerin ekonominin «üst düzey yönetimini» kontrol etmek için zorlamada yetersiz kalması gibi; özel kesimin cılızlığından kaynaklanmaktadır. Ayrıca tüketim ya da gelirin dağılımını etkilemek istekleri de kuşkusuz bunda etkili olmaktadır. Temel iktisadi faaliyetlerin yabancılar ya da yerel etnik grup tarafından ele geçirilmesinden duyulan kaygı gibi sosyopolitik düşünceler de genellikle önemli rol oynamaktadır. Bazı durumlarda da kamu sektörü, güç ve prestij peşinde olan politikacılar ve bürokratlar tarafından yakınlarına iş bulma yerleri olarak kullanılır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan beri hükümetlerin altyapıya yönelik yatırımlarının gerçekleştirilmesini mümkün kılan kısmen yüksek iç tasarruf oranları ve yabancı yardımlar, geli-

(*) PAUL, Samuel (Dünya Bankası Uzmanı); *Finance and Development*, A quarterly publication of the international Monetary Fund and the World Bank, Aralık 1985, s. 42 - 45.

şen ülkelerin iktisadi büyüme hızlarındaki belirgin artışın gerisindeki başlıca itici etkenlerdir. Fakat, birçok siyasi lider ve kalkınma plançılarının önemli desteklerine rağmen, geçen 30 yıl içindeki mal ve hizmetlerin kamu kesimince sağlanması hususundaki deneyim, genellikle hayal kırıcı olmuştur. Sınırlandırılmayan devlet kesimi genişlemesi aşağıdaki sonuçlara yol açmıştır:

- Kamu sektörünün üretim faaliyetlerindeki ekonomik yetersizlik ile birlikte üretimdeki yüksek maliyetler; yenilik, değişiklik getirmede beceriksizlik ve üretilen malların dağıtımında maliyetleri yükselten gecikmeler:

- Hedeflere ulaşmada başarısızlık, kârlardan seçkin grupların yararlanması ve teşebbüslerin yönetimine siyasi müdahaleler gibi mal ve hizmetlerin sağlanmasında etkinsizlik;

- Kamu bütçesini şiddetle daraltan, yönetimde yetersizliklere yol açan ve bütün ekonomi üzerinde olumsuz etkileri bulunan bürokrasinin zamanla genişlemesi.

Bu problemler, birçok hükümeti, kamu masraflarını sınırlamayı gerektiren kamu kesiminde reform sağlayacak programları düzenlemeye ve kamuca yönetilen faaliyetlerin özel kesime kaydırma yollarını aramaya zorladı.

Mal Çeşitleri ve Üretim Yolları

Bir toplumun ihtiyaç duyduğu farklı mal ve hizmet tipleri açıklandığı gibi, toplumsal mallar ve özel mallar diye sınıflandırılmaktadır. Bunların ikisinin arasında, özel tekelcerce üretilen mallar (toll goods) ile toplumun ortak gayretleriyle üretilen mallar (commen pool goods) yer alır. Özel

tekellerce üretilen bu tür malların üretiminde toplumsal destek de sağlanır. Elektrik enerjisi ve su, özel tekelcer tarafından üretilebilen mallara örnek olarak verilebilir. Bu mallar genellikle tekelcer tarafından üretildiğine ve hükümetler herkesin bu mallardan yararlanmasını güvence altına almayı üstlendiklerine göre, özel kesimce üretilebilirler ve aynı zamanda kamu otoritelerince kontrol edilmeleri de gerekir. Bu yatırımların büyüklüğü ve özellikle yerel dağıtımda aynı bölgede bu tür malların birçok rakip firmalarca arzının yapılması ekonomik olmadığından, bu yola gidilmektedir. Kamu ve özel kesimce ortaklaşa üretilen mal ve hizmetler, özel kesim tarafından sürekli üretimi garanti edilemeyen ve bireylerin israf eğiliminde olduğu mal ve hizmetlerdir. Buna örnek olarak yeraltı su ve kaynakları, petrol ya da maden yatakları, okul çocukları veya kimsesizler için öğle yemeği programları verilebilir. Bu tür malların düzenli bir şekilde kullanılması ve korunması için toplumsal ya da ortak faaliyete ihtiyaç vardır.

Farklı mal ve hizmet tipleri, farklı kurumsal düzenlemeler yoluyla sağlanabilirler. Bunlar burada hükümetin müdahale durumuna göre aşağıda sıralanmıştır:

1 — Hükümet tarafından üretilen ve dağıtımı yapılan,

2 — Üretim ve dağıtım için hükümetler arası anlaşmaya konu olan (merkezi hükümetlerce, yerel yönetimlerle yapılan anlaşmalar),

3 — Mal ve hizmetleri üretmek ve satmak için hükümetin özel firmalarla tanıdığı ayrıcalıklar,

4 — Mal ve hizmetlerin sağlanması için özel firmalarla yapılan hükümet anlaşmaları,

5 — Mal ve hizmet satın almak için hükümetin tüketicilere sağladığı sübvansiyonlar ve kredi olanakları,

6.— Ortak girişimler (hükümetin özel sektörlerle ortaklaşa yatırım yapması),

7 — Gönüllü hizmetler,

8 — Piyasaya mal ve hizmetler sağlayan özel girişimciler.

Farklı mal tipleriyle bu kurumsal düzenlemelerin birleştirilmesi, «EK : A»da örnekleriyle gösterilen kapsamlı bir ihtimaller setini oluşturur.

Son gelişmeler, sağlanması önemli ölçüde kolektif faaliyeti gerektiren mal tiplerinde bile üretim veya dağıtımın bazı aşamalarında özel girişimcilerin belli bir rol oynamayacaklarını göstermektedir. Bununla birlikte, birçok gelişmekte olan ülkede, malların tipine bakılmaksızın hükümetler, üretim ve dağıtımın tam hâkim olmaları bile, malların üretim ve dağıtımında etkili olmaktadır. Devletin aşırı müdahalesi olan yerde şu iki soruyu göz önüne almak yararlıdır:

- Hükümetleri özelleşmeye götürebilen alternatif yollar nelerdir?
- Hangi şartlar altında özelleşme istenen sonuçları verecektir?

Özelleştirme Seçenekleri

Kamu sektörünün yükü üç yolla azaltılabilir:

Birincisi, devlete ait olan sıncı teşebbüslerin kapatılması veya satılmasıyla devletin yükten kurtulmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde Bangladeş, Şili, Jamaika, Pakistan, Filipinler ve Sudan bu tür uygulamanın örneklerini oluşturmaktadırlar. Kore Cumhuriyeti'nde hükümet, petrol rafinerisi, çelik ve makina gereçleri gi-

bi temel endüstrilerin kurulmasına öncelik etti ve sonra da bu yatırımlar kârlı hale gelince özel sektöre sattı. Ve bunlardan sağlanan fonları yeni sanayilerin kurulmasında kullandı. Bununla birlikte özel kesim zarar eden sanayileri satın almada isteksiz davranır. Hükümetler ise kâr getiren sanayileri satmak istemezler. Böyle bir soyutlama, satışı, az gelişmiş ülkeler hükümetleri açısından, üç metodun en az istenir olması durumuna getirmektedir. Daha cazip muhtemel bir alternatif de, devletin sahip olduğu teşebbüsleri kiraya vermesi ya da hâsılası gerekli görünen başarısız teşebbüsleri güclendirmek amacıyla yönetim anlaşmalarına başvurulmasıdır.

İkincisi, hükümetler planlanan ve belirtilen hizmetleri üretip dağıtan diğer kuruluşlarla anlaşmalar yapabilirler. Belli coğrafik bölgelerde, belli hizmetleri yerine getirmekle görevlendirilme gibi imtiyazlar, kent taşımacılığı ve kamu hizmetlerinde yaygın örneklerdir. Kamu faaliyetlerinde, savunmada ve birçok özel hizmetlerde sözleşme yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Özel sektör tarafından sağlanan yiyecek, sağlık hizmetleri ve eğitim harcamalarında tüketicilere mali destek ve kredi kuponları yoluyla sübvansiyon verilebilir. Üretici ve dağıtıcıların rekabet edebildikleri ve ölçek ekonomisi kaybının bulunmadığı alanlarda özel kesimle sözleşmeler yapmak, kaynakların etkin kullanımını için yararlı olabilir. Ancak bu seçenekte rüşvet ihtimali olabilir ve uzun vadeli anlaşmalar özel kesim firmalarını tekeli davranış eğiliminde bulunmaya yöneltebilir. Yol yapımı ve bakım alanında özel kesimle anlaşmalar; Kolombiya, Hindistan ve Kenya gibi ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Filipinler'de

tarımsal alanda ve kent gelişmelerinde, Fildişi Sahili'nde de su sağlanmasında özel anlaşmalar önemli bir rol oynamışlardır («EK : B»ye bakınız).

Üçüncü olarak, hükümetler, birçok mal ve hizmet sağlama görevini kısmen veya tamamen özel sektöre bırakabilirler. Bazen rekabetin sağlanması, yenilik yapma ve etkinliği artırmada etkili rol oynayabilir. Birçok ülkede gönüllü teşkilatlar, eğitim ve sağlık hizmetlerinde devletin işini önemli ölçüde hafifletebilirler. Özel girişimciler, birçok ülkede kent ve kırsal taşımacılık kamu hizmetlerini tamamlarlar veya tamamen yerine geçecek şekilde temin ederler. Çiftçi kooperatifleri; Arjantin'de, Şili'de, Hindistan'da ve Zimbave'de başarılı bir biçimde hizmet vermektedirler. Özel kuyulardan borularla sulama, Hindistan ve Pakistan'da başarılı olmuştur. Bununla birlikte az gelişmiş ülkelerin başlıca sorunlarından biri, birçok yoksulun yaşadığı uzak kırsal bölgelere özel girişimlerin hizmet götürmesini sağlamak ve kısa dönemde kârları maksimumlaştırmadan çok uzun dönemde tüketicilerin ihtiyaçlarını gözönünde bulundurmadır. Kamu sektörü tarafından sağlanan hizmetlerden yararlananların masrafları yüklenmesi hükümetlerin vergi gelirleri üzerindeki yükünü azaltabilir.

Hizmetlerden yararlananların masraflara katılması, kamu ürünleri için kamu fiyatlarıdır; bunlar, hizmetten yararlanmayandan daha çok halihazırda yararlananlardan ayırt edilebilen kullanıcılara uygulanabilir. Bu tür hizmetlerin faydasını görenler, görmeyenlerden kolaylıkla ayırt edilmelidir. Su, elektrik, telefon ve çöp toplama gibi şehir hizmetleri için yararlananların masrafa katılması genel vergilen-

dirmeden daha etkindir. Hizmetler, genel vergilerin dışında sağlandığı zaman, eğer her iki grup genel vergileri ödüyor ve zenginler hizmetlerden daha çok yararlanıyorsa, düşük gelirli gruplar yüksek gelirli gruplara mali destek sağlamış olurlar. Kullanıcıların masraflara katılması zorunlu kılınırsa, vatandaşlara ödemelerine göre, farklı düzeylerde ve kalitede hizmetler verilebilir. Bundan başka, kullanıcılar bunlar için doğrudan ödeme yapmadıkları zaman, aşırı kalabalıklaşma ve hizmetler için aşırı talep meydana gelir; kullananların masrafa katılması, maliyet-etkili davranışı teşvik eder. Toplumdaki çok fakir gruplar, kullanma masrafları azaltılarak, sübvansiyon veya kredi kuponlarıyla da desteklenebilirler.

Özelleştirmenin Planlanması

Özelleştirme için seçenekleri tartıştıktan sonra, bu mal ve hizmetlerin sağlanmasında özel sektörün başarısını izlemek için kapasiteyi koruduğunu garantileyerek hükümetler, piyasanın topluma hizmet verebileceği yerde devlet üzerindeki yükü hafifletmek için bir plan yapmayı isteyebilirler. Böyle bir plan, bir seri yeniden gözden geçirme temeli üzerinde en iyi biçimde düzenlenmelidir.

Önce kamu sektörü tarafından sağlanmakta olan özel malların dikate alınması ile başlaması, vazgeçme ihtimallerini aydınlatacaktır. Yabancı hâkimiyeti, bağımsızlık zamanındaki bir millî hareket, özel sermaye ve girişimcilikteki yetersizlik gibi tarihi faktörler ve kaynakların kamu sektörü tarafından etkin bir şekilde yürütülebileceği varsayımından hareketle, bu sektöre, daha fazla yüklenme yoluna gidilmiştir. Eğer şartlar de-

gişmişse, hükümetin kendiliğinden bazı üretim faaliyetlerinden vazgeçmesi veya bunlar için özel sektöre yönetimi devretme sözleşmelerine gitme zamanı gelmiş olabilir. Yeni teknolojilerin ortaya çıkması gibi faktörler, böyle bir yeniden gözden geçirmeyi başlatabilir. Daha ileri düzeyde gelişmekte olan ülkelerde; bilgisayar devrimi, yüksek teknoloji, üretim ve kontrol sistemlerinin ayak uydurması olağan olmayan alışılmamış ölçüde süreklilik: içsel uyumluluk değişikliğini zorunlu kılmaktadır.

Toplumun ortak gayretleriyle üretilen mallar ve özel tekellerce üretilen malların gözden geçirilmesi, devletin denetiminde özel girişimcilerin kiralama veya ortak yatırımlara açılması ya da belli imtiyazlar yoluyla söz konusu malların bir kısmının üretilebileceğini gündeme getirecektir. Eğer bu faaliyetlerin kamu sektörü içinde kalması gerekirse, hükümetler bunu gerekli fonu kullananların maliyetlere daha çok katılmasından sağlayabilirler.

Kamu mallarının üretiminin gözden geçirilmesi, özel firmalarla ayrı sözleşme yapma ihtimallerini gündeme getirebilir. Bazı kamu hizmetleri, yerel hükümetler ya da hükümet dışı kuruluşlar yoluyla bir anlaşmaya bağlı olarak yerine getirilebilir.

Fakir kesimin, yapılan reform süresince korunması gerekir («EK: C»-ye bakınız). Böyle reformlar, plancıların yenilik getirici düşünceye sahip olmalarını gerektirir. Genellikle kamu hizmetine ulaşamama, yoksul kesim için hizmetin fiyatından daha kötü bir problemdir. Örneğin tarımsal programlarda, küçük ve kit kanaat geçiren çiftçiler, arazilerini ekip biçmek için ihtiyaç duydukları zaman yeterli

borçları elde edemezler. Bunlar, çiftçiler için, alabilecekleri sübvansiyonlardan çok daha önemlidir. Eğer borcu zamanında elde edebileceklerine inansalar, piyasa faizini ödemeye razı olurlar.

Başarı Şartları

Eğer özelleştirme mal ve hizmetlerin dağıtılmasında veya üretiminde etkinlik ve verimliliği artırma alanında başarılı olacaksa, belli şartların karşılanması gerekmektedir:

Birincisi; siyasi yönetim üstlenmedikçe, diğer alternatiflerin başarısıyla ilgili yetersizlikten kaynaklanan kamunun tercihlerindeki bir değişikliği aksettirmedikçe, özelleştirme devam ettirilemez.

Geçmişte hükümet bütün gücüyle kuvvetli bir değişikliği üstlendiği ya da Şili ve İngiltere'de olduğu gibi şimdiki hükümet daha önceki hükümetin hareketlerinin tersini yapmayı aklına koyduğu zaman, özelleştirme çok iyi bir şekilde yürümüştür. Çok yakın geçmişte, yüklü bir bütçe açığına sahip olan ve ciddi ekonomik krizle yüz yüze gelen hükümetler, düzenleme stratejilerinin bir uzantısı olarak özelleştirme ve kamu iktisadi girişimlerinden vazgeçmeye yönelmişlerdir.

İkincisi; seçilmiş bulunan herhangisi bir alternatif yapısal düzenleme, üreticiler arasındaki rekabeti zayıflatmamalıdır. Hükümet tekelinin yerine özel tekelin konması, kamu refahını artırmayabilir; çok sayıda özel üreticinin bulunması gerekir. Birçok yetenekli üreticinin olmadığı yerlerde bu durum çözümü zor bir problem haline gelebilir. Her ne kadar hükümet bir hizmeti sözleşmeyle yaptırmak isterse de, eğer sadece bir veya iki tane yetenekli müteahhit varsa, rekabet

EK : A

Mal Tipleri ve Üretim/Dağıtım Biçimleri

Malın Tipi	Uygun Üretim Biçimi	Örnekler
Özel kesimce üretilen mallar	Piyasa, gönüllü hizmet, bağış/kredi kuponu, ortak girişim	<ol style="list-style-type: none"> 1 — Gıda, giyim, konut; özel olarak üretilir ve satılır. 2 — Tüketiciler kendi gıda, konut ve giyim eşyalarını üretirler. 3 — Yoksulları desteklemek için kullanılan gıda kuponları. 4 — Gıda, giyim ve konutun hükümet ve özel sektör tarafından beraberce üretilmesi.
Özel tekellerce üretilen mallar (toll goods)	Ayrıcalık, sözleşme, ortak girişim ve piyasa	<ol style="list-style-type: none"> 1 — Elektrik, su, telefon ve oto yollar gibi hizmetler özel ya da hükümetle sözleşmeli olarak sağlanır. 2 — Elektrik, su ve iletişim hizmetlerinin hükümet ve özel kesim tarafından ortaklaşa yapılması. 3 — Eğer doğal tekeller ortaya çıkarsa, bu malları hükümetin çıkardığı yönetmelikler çerçevesinde piyasa üretir.
Toplumun ortak gayretleri ile üretilen mallar (commen pool goods)	Sözleşme, bağış/kredi kuponu, devlet üretimi	<ol style="list-style-type: none"> 1 — Bir sözleşmeye dayalı olarak çıkarılan yeraltı suları, madenler. 2 — Bağış veya kredi kuponu yoluyla sağlanan sağlık hizmetleri. Bunlar transfer ödemeleri tarzında yapılmaktadır, fakat hükümetin hizmetleri doğrudan sağlaması ihtiyacını önlerler. 3 — Devlet, su ya da sağlık hizmetlerini üretir ve satar.
Kamuca üretilen mallar	Sözleşme, gönüllü hizmet, hükümetler arası anlaşmalar, devlet üretimi	<ol style="list-style-type: none"> 1 — Devlet savunma hizmetini ve sokak aydınlatılmasını üretir ve yerine getirir. 2 — Devletin bir kurumuyla diğerinin eğitim, şehir veya sağlık hizmetleri belli mukavelelerle yapılır. 3 — Toplum ya da gönüllü grup; örneğin sokak temizliğini, kırsal su temini ve bakımını veya aile planlaması hizmetlerini sağlarlar. 4 — Devlet; yol bakımını, araştırma ve geliştirme hizmetini ya da koruyucu sağlık hizmetleriyle ilgili çalışmaları; özel sektöre sözleşme ile yaptırır.

betten beklenen faydanın gelmesi ihtimali dışıdır.

Bu anlamda, gelişmekte olan ülkelerin çoğunun düzenleme sistemleri büyük ölçüde gözden geçirmeyi ve reformu gerektirir. Sanayideki aşırı düzenlemeler özel atılımın cesaretini kırar; kentlerde arazi alanlarının kullanımı ve bina yapımı ile ilgili aşırı yasal düzenleme, uzun vadeli gelişmeyi yavaşlatır ve sınai ürünlerdeki aşırı düşük fiyat tabanı (örneğin otobüs ücreti ve elektrik ücreti gibi), talebi artırır ve üretim için gerekli teşvikleri zayıflatır.

Üçüncü gerekli şart, mal ve hizmetleri sağlama faaliyetlerine katılma serbestliğidir. Uzun vadeli sözleşmeler ve devletçe verilen imtiyazlar, rekabeti ve tüketici seçimini sınırlar. Sermaye yoğun olan bazı hizmetlerde üretime katılma serbestisini sağlamak güçtür. Fakat kamuya, birçok özel rekabet eden üreticinin çöp toplama ve sağlık hizmetleri piyasasını tekelinde tutmasından daha çok hizmet verebilir.

Dördüncüsü, özel sektör tarafından sağlanacak olan kamu hizmetleri belirli veya ölçülebilir bir sonuca sahip olmalıdır. Mesela, fiziki yapı ve altyapı hizmetleri ölçülebilir. Fakat çoğu eğitim ve emniyet hizmetlerinin girdileri ölçülse bile bunların miktarını belirlemek kolay değildir. Yeterince belirlenmemeye; özellikle hizmet götürülen halkın cahil, teşkilatlanmamış ve sigortalanmamış olması; özel kesimce sağlanan hizmetleri kontrol etmeyi çok zorlaştırır. Hükümet dışı teşkilatlarca ve yerel hükümetlerce hizmetin yerine getirilmesi, bu şartlar altında daha uygun olabilir.

Beşincisi; tüketiciler, daha sonra farklı hizmetler için çok daha akıllı-

ca alışveriş yapacaklarından dolayı, ödedikleri masraf karşılığı elde ettikleri hizmetlerle faydalar arasında bir ilişki kurabilmelidirler. Kullananların masraflara katılması, bu ilişkiyi kurmanın yollarından biridir. Tüketicileri eğitmenin önemi üzerinde burada ne kadar durulsa azdır.

Altıncısı; özel olarak sağlanan hizmetler, eğer etkin olacaklarsa, rüşvete karşı devlet hizmetlerinden daha az hassas olmalıdırlar. Toplum düzeyinde kolektif veya ortak faaliyetlerle sağlanan hizmetler, belki de rüşvete karşı en az hassas olanlardır.

Yedincisi, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde eşitliğin göz önünde tutulması önemlidir. Geniş anlamda konuşmak gerekirse, özelleşmenin yararları; kamu sektörünün ağırlığını azaltma, vergileri ve enflasyonu ayarlama yoluyla veya her ikisinin aracılığı ile hizmeti sağlayan sermaye sahibine, daha etkin bir hizmet alan tüketiciye ve bütünüyle kamuya ulaşabilmelidir. Eğer mevcut gelir dağılımıyla belirlenen halkın ödeme gücü hizmetlerin yerine getirilmesinin tek yönlendiricisi olursa, özelleştirme amaca aykırı sonuçlara yol açar. Eğer, özelleştirmenin yararları sadece yerel seçkin veya yabancılar ya da çokuluslu şirketlerin lehine olacak olursa, reforma karşı siyasi direnmenin artması muhtemeldir.

S o n u ç

Özelleştirme devlet için sadece kamu sektöründeki bir daralmadan daha çok şeyi ifade etmektedir. Eğer özelleştirme başarıya ulaşacaksa, hükümet aşağıda belirtilen hususlarda kendi rolünü yeniden belirlemelidir:

- Kamu hizmetlerinin sağlanmasında rekabeti arttırma yollarını aramalıdır.
- Tüketicilerin rasyonel davranmalarını ve farklı alternatifler arasında tutarlı seçimi yapmalarını sağlayacak bilgi yayınlamalıdır.
- Yerine getirilen kamu hizmetlerini izlemeli ve değerlendirmelidir.
- Bazı kamu işletmeleri satıldıktan ya da kapatıldıktan ve birçok hizmet sözleşmeyle özel kesime yaptırılmaya başlandıktan sonra bile, gelişmekte olan ülkelerde kamu sektörünün hâlâ geniş bir alanı kaplama ihtimali vardır. Eğer halk bazı hizmetler için devlete bağımlı olma zorunda olacaksa, halkın bu tür hizmetler için gidilen yapısal düzenlemelerin etkinliği ve verimliliği üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü sürdürübilme imkânına sahip olması önemlidir.

EK : B

İçme Suyunun Özel Firmalarca Sağlanması

• Dominik Cumhuriyeti'nde ve Santa Dominika'da kamu için içme suyunu 10 özel şirket temin eder ve Sağlık Bakanlığı kaliteyi kontrol eder. Kamu Hizmetleri Bakanlığı'nca belirlenen fiyatlar zaman zaman denetlenir. Şirketler suyu özel kaynaklardan temin eder, temizler ve bu suyu kara vasıtaları ile dağıtırlar.

• Şili'nin Santiago kentinin bir bölgesinin tüm su ve kanalizasyon hizmetleri 1943 yılından bu yana bir özel şirketten temin edilmektedir. Şirketin devamlı olarak 43.000 birimle ilişkisi olup tüm sakinleri kapsamaktadır. Fiyatlar hükümet tarafından onaylanır.

• Fildişi Sahili'nde Abitjan, kendi suyunu başlangıçta tamamen bir Fransız firmasının sahip olduğu şube olarak kurulmuş bir özel firmadan temin ederdi. Şimdi bu firmaya Fransızlarla birlikte özel yatırımcılar ve hükümet de ortaktır. 1973'den bu yana, sözü edilen firma ülke çapında su temininden sorumlu bulunmaktadır. Fildişi Sahili'ndeki su temini, Batı Afrika'daki en yüksek standardı korumaktadır. Bu uygulamanın çok başarılı oluşunun nedenleri arasında; yatırımların kurumsal olarak işletmelerden ayrı oluşu, fiyatların maliyetleri tam olarak yansıtması, maliyetlerin kamu otoritelerince dikkatlice araştırılması ve şirketin özerkliği gibi nedenler yer almaktadır.

E S Yayınları Sunar:

VEDDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gerağınca

BANKALARCA İÇTİCARETİN VE SANAYİNİN FİNANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650,- TL (KDV dahil)

İletişim Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Elinbirlik Mah., Sürerazlı Sokak No. 6/2
Sultansahneli - İstanbul
Telefon: 528 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'ndeki 768,
İş Bankası Tübe Şubesi'ndeki 1541,
Akbank Tübe Şubesi'ndeki 4512 no.lu hesaplarımızdan birisine,
"Kitap bedeli olduğuna belirtilen" havale emri,
ad ve adreslerini lütfen bildirmelidir.
Ödemeli postalamayı tercih ederiz.

EK : C

Özelleştirme ve Dar Gelirli Kesim

Özelleştirme ile ilgili endişelerden biri de yoksul kesimin çıkarlarının zedelenmesidir. Gelir dağılımının aşırı ölçüde dengesiz olduğu toplumlarda yoksulların arzu az olan mal ve hizmetler için piyasada rekabet etmeleri olanak dışıdır. Bir özelleştirme programı uygulandığı zaman, yoksulların çıkarlarını korumak için neler yapılabilir?

• Eğer tarımsal kredi ve sağlık hizmetleri gibi hizmetlerin elde edilmesi garanti altına alınırsa, yoksullar, özel mal ve hizmetler için pazar fiyatlarını ödemeye gönüllü olabilirler. Çoğu kez resmi fiyatlarla sağlanan miktar yetersizdir ve yoksullar piyasa fiyatından daha fazlasını ödemektedirler. Dar gelirli kesimin böyle mal

ve hizmetlere ulaşımının sağlanması, kurumsal reformları gerekli kılar. Ayrıca, yoksullara bilgi verilmesi ve resmi olmayan teşkilatlar gibi koruma gruplarının kuvvetlenmesini gerektirebilir.

• Farklı fiyatlamalar, dar gelirli-lerin belirli malları tüketmelerini kolaylaştırabilir. Gelir düzeyi yüksek gruplar tarafından tüketilen hububat piyasa fiyatlarıyla satılırken, daha çok dar gelirli-lerin tükettikleri işlenmemiş hububat düşük fiyatla satılabilir. Böyle projeleri finanse etmek için capraz sübvansiyonlar uygulanabilir. Bu gibi durumlarda farklı fiyatlandırma, yararların yoksuldan çok zenginin lehine dönüşmesini teşvik etmemelidir. Ancak, farklı fiyatlandırmanın, gübre ya da tohumlar gibi tarımsal girdilerin satışında etkin bir biçimde işlemesi mümkün değildir.

• Eğer yiyecek ve elbise gibi temel malların aşırı darlığı olursa, bu maddeleri, dükkanlardan sübvansiyonlu fiyatlarla yoksulların satın almalarını sağlamak için özel kuponlar ya da istihkak kartlarının sağlanması ve hükümetin de özel üreticilere sübvansiyon kadar tazminat vermesi gerekli olabilir. Uzun süre sürdürülmesi genellikle güç olan bu tür projelerin başarısı için ön şartlar; yararlanana- ra bilgi verilmesi, hak etmeyen vatandaşlara yararların gidişini en aza indirmek için gereken önlemlerin alınması ve satış birimlerinin yetkililer tarafından gözetim altında tutulmasıdır.

◆ Gerçeklere inanmayanlarla tartışmak yararsızdır. Onlar, insan değil taştır.

Epictetos

[ES] Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı (KDV'li): 1000.- TL

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Bırbırcıdere, Suteraxisi Sokak No. 6/2

Sultanahmet-İstanbul

Telefon: 526 34 11

Not : Ücretsiz postalamaya yapılırsa, PTT ile yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 400.- TL taahhütlü pul tutarını ekleyerek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

FİNANSAL ANALİZLERDE ORAN DAĞILIMLARI

DR. MEHMET BOLAK

FİNANSAL tablo verilerinden yararlanarak, firmaların durumu, çeşitli özellikleri ve gelecekları hakkında yorumlarda bulunma çalışmaları «finansal analizler» olarak adlandırılabilir.

Finansal tablo analizlerine ilgi 19. yüzyılın ikinci yarısında A.B.D.'de başlamıştır. Bu ilginin başlıca iki nedeni vardır (1):

i) İşletmelerin bir çoğunda yönetim, girişim sahibinden profesyonel yöneticilere geçmiştir.

ii) Ekonomide finansal kesimin önemi artmıştır.

Finansal tablo analizlerinin gelişimi iki amaca yönelik olarak sürmüştür. Bunlardan birincisi, firmanın ödeme gücünü ölçmeyi amaçlayan ve daha ziyade işletme dışındaki kişilerin kullanımına yönelik kredi analizleri; ikincisi ise, daha ziyade firma yöneticilerini ilgilendiren ve onlara yol gösterme amacına yönelik kârlılık

analizleridir. Her iki amaç oran analizlerinin gelişimine ortak katkıda bulunmuş olmakla birlikte, kredi analizleri yaklaşımı, özellikle ilk zamanlarda, daha baskın olmuştur. 1890'lı yılların başlarında geliştirilen «cari oran» uzun yıllar tek analiz aracı olarak kullanılmış olup, günümüzde de önemini muhafaza eden bir değerlendirme kriteridir.

Sonraki yıllarda, oran analizlerinde önemli gelişmeler olmuş, cari oranın yanında daha birçok finansal oran firmaların değerlendirilmesinde ve birbirleriyle karşılaştırılmasında kullanılmaya başlamıştır.

Oran analizleri aracılığıyla firmaların değerlendirilmesi genellikle iki yöntemden birine göre yapılır. Bunlardan ilki zaman serisi analizleridir. Bu yöntemde, aynı firmanın çeşitli oranlarının, birbirini takibeden yıllarda aldığı değerleri incelenerek firmanın gelişimi hakkında yorumlarda bulunulur. Diğer yöntem ise yatay kesit analizleridir. Bu yöntem, belirli bir anda, çeşitli firmaların oranlarını incelemek ve firmaları birbirlerine (veya hesaplanan ortalama değerlere) görelî olarak değerlendirmek temeline dayanır.

(1) James O. Horrigan; «A Short History of Financial Ratio Analysis», Accounting Review, 43 (Nisan 1968), s. 284-294.

Finansal analizlerle ilgilenen çok sayıda yazarın ortak görüşü; finansal tablo verilerinden türetilecek uygun finansal oranların ya da bu oranlardan oluşturulacak uygun fonksiyonların (çok değişkenli analiz), firmaların çeşitli özelliklerinin göstergesini oluşturacakları, hatta bu özelliklerle ilgili geleceğe yönelik tahminlerde bulunulmasını sağlayacakları şeklindedir.

1960'lı yılların sonlarından itibaren, özellikle A.B.D.'de olmak üzere, oranların gerek açıklayıcı (descriptive), gerekse öngörü sağlayıcı (predictive) niteliklerinin test edilmesine yönelik çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmaları ilgi alanlarına göre şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

i) **Endüstriler arası ortalama oranların karşılaştırılması**: Çeşitli endüstrilerin farklı karakteristiklerinin

(²) Manak C. Gupta ve Ronald T. Huefner; «A Cluster Analysis Study of Financial Ratios and Industry Characteristics», *Journal of Accounting Research*, (Bahar 1972), s. 75-95.

(³) Charles R. Carlson; «A Financial Efficiency Model», MSU Business Studies, Michigan State University, U.S.A. 1975.

(⁴) C. Shashua ve Y. Goldschmidt; «An Index for Evaluating Financial Performance», *J. of Finance*, vol 29, No. 3 (Haziran 1974), s. 797-814.

(⁵) James O. Horrigan; «The Determination of Long Term Credit Standing With Financial Ratios», *Empirical Research on Accounting, Selected Studies*, suppl. to *J. of Acc. Research* 4 (1966), s. 44-62.

(⁶) Donald L. Stevens; «Financial Characteristics of Merged Firms. A Multivariate Analysis», *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, (Mart 1973), s. 149-158.

bu endüstrilerdeki firmaların finansal oranlarına yansıtacağı, dolayısıyla aynı endüstrideki firmaların benzer oran değerlerine sahip olmaları; ancak, farklı endüstrilerde oran ortalamalarının da farklı olacağını ortaya koymaya yönelik bu çalışmaların en önemli örneği Gupta'nın çalışmasıdır (²).

ii) **Firmaların genel performans düzeylerinin ölçülmesi**: Performans kriteri olarak seçilecek finansal oranlara uygun katsayılar takdir edilmesiyle oluşturulacak çok değişkenli bir fonksiyonun, firmaların mevcut başarı durumlarını (performans seviyelerini) ölçerek, firmalar arası karşılaştırmalar yapılmasını sağlayacağı düşüncesinden kaynaklanan bu çalışmalara örnek olarak Carlson (³) ve Shashua-Goldschmidt'in (⁴) çalışmaları gösterilebilir.

iii) **Tahvil değerlendirmelerinin öngörülmesi (bond rating)**: Bu çalışmalar firmaların ihrac ettikleri tahvilere, risk sınıflarına göre, AAA'dan C veya D'ye kadar takdir edilen değerlemeleri sayısallaştırarak, çeşitli finansal oranlarla bu sayılar arasında ilişki kurmaya yöneliktirler. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri Horrigan'ın çalışmasıdır (⁵).

iv) **Birleşmeye giden firmaların karakteristiklerinin incelenmesi**: Bu konudaki çalışmaların amacı, satın alınma yoluyla, güçlü bir firmayla birleşmek zorunda kalmış firmaları başka firmalarla karşılaştırarak, bu olayı açıklayacak anlamlı değişkenler bulabilmektir. Bu konudaki çalışmalara örnek olarak Stevens'in çalışması gösterilebilir (⁶).

v) **Firma iflaslarının önceden tahmin edilmesi**: Yine çeşitli oranla-

rın öngörü kabiliyetlerini esas olarak, iflas edecek ya da finansal sıkıntı içine düşecek firmaları önceden saptamaya, diğer bir deyişle firmaları iflas edecek, etmeyecek diye iki sınıfa ayırmaya yönelik bu çalışmalar finans yazınının en çok ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu konudaki en önemli iki çalışma Beaver (7) ve Altman'ın (8) çalışmalarıdır.

Sayılan konularda yapılan çok sayıda çalışmanın hemen hepsinde yazarlar çok anlamlı sonuçlara vardıklarını öne sürmüşler ve çeşitli testlerle bulgularını ispatlamaya çalışmışlardır. Konumuz bu çalışmaların sonuçlarını irdelemek veya geçerliliklerini tartışmak değildir. Amacımız bu çalışmalarda veri olarak kullanılan finansal oranlarla ilgili istatistik bir özelliğe değinmek ve gelecekte benzer çalışmalar yapacak araştırmacılara uyarıda bulunabilmektir.

Söz konusu çalışmaların büyük çoğunluğunda parametrik istatistik yöntemler kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda, bağımlı değişken olarak alınan bir finansal oranla, bağımsız değişken olarak alınan finansal oranlar arasında basit veya çoklu regresyon analizi yapılmış; bazılarında firmaları farklı gruplarda sınıflandırabilmek için diskriminant analizi uygulanmış; çalışmaların çoğunda regresyon veya diskriminant analizine girecek finansal değişkenler (oranlar) faktör analizi sonucunda belirlenmiştir. Sözü edilen analiz teknikleri kullanılan verilerin normal dağılıma uygun olmalarını gerektirmektedir. (Gerçekte finansal analizlerde karşılaşılan tek sorun, dağılımların normale uygunluğu değildir. Dağılımların yaygınlığı, oranların zaman içinde gösterdikleri otokorelasyon

ve değişik oranlar arasındaki çoklu bağlantılar da finansal analizlerde üzerinde durulması gereken sorunlardır.)

Yapılan araştırmalar ve gözlemler, firmalar arası finansal oran dağılımlarının normal dağılımdan sapağa gösterdiklerini ve genel olarak sağa çarpık olduklarını göstermektedir (9), (10). Böyle olması da son derece doğaldır, çünkü birçok finansal oranın alabileceği en düşük değer «0» ile sınırlıyken, herhangi bir üst sınır mevcut değildir ve bazı firmaların çok yüksek değerlere sahip olmaları mümkündür.

Sağa çarpık dağılımları normal dağılım haline dönüştürebilmek için uygulamada en çok kullanılan yöntem, tüm değerlerin logaritmalarının veya kareköklerinin alınmasıdır ($1nX$ veya \sqrt{X}). Bu dönüşümler değerler arasındaki büyüklük ilişkilerini bozmayacaklarından ($X_1 > X_2$ ise $1nX_1 > 1nX_2$ ve $\sqrt{X_1} > \sqrt{X_2}$ olacaktır), ana-

(7) William H. Beaver; «Financial Ratios as Predictors of Failure», Empirical Research in Accounting: Selected Studies, suppl. to Journal of Accounting Research 4, (1966), s. 71-127.

(8) Edward I. Altman; «Financial Ratios, Discriminant Analysis and The Prediction of Corporate Bankruptcy», Journal of Finance, vol 23, No. 4, (Eylül 1968), s. 589-609.

(9) James O. Horrigan; «Some Empirical Bases of Financial Ratio Analysis», Accounting Review, (Temmuz 1965), s. 558-568.

(10) Edward B. Deakin; «Distributions of Financial Accounting Ratios: Some Empirical Evidence», Accounting Review 51, (Ocak 1976), s. 90-96.

lizlerde gerçek değerler yerine bu yeni değerlerin kullanılması elde edilecek sonuçların yorumlanmasında çelişkilere de yol açmayacaktır. Hangi dönüşümle elde edilecek değerlerin normale daha yakın bir dağılıma sahip olacakları χ^2 (ki-kare) testiyle irdelelenebilir.

Deakin 1976'daki bir araştırmasında⁽¹⁰⁾, yıllara göre 454-1114 arasında değişen sayıda firmaya ait 11 finansal oranı, 19 yıllık dönemde incelemiş, oranlara ait gerçek değerlerin, «toplam borç / toplam varlık» oranı haricinde, normal dağılımları kabul edilemeyecek kadar yüksek χ^2 değerlerine sahip olduklarını hesaplamıştır (11 orandan 8'i için, hesaplanan χ^2 değeri 0.001'in altında, 2'si için 0.01'in altında anlamlılık derecesine sahiptir. Sadece borçluluk oranı için anlamlılık derecesi 0.05'in üzerine çıkmaktadır). 5 oran için logaritma ve kök dönüşümleri uygulayan Deakin, bu dönüşümler sonucu normale daha yakın dağılımlar elde etmekle birlikte kesin başarı elde edememiş, ancak logaritmik dönüşümle daha iyi sonuçlar elde edilebileceğini ortaya koymuştur.

Bu noktaya kadar analizini çeşitli endüstrileri kapsayan firmalarla yürüten Deakin, endüstri çerçevesinde analizler yaptığında, normallik varsayımını reddetmenin güçleştiğini ortaya koymuş; ancak, burada kullanılan veri sayısındaki azalmanın bu sonucun elde edilmesinde etkili olabileceğini de belirtmiştir.

Bu çalışmada, ülkemizde yeterli sayıda veri temin edilebilen sektörler için Deakin'inkine benzer bir araştırma yapılmaya çalışılmıştır. X^2 testinde serbestlik derecesi «grup sayısı - 3» olduğundan, en az iki serbestlik

derecesi sağlanabilmesi ve «ki-kare» hesaplanırken her grupta teorik olarak en az 6 değer yer alabilmesi için, 30 veriye gerek duyulmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Bölümü'nden temin edilen, firmalarla ilgili bilanço ve gelir tablosu verileri, 1979-1983 yılları arasında, üç sektörde 30'dan fazla firmayla ilgili veri bulunabileceğini göstermiştir. Bu sektörler, doküma, çimento ve metal eşya-makina sektörleridir. Çimento sektöründe 34 firma, diğer iki sektörde 50'şer firmayla ilgili veri sağlanabilmiştir. Sonuç olarak çimento sektöründe 5 gruplu (serbestlik derecesi 2), diğer iki sektörde 7 gruplu (serbestlik derecesi 4) «ki-kare» testi uygulanması mümkün olabilmektedir.

Araştırmada, dağılımları test edilmek üzere 6 finansal oran seçilmiştir. Bu oranlar şöyle sıralanabilir:

- 1 — Cari oran
- 2 — Likit oran
- 3 — Satışlar / Alacaklar
- 4 — Satılan malın maliyeti / Stoklar
- 5 — Satışlar / Toplam varlıklar
- 6 — Toplam borç / Toplam varlıklar

Her oran ve her sektör için, beş yıla ait gerçek değerlere, logaritmik ve kök dönüşümlerine ait «ki-kare» değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, Deakin'in benimsemiş olduğu kritere uygun olarak yorumlanmış, «ki-kare»nin anlamlılık derecesi 0.05'in üzerinde olduğunda dağılımın normal olduğu, 0.01'in altında olduğunda ise dağılımın normale uygun olmadığı kabul edilmiştir. Aradaki durumda ise karar vermek güçleşecektir.

Yapılan analiz, bir çok durumda $1nX$ veya \sqrt{X} dönüşümü ile dağılım-

ların normale uygunluğunun artırılabilildiğini göstermektedir. Ancak oranlara ve sektörler göre hangi dönüşümün daha iyi sonuç vereceği deşışebilmektedir. Örneşin, SMM/Stok dağılımları, dokuma sektöründe $1nX$ dönüşümüyle, çimento sektöründe \sqrt{X} dönüşümüyle normale daha uygun hale gelebilmektedir.

Genelde, yapılan dönüşümler sonucu, gerçek değerlere nazaran daha kötü (normal dağılıma daha az uygun) dağılım gösteren tek oran «Toplam borç/Toplam varlıklar» oranı olmuştur. Daha önce de belirtildiğı gibi, Deakin'ın araştırmasında da gerçek değerleri normale en yakın dağılım gösteren oran yine aynı oran olmuştur. Ancak bizim örneşimizde, bu orana ait gerçek değerlerin (her iki dönüşümden daha iyi olmakla birlikte) normal dağılıma yeterince uygun olmadıkları görülmüştür. Uygulanan dönüşümlerin daha kötü sonuç vermesi, bu oranla ilgili değerlerin sağa çarpık değıil, sola çarpık bir dağılım oluşturmalarından kaynaklana-

bilir. Toplam borç/Toplam varlıklar oranının, üstten «1» ile sınırlı olduğı ve genelde firmaların borç toplamalarının varlıklarının % 50'sinden fazlasını oluşturduğı göz önüne alındığında, bu yorum tarzı mantıklı gözükmemektedir.

Sonuç olarak belirtilmek istenen nokta şudur: Regresyon, korelasyon veya benzeri tür parametrik istatistik yöntemler kullanarak finansal analizler yapmak isteyen araştırmacıların, kullandıkları verileri dikkatli değerlendirmeleri gerekmektedir. İstatistik yöntemlerin gereğı olarak, kullanılacak verilerin normal dağılıma sahip olmaları gerektiğinde, araştırmacı, verilerin bu özelliğı taşıyıp taşımadığını test etmeli, taşıyorlarsa, uygun bir dönüşümle bu şartı sağlamak yoluna gitmelidir. Uygun dönüşümün de ilgililenen sektöre ve orana göre farklı olabileceğı unutulmamalıdır. Bu şekilde elde edilen, dönüştürülmüş değerlerle yapılacak finansal analizlerin daha sağlıklı ve gerçekçi sonuçlar verecekleri kuşkusuzdur.

- ◆ Işık yaymanın iki yolu vardır:
Ya mum olursun ya da ayna.

Edith Warton

- ◆ Öğrenilen şeylerden büyük bir kısmının kaybolduğı doğrudur, ama zekânın onlar yardımıyla yaptığı ilerleme kalır.

Ernest Renan

- ◆ Zamanın değerini yapacak işi olan bilir.

Arap Atasözü

- ◆ Çoğı zaman sakındığımız için aldanırız, inandığımız için değıil.

Cardinal de Retz

- ◆ Gerçek yolu geniş bir caddeye benzer. Bulunması güç değıildir. Asıl güçlük, onu aramak-tan ileri gelmektedir.

Çin Atasözü

- ◆ Yaratıcı hayal gücü, bilgiden daha önemlidir.

A. Einstein

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

RUBLE'NİN GELECEĞİ (*)

RUSYA dünyanın en kapalı ekonomilerinden birine sahiptir. Ama Gorbaçevizm ağırlık kazandıkça Sovyet ekonomistler rubleyi konvertibl hale getirmek üzerinde durmaya başlamışlardır. Tabii ki bu pek çabuk olmayacaktır. Ruble serbestçe alınıp satılmaya başlamadan evvel Rusya'nın ekonomik yapısında büyük değişikliklerin olması gereklidir.

Rubleyi diğer para birimlerinden ayıran iki önemli özellik vardır. Birincisi, rublenin satın alma gücü sınırlıdır. Fabrikalarda hangi malların üretileceğinin ve bunların nasıl dağıtılacağıının merkezi olarak planlandığı Rusya'da, elinde bol miktarda ruble olan biri istediği her malı alamayabilmektedir. Yani ruble Rusya sınırları içerisinde bile tam anlamıyla «mala çevrilebilir» değildir. Yabancı şirketler için şartlar daha zordur; zira Sovyet dış ticaret sistemi, bunların birkaç Sovyet üretici firması dışındaki firmalarla doğrudan ilişki kurmasını engellemektedir. Ruble daha kolay kullanılabilir hale getirilmedikçe de kapitalist dünyanın bankaları ve iş çevreleri hakları olsa bile ellerinde ruble bulundurmamak istemeyeceklerdir.

İkinci olarak, ruble cinsinden belirlenen fiyatlar dünya piyasalarındaki fiyatlardan tamamen farklıdır. Rusya'da fiyatlar arz-talep ilişkilerine göre belirlenmediği için, üreticilere, örneğın kaç tane matkabın kaç tane limona eşit değerde olduğu hakkında bir fikir verememektedir. Bu durum değişmedikçe de, döviz kurları ne düzeyde ayarlanırsa ayarlanırsın, Rus üreticileri matkap üretmekte mi yoksa limon üretmekte mi uluslararası rekabet gücüne sahip olduklarını görmekte zorluk çekeceklerdir.

Rublenin resmi kuru oldukça yüksek tutulmaktadır. Bir ruble resmi kurda 1.60 dolardır. Ancak karaborsaya bakılırsa, resmi kurun rubleyi olduğunun en az dört misli değerlendirdiği görülmektedir. Resmi kur başlıca Rusyanın dış ticaret istatistiklerini düzenleyenler ve turistler tarafından kullanılmaktadır. Sov-

(*) The Economist, 5-11 Eylül 1987.

yet ihracatçıları resmi kurdan etkilenmemektedirler, zira satışlarının karşılığını iç piyasa fiyatları üzerinden ruble olarak almaktadırlar.

Comecon ülkeleri arasındaki ticaret ilişkilerinde kullanılan «transfer edilebilir ruble» de yalnızca hesapları düzenlemeye yaramaktadır. Bir Comecon ülkesiyle söz konusu olan ticaret fazlasını diğer bir Comecon ülkesinden mal almak için kullanmak hemen hemen imkânsızdır, zira tarafların hiç biri rubleyi ortak bir değerlendirme birimi olarak görmemektedir. Ticaretin çoğunluğu ikili anlaşmalarla yapılmakta, bunun dışındaki alış-verişlerde ise planlıların güvendiği tek para olan dolar kullanılmaktadır.

Üye ülkelerin her birinde fiyat yapısındaki birbirinden farklı çarpıklıklar Comecon'un sorunlarını arttırmaktadır. Sovyet ekonomistler artık Comecon'un daha iyi işleme için fiyat reformunun ve ortak bir para birimi tespitinin kaçınılmaz olduğu konusunda Macar ve Polonyalı ekonomistlerle fikir birliğine varmışlardır.

Bunu gerçekleştirmenin bir yolu, kuralları değiştirerek yabancıların serbestçe ruble alıp satmalarına ve ülkede üretilen her türlü malı rahatlıkla almalarına izin vermek ve Rusya ekonomisinin bu değişikliğe uyum sağlamasını beklemektir. Bu süreç içerisinde dış baskılar fiyatları gerçek düzeylerine inmeye zorlarken, rekabet gücü yüksek üretim birimlerini de ortaya çıkaracaktır. Tabii ki burada sorun, böyle bir hareketin hiçbir Sovyet hükümetinin göze alamayacağı boyutta bir kargaşa yaratacak olmasıdır. 70 yılın korumacılığının aniden kaldırılması sonucu, pek çok fabrikanın iflas etmesi, fiyatlarda ani ve büyük dalgalanmaların gözlenmesi ve genel bir panik havasının oluşması çok kuvvetle muhtemeldir.

Bu durumda Gorbaçev, fazla kargaşa yaratmadan rubleyi bir gün uluslararası bir para birimi haline getirmek için gerekli olan pazar mekanizmalarını Sovyet ekonomisine kazandırmaya çalışmaktadır. Fabrikalar üretimlerinin en azından bir bölümünü nasıl satacaklarına kendileri karar verdikleri sürece rublenin «mala çevrilebilirliği» artacaktır. 1991'e kadar, merkezi planlıların geri planda kalacakları yeni bir fiyatlandırma sistemi oluşturulacaktır. Birkaç fabrika şimdiden yabancı müşterilere doğrudan satış yapma ve kazandıkları dövizin bir kısmını kendileri kullanma hakkını elde etmiştir. Bu oldukça zayıf bir ihracat teşviki olmasına rağmen yine de olumlu bir adımdır.

Yine de rublenin konvertibl olabilmesi için uzun yıllar gereklidir. Comecon ülkeleri arasında ekonomisi pazar ekonomisine en yakın olan Macaristan yıllardır forint'i konvertibl yapmak istemektedir. Macaristan'da oldukça gerçekçi bir fiyatlandırma sistemi ve döviz kuru uygulamasına rağmen, yöneticiler doğabilecek kargaşadan korktuklarından bu adımı atamamışlardır.

Rusya'nın Macaristan'a göre önemli bir avantajı vardır. Rusya geniş altın ve döviz rezervleri olan dev bir ekonomidir. Bu nedenle de dışarıdan gelecek etkilere karşı çok daha dayanıklıdır. Eğer Gorbaçev muhafazakâr eğilimleri yenersek, reformlarını uygulamada başarılı olabilirsek, 1990'lı yılların ortalarına doğru rubleyi de konvertibl hale getirebilecek gibi görünmektedir.

BİR SEMİNERİN ARDINDAN

SEVİL SÜNNETÇİOĞLU

MARMARA Üniversitesi bünyesinde kurulan Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi tarafından düzenlenen ve 1-9 Haziran 1987 tarihleri arasında gerçekleştirilen AET Eğitim Semineri'ni çok sayıda bürokrat ve özel sektör uzmanı izledi. Hemen bütün bakanlıklarda, kamu kuruluşlarında ve büyük şirketlerde oluşturulan AET birimlerinde görev alan elemanlara Topluluklarla ilgili ayrıntılı bilgi vermek amacıyla tertiplenen yoğun seminer programında günde on saati bulan oturumlarda çeşitli tebliğler ele alındı, paneller yapıldı. Dokuz günlük seminerde toplam 82 saati bulan çalışma yapıldığını dikkate alan iştirakçiler, birçok Üniversitede yüksek lisans düzeyinde bir yıl boyunca sürdürülen ders toplamının bile 40-50 saati aşmadığına işaret ederek, çok kısa sürede çok kapsamlı bir eğitim gördüklerini ifade ettiler.

Seminere yerli ve yabancı 35 öğretim üyesi, uzman, işadamı, büyükelçi ve araştırmacı tebliğ sundu, ders verdi ve panellere katıldı. Marmara Üniversitesi'nin Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun işbirliği ile gerçekleştirdiği seminere Brüksel'den üst düzeyde görevli iki Komisyon yetkilisinin de katılması, çeşitli güncel konuların da ele alınmasına imkân verdi.

Ayrıca Marmara Üniversitesi'nde görevli yabancı öğretim üyeleri ve işbirliği programları çerçevesinde seminere katılan öğretim üyeleri tebliğler sundular.

Acılış ve Avrupa Topluluğu Enstitüsü

Seminerin ilk günü Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi'nin, Üniversite'nin Göztepe Kampüsü'nde bu amaçla inşa ettirilen üç katlı hizmet binasının açılışı yapıldı. Açılış konuşmasını Avrupa Toplulukları ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı Sayın Prof. Dr. Ali Bozer yaptı. Bozer, tam üyelik başvurusundan sonra çok sayıda AET uzmanına ihtiyaç duyulduğunu ve bu konuda Üniversitelerimize büyük görevler düştüğünü ifade ettiği konuşmasında, yabancı dil öğreniminin de önemini vurguladı. En az iki Topluluk dilinin bilinmesi gerektiğini anlatan Bozer, Bakanlık bünyesinde de eğitim faaliyetlerine yer verileceğini sözlere ekledi.

Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Orhan Oğuz, AET konusuna büyük önem verdiklerini, merkezin kurulmasının bu yolda atılmış bir adım olduğunu ve kısa bir süre zarfında Enstitü niteliğini kazanacaklarını anlattı. Marmara Üniversitesi'nin Tıp ve İktisadi-İdari Bilimler Fakültelerinde

öğretimin İngilizce yapıldığına değinen Rektör Oğuz; yabancı dilleri zayıf olan öğrencilerin Hazırlık Okulu'na alındıklarını ve bir yıllık yoğun İngilizce eğitiminden sonra birinci sınıftan lisans öğrenimlerine devam ettiklerini belirtti. İngilizce hazırlık okulunda iki yüze yakın öğretim elemanının bulunduğunu ve bunların yüz kadarının İngiliz, Amerikalı, Avustralyalı gibi yabancı uyruklu olduğunu anlatan Rektör Prof. Dr. Orhan Oğuz, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi'nde de eğitimin İngilizce olacağını sözlerine ekledi.

Açış konuşmalarından sonra Merkez tesisleri gezildi. Üç katlı Merkez binasının birinci katı Dokümantasyon Merkezi kitaplığına tahsis edilmiş olup tüm Topluluk yayınlarını buradan temin etmek mümkün oluyor. Topluluklar Resmi Gazeteleri; Kosey, Komisyon, Parlamento yayınları; Eurostat İstatistikleri; Adalet Divanı kararları ve çeşitli araştırmalar Merkez'de öğrencilerin istifadesine sunulmuş bulunuyor. Marmara Üniversitesi, European Documentation Center (EDC) statüsünü 1984 yılında kazandığından, yayınlar o tarihten itibaren gönderilmeye başlanmış. Ancak, daha önceki gelişmeler mikrofilm halinde temin edildiğinden, 1952'den günümüze kadarki Topluluklar Resmi Gazeteleri ve yayınlar, merkezde bulunan mikrofilm okuma cihazı vasıtasıyla okunabiliyor. Brüksel'den bildirildiğine göre, 1983 ve 1984 yılında dünyada EDC statüsü sadece altı Üniversiteye tanınmış olup, bunlardan biri de Marmara Üniversitesi (M.Ü.)'dir.

Binlerce sahifeden oluşan Topluluk Mevzuatının (Topluluk Müktesebatı - Acquis Communautaire) temininde

yardımcı olmak üzere oluşturulan data bankları; Euronet, Diane ve Echo'ya Merkez'in bağlanması çalışmalarına başlanmış olup; bu amaçla bir kompüter temin edilmiş bulunuyor.

Ayrıca Merkez binasına monte edilen uydu anteni ile çeşitli Avrupa ve Amerikan TV istasyonlarının da izlenmesi imkânı sağlanmış bulunuyor.

Merkezin ikinci katı idari personele, üçüncü katı ise araştırmacılara ayrılmış olup, ayrıca üçüncü katta bir seminer salonu bulunuyor.

Öte yandan M.Ü. Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi, T.B.M.M.'nden geçen bir kanunla, «Avrupa Topluluğu Enstitüsü» ne dönüştürülmüştür. Yoğun bir çalışma içinde olan ve önümüzdeki aylar için çeşitli seminer, kollokum ve toplantılar planlayan M.Ü. Avrupa Topluluğu Enstitüsü, ülkemizde Avrupa Toplulukları konusunda faaliyette bulunan tek enstitü niteliğini taşımaktadır.

Seminer Çalışmaları ve Paneller

Seminerin ve Merkez'in açılışı yapıldıktan sonra ilk oturum öğleden sonra Marmara Üniversitesi Rektörlük Konferans salonunda başladı. Seminerde ilk dersi Prof. Dr. Ali Bozer verdi. A. Ü. Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ali Bozer, daha önce uzun yıllar Strasbourg'da Avrupa Konseyi İnsan Hakları Divanı'nda Hâkim olarak görev yaptığından, Avrupa Teşkilatları konusunda ayrıntılı açıklamalarda bulundu. Bozer, Türkiye'nin kesin kararını verdiğini ve bu bütünleşmenin içinde yer almak istediğini anlattı. AET'ye tam üyeliğin şimdiki kadar görev yapan bütün Hükû-

metlerin Programında yer aldığını ve tam üyelik başvurusunu yapma şansının kendi Hükümetlerinde olduğunu belirten Bakan, Ankara Üniversitesi bünyesinde başlatılması düşünülen çalışmalardan ayrı olarak Bakanlık içinde de bir enstitü teşkilinin düşünüldüğünü sözlerine ekledi.

İkinci tebliği M.Ü. Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi Müdürü Doç. Dr. Halûk Kabaloğlu sundu ve Avrupa'da bütünleşme hareketlerinin tarihçesini anlattı. Daha 17. yüzyılda William Penn ve diğerleri tarafından hazırlanan Avrupa Bütünleşme Projelerinde Türkiye'ye yer verildiğini kaydeden konuşmacı, aşama aşama bütünleşme çalışmalarının tarihçesini özetledi.

Üçüncü tebliği ise uzun yıllar Brüksel'de Topluluklar nezdinde Daimi Temsilcimiz olarak görev yapan Büyükelçi Tevfik Saraçoğlu sundu. Saraçoğlu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluş çalışmalarını, Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması'nın hazırlanış nedenlerini ve geçirdiği evreleri ve AET'nin kuruluş tarihçesini anlattı.

Son tebliğin sunucusu ise M.Ü. misafir öğretim üyelerinden Prof. Dr. Jack Wiseman idi. York Üniversitesi öğretim üyesi ve dünyaca tanınmış maliyeci olan Prof. Wiseman, «Topluluğun Siyasal Ekonomisi» konulu tebliğinde, AET'nin kuruluş esaslarını ve yapısını bir maliyeci gözüyle inceledi ve federal devletlerle farklarını anlattı. Konuşmacı, Topluluğun gösterdiği gelişme çizgisi ve üye devletlerin egemenlik haklarının Topluluk kurumları tarafından kullanılması konusuna değinirken, Topluluğu federasyona benzetmenin mümkün olduğunu da ekledi.

Seminerin ikinci günü Nice Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Maurice Torrelli, Topluluk kurumları ve hukuk sistemi hakkında açıklamalarda bulundu. Daha sonra Basın Yayın Yüksek Okulu öğretim üyesi, Yardımcı Doç. Dr. Hülya Baykal; Topluluk Kurumları, Konsey, Komisyon ve Parlamento'yu kapsayan tebliğini sundu. M.Ü. öğretim görevlisi Em. Büyükelçi Tevfik Saraçoğlu da Toplulukların yapısını ve üye ülkelerin özelliklerini Türkiye ile mukayeseli olarak açıkladı.

Öğleden sonraki oturumda, A.T. Komisyonu Gümrük Birliği Genel Müdürlüğü uzmanlarından Dr. Richard Davis Condon, Gümrük Birliği'nin esaslarını ve malların serbest dolaşımının sağlanması için yapılan çalışmalarını ayrıntıları ile anlattı.

Öğleden sonraki ikinci konuşmacı M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Ömer Bolat, Topluluğun Ortak Dış Ticaret Politikası'nın genel özelliklerini, ithalatın gözetiminde uygulanan esasları, miktar kısıtlamalarını örnekleriyle anlattı. IKV uzmanlarından olan Ömer Bolat'ın, bu yıl «Kiel Institute of World Economics Advanced Studies in International Economic Policy Research»e kabul edilmiş olması, iştirakçiler tarafından da memnuniyetle karşılandı.

Üçüncü gün Komisyon yetkilisi Dr. Condon, «Gümrük Birliği» konusunu işlemeye devam etti, teknik engeller ve İç Pazar konusunda uygulamadan örnekler verdi.

«Institut Européen des Hautes Études Internationales» Müdürü ve Nice Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Claude Niquel; Topluluk Dış İlişkilerini Japonya, A.B.D., A.E.T. üçgeni çerçevesinde değerlendirirken; Top-

luluk Akdeniz Politikası'nı; Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkeleri ile imzalanan Lome Anlaşması ve uygulamasını anlattı. Öğleden sonraki oturumda ise Nice Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Maurice Torrelli, «Tek Avrupa Senedi» (Single European Act), Topluluk Zirve Toplantıları (Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi) ve Siyasi İşbirliği konularını sundu. M. Ü. öğretim görevlilerinden Em. Büyükelçi Tevfik Saraçoğlu ise iki gün devam eden açıklamalarında Türkiye-AET ilişkilerini, 1959 yılından başlayarak tarihi perspektif içinde anlattı. Şahsi birçok anısını naklederek Türkiye-AET ilişkilerini bilinmeyen yönleriyle yansıtan Saraçoğlu, ilgiyle dinlenen konuşmacıların başında geliyordu.

Dördüncü gün ilk oturumda Komisyon uzmanlarından Dr. Condon, Toplulukta Dolaylı Vergileri özellikle K.D.V. uygulamasını ve bütçe sorunlarını anlattı.

Seminerin ilgi toplayan diğer konuşmacısı Komisyon Tarım Genel Müdürlüğünden Giorgios Markatatos oldu. Yunan vatandaşı olan Markatatos, Topluluk Ortak Tarım Politikası gibi karmaşık bir konuyu uzun süren bir sabah oturumunda özetledi. Yunanlı uzman, Topluluğa katıldıktan sonra Türkiye'nin diğer Akdeniz ülkeleri ile beraber mücadele edeceğine değindi ve çeşitli konularda tavsiyelerde bulundu.

Dördüncü günün öğleden sonraki oturumunda Büyükelçi Saraçoğlu Türkiye-AET ilişkilerini anlatmaya devam etti ve daha sonra IKV uzmanı Ömer Bolat Ortak Ticaret Politikası çerçevesinde antidamping anti-sübvansiyon tedbirleri, menşe kuralı, Counterfeit mallara karşı uygu-

lamalar konusunda açıklamalarda bulundu, uygulamadan örnekler verdi. Beşinci günkü oturumda Giorgio Markatatos tarım konusunu tamamladı ve daha sonra ODTÜ öğretim üyelerinden Doç. Dr. Halis Akder, Türk Tarımı ve tam üyelik aşamasında uyum sorunlarını başarılı bir şekilde ortaya koydu. Yunanlı konuşmacı Markatatos, uzun süren bir diğer oturumda ise Bölgesel Politika ve Bölgesel Fon konularını anlattı ve tam üye olduktan sonra Yunanistan'ın Bölgesel Fon'dan sağlamış olduğu geniş imkânları değindi.

M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Barbaros İnceci ise Topluluk Rekabet Politikası'nı özetleyerek dinleyicilere aktardı. Oturum Başkanı'nın da ifade ettiği gibi, ayrı bir seminer konusu olarak bir hafta boyunca incelenmek suretiyle ele alınabilecek kadar kapsamlı bir konuyu kısa bir sürede özetleyen İnceci'nin, bu konuda yayınlanmış çalışmalarına da atıf yapıldı.

M. Ü. İİBF öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Jale Civelek, insan haklarına ilişkin olarak Avrupa Konseyi çalışmalarını ve Toplulukla ilgili yönlerini ayrıntıları ile anlattı. Sabah 9:00'da başlayan ve akşamın geç saatlerine kadar süren seminerin son tebliği olmasına rağmen, çok sayıda dinleyici 19:30'a kadar süren bu açıklamaları izlediler ve konuşmacıya çeşitli sorular yönelttiler.

Panellerden birincisi «Avrupa ve Savunma Sorunları» konulu olup, M. Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı Prof. Dr. Halük Üman, M.Ü. Uluslararası Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Yaşar Gürbüz, Deniz Harp Okulu ve M.Ü. öğretim üyelerinden Doç. Dr. Cengiz Okman ve

Harp Akademileri öğretim üyesi Em. Deniz Albay Mert Bayat, Avrupa'nın savunmasında Türkiye'nin önemini ve uluslararası düzeyde son gelişmeleri tartıştılar.

Seminerin altıncı gününde Topluluğun Sigortacılık ve Bankacılık alanında sağladığı gelişmeler üzerinde duruldu. M.Ü. öğretim üyelerinden Prof. Dr. Fehiman Tekil, sigortacılık alanındaki harmonizasyon çalışmalarını anlattı. Daha sonra Devlet Bakanlığı Müşavirlerinden ve M.Ü. Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Bankacılık Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu üyesi Doç. Dr. Selçuk Abaş, «Avrupa Topluluğu Bankacılık Yönergeleri ve Üye Ülkeler Mevzuatı» konulu tebliği sundu. Yased Genel Sekreteri Ayşe Semiha Baban, Türkiye'nin tüm üyeliği ve yabancı sermaye yatırımları konusunu işlerken, İKV Genel Sekreteri Halûk Ceyhan tam üyelik öncesi Türkiye'nin yapması gerekenli hazırlıkları anlattı.

M.Ü. Çağdaş İşletmecilik (Contemporary Management) programı öğretim üyelerinden Vardar Çobanoğlu'nun büyük bir ilgiyle izlenen çalışması «Özel Sektör Kuruluşlarımızın Avrupa Topluluklarına Tam Üyelik Öncesi Yapısal Strateji Gereksinimleri» başlığını taşıyordu. Bunu izleyen panele, İstanbul Sanayi Odası Başkan Vekili Mehmet Şuhubi, İstanbul Ticaret Odası Başkan Vekili Dündar Uçar, İKV Eski Başkanı Basri Özeteğin ve Büyükelçi Tefik Saraçoğlu katıldılar ve «Türk Özel Sektörünün Tam Üyelikten Bekledikleri» konusunda açıklamalarda bulundular.

Sekizinci gün programında «Ekonomik Entegrasyon Teorilerine Genel Bir Bakış» adı altında M.Ü. öğretim üyelerinden Doç. Dr. İlhan Uludağ ve

Doç. Dr. Tomris Yılmaz'ın tebliğleri tartışıldı. Aslında seminerin ilk günlerinde yer alması daha uygun olacak bu konular, yabancı konuşmacıların kısa süre için İstanbul'da bulunmaları nedeniyle son günlere kalmıştı. M.Ü. öğretim üyesi Doç. Dr. Orhan Şener'in «Uluslararası Vergileme İlkeleri ve AET» konulu tebliğini, Hurşit Güneş'in «Avrupa Para Sistemi» konusundaki açıklamaları izledi. Fatih Anıl ise Avrupa Yatırım Bankası'nı anlattı.

Alman Ekonomisi Türkiye Resmi Delegatesi (Delegierter der Deutschen Wirtschaft) Dr. Wulf Martin ise «Türkiye - Federal Almanya Ekonomik İlişkileri Işığında Türkiye'nin Avrupa Topluluklarına Tam Üyeliği» konulu tebliğinde, tam üyelik başvurusunun yapıldığını ve çalışmalara hemen başlanması gerektiğini anlattı. «Saat işleme başlamıştır. Tam üyelik başvurusu 10 yıl sürecek ise, şimdi 9 yıl 10 ay 3 gün kalmıştır. Çalışmalarınız sonunda tam üyelik mutlaka gerçekleşecektir» dedi.

THY Acentalar Müdürü ve AET Ulaştırma Dairesi eski stajyerlerinden İbrahim Büyükyüksel ise «Ortak Ulaştırma Politikası ve Hava Taşımacılığı» konusunda tebliğ sundu. Delaware Üniversitesi ve M.I.T. (Massachusetts Institute of Technology)'de «Airline Management» konusunda ihtisas yapan Büyükyüksel, Ortak Ulaştırma Politikası'nın ayrıntılarını anlattı.

M.Ü. İngilizce İşletme Bölümünden Doç. Dr. Taner Berksoy ise «Tam Üyeliklin Muhtemel Etkileri» konulu açıklamalarında, gümrük korumasının kaldırılması ile karşılaşılabilecek sorunları irdeledi.

Seminerin üçüncü paneli «Türk

Dış Politikası ve Tam Üyelik» konusuna ayrılmıştı. Türk dış politikasının önemli karar mevkilerinde bulunan diplomatlarımızın katıldığı panelde Em. Büyükelçi Oğuz Gökmen, «Cumhuriyet Döneminde Batı Politikası ve Tam Üyelik Başvurusu» üzerinde durdu. Brüksel, Budapeşte, Bonn gibi önemli merkezlerde görev alan Gökmen'den sonra Paris eski Büyükelçimiz Hamit Batu, «Türkiye'nin Orta Doğu Ülkeleri ile İlişkileri ve Avrupa Topluluklarına Tam Üyelik» konusunda açıklamalarda bulundu. Halen Türk Arap İlişkileri Vakfı Yönetim Kurulu Başkan Vekili olan Büyükelçi Batu, Avrupa Topluluklarına tam üyeliğimizin İslam ülkeleri ile ilişkilerimizi olumsuz yönde etkilemesinin söz konusu olmayacağını, aksine, AET üyesi Türkiye'nin bölgedeki ağırlığının daha da artacağını belirtti. Üçüncü panelist, Türkiye'nin eski Atina Büyükelçisi Fahir Alaçam ise «Türk - Yunan ilişkileri ve Topluluk» konulu tebliğimizin Türkiye'nin Yunanistan ile olan uyumsuzluklarını teker teker irdeleyerek, muhtemel çözüm yolları üzerinde durdu. Fahir Alaçam'ın onbir madde halinde belirttiği «müşahadeleri» geleceğe dönük çalışmalarda yararlanabileceğimiz kıymetli görüşler olarak ilgiyle dinlendi.

Seminerin dokuzuncu ve son gününü ise hukuk ve milli mevzuatların uyumu sorunu üzerinde duruldu. «İmalatçının Sorumluluğu» veya genel olarak «Product Liability» olarak bilinen konuyu M.Ü. öğretim üyesi Doç. Dr. Cevdet Yavuz anlattı. Doç. Dr. Halûk Kabaaloğlu ise seminerin düzenleyicisi olarak o güne kadar işlenen konuları özetledi; üzerinde durulması gerekip de yeterince anlatılamayan noktaları iki saat süren açık-

lamaları ile toparladı ve daha sonra sermaye piyasası konusundaki çalışmaları kısaca anlattı. Topluluk düzeyinde benimsenen Muhasebe Yönergeleri'ni ise Arthur Andersen firması müdürlerinden Murat Ece, projeksiyonlu olarak dinleyicilere sundu. Toplulukta İflas ve Medeni Usul Hukuku düzenlemelerini Yrd. Doç. Dr. Selçuk Öztekin, mahkeme kararlarının serbest dolaşımını da Prof. Dr. Ata Sakmar anlattı.

Öğleden sonraki oturumda Eskişehir Anadolu Üniversitesi Rektör Yrd. ve AET Merkezi Müdürü Prof. Dr. Akar Öcal «Avrupa Tipi Anonim Şirket» konusunu ele aldı ve yapılan çalışmaları özetledi. Öcal'ın seminere katılmak için Eskişehir'den gelmesi, iştirakçiler tarafından takdirle karşılandı.

Topluluk İş Hukuku ve Sosyal Sigortalar konularında da yine M.Ü. öğretim üyeleri Doç. Dr. Fehim Üçışık, Doç. Dr. Ali Güzel, Doç. Dr. Neclâ Pur, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Berzek açıklamalarda bulundular. Genel bir değerlendirme yapmak üzere ise Prof. Dr. Ali Sait Yüksel söz aldı.

Dokuz gün süren ve bir akademik yıl devam eden yüksek lisans programında dahi verilmesi mümkün olamayacak derecede kapsamlı bilgilerin iştirakçilere verilmesini sağlamak üzere düzenlenen Eğitim Semineri'nin kapanış konuşmasını Rektör Prof. Dr. Orhan Oğuz yaptı ve Türkiye AET Karma Parlamento Komisyonu'nda görev yaptığı sırada AET konusundaki izlenimlerini anlattı.

Seminere İlişkin Değerlendirmeler

Semineri düzenleyenlerce, katılanlardan çalışmaları değerlendirmeleri ve eleştirmeleri istenmiştir. Seminere

katılan birçok uzman ve bürokrat dağıtılan formları doldurarak görüşlerini açıklamışlardır. Bu formlar üzerinde yaptığımız araştırma sonunda, genel olarak programın yoğunluğundan yatkınlığı ortaya çıkmıştır. Gerçekten de seminerin çalışmalarını her gün yaklaşık 9 saat sürmüş, bazı günler 10 saati bulmuştur. Bu yüzden, örneğin Ankara'dan seminere katılan bazı iştirakçılar, İstanbul'u gezme ya da yakınlarını ziyaret etme olanağını bulamadan geriye dönmek zorunda kalmışlardır.

Buna karşılık seminerin düzenleyicileri; aslında 45 günde yapılması gereken bir eğitimi 9 güne sığdırdıklarını; Ankara'da her biri yüksek düzeyde görevlerde bulunan bürokratların işlerinden uzun süre ayrı kalamayacakları ve bu yüzden seminere katılmayacakları göz önünde tutularak çalışmaların yoğunlaştırıldığını ifade etmişlerdir.

Öte yandan iştirakçılar; uygulanan programdan çok şey öğrendiklerini, bununla beraber özel ihtisas seminerleriyle branşlarında uzmanlaşmak istediklerini belirterek; Marmara Üniversitesi ve Enstitü yöneticilerinden bu tür seminerlerin düzenlenmesini istemişlerdir. Seminere katılanların bazı değerlendirmeleri, özetlenerek aşağıda sunulmaktadır.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Plan Koordinasyon Kurulu'ndan bir yetkili şunları yazmış: «Hazırlamış olduğunuz seminer, entellektüel içerik ve doyuruculuk konusunda rahatlıkla IMF seminerleri ile boy ölçüşebilir. Yapılacağı bildirilen ihtisas seminerlerinin de yine en az bu kadar hatta daha da doyurucu olduğundan eminim. Böyle bir seminer

düzenlenmiş olmasından dolayı Marmara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Dokümantasyon Merkezine içtenlikle teşekkür etmek istiyorum. Yalnız, eğer seminer organizasyonunda, özellikle öğle saatlerinde, seminere katılanlara biraz daha rahat yemek yeme ve çevreyi görme imkânı tanınırsa, daha da iyi olacağını düşünüyorum.»

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan bir bürokrat seminer tebliğlerini şöyle değerlendirdi: «Prof. Jack Wiseman'ın anayasal federalizm ile gümrük birliği konusunda yaptığı ayırım gerçekten çok ilginçti. Sayın Tefik Saraçoğlu gibi Katma Protokolün hazırlanma aşamasına her yönüyle şahit olmuş bir yetkilimizi dinlemek, o dönemin koşullarını anlamak açısından yararlı oldu. Ömer Bolat ve Barbaros İncei bu kadar genç yaşta AT hakkında bu kadar bilgi edinilebileceğini göstermiş oldular. Her ikisi de konularına hâkimdi. Bu konuda pek çoğumuza örnek olacaklarına eminim. Benim önerim, süre - program arasındaki dengenin iyi kullanılmasıdır. Çok yoğun bir program yerine, biraz seminer dışı çalışmaya olanak veren bir zamanlama yapılmasıdır.»

Maliye Bakanlığı'ndan bir başka iştirakçi de; «Seminer genelde süre ve konular açısından çok yoğun bir program olarak düzenlenmiş. Program kapsamı içerisinde dinlenme ve çay araları çok kısıtlı tutulmuş.» şeklindeki eleştirilerden sonra şöyle devam etmiştir: «Doç. Dr. Berksoy, Dr. Çobanoğlu, Doç. Dr. Akder, Fatih Anıl konulara hâkimiyeti ve izleyicilere sunumu açısından çok iyiydi. Yrd. Doç. Dr. Jale Civelek konuyu aktarış biçimi, iştirakçilere kendisini ilgiyle dinletme performansı göstermesi aç-

sından çok başarılı idi. Ayrıca seminer programını yöneten ve tebliğler sunan Sn. Doç. Dr. Halûk Kabaalioğlu, olaylara yaklaşımı, tebliğlerdeki başarısı ve panelleri yönetmesi açısından başarılı olmuştur.»

İhracatçı Birlikleri'nden bir iştirakçi, seminerin tamamının İngilizce yapılmasını önerirken, ayrıntılı ihtisas seminerleri düzenlenmesini talep ediyordu.

Sanayi Odası'ndan seminere katılan bir uzman; bundan sonraki ihtisas seminerlerinin konuları seçilirken, katılma müzakerelerinde doğrudan yararlı olacak konuların seçilmesini önermekte ve şu gözlemlere yer vermektedir: «Tebliğ sahiplerinden Saraçoğlu'nun konuşması bizi çok aydınlattı. Ömer Bolat ve Barbaros İnceci konulara çok iyi yaklaştılar. Ancak süreleri yeterli değildi. Konuları anlattımı ve de seminer için çalışmalarını nedeniyle Halûk Kabaalioğlu'nu özellikle tebrik etmek istiyorum, teşekkürlerimi sunuyorum.»

Bir özel holding temsilcisi izlenimlerini şöyle açıklıyor: «Konuşmacılar genelde başarılıydı. AET konusunda ihtisas seminerlerinin düzenlenmesini çok faydalı telakki ediyorum. Yabancı konuklar hakkında genel bir izlenimimi özetlemek istiyorum: Türkiye'nin Topluluğa katılmasının keşin kesilen istenmediği gibi bir düşüncenin olmadığını, fakat Türkiye'nin acele etmeden kararlı ve hesaplı adımlar atarak ve de kendisini Topluluğa adapte edecek çalışmalara ağırlık vererek önümüzdeki zamanı değerlendirme gerektiğini düşündüklerini hissettim. Marmara Üniversitesi'nin bundan sonraki çalışmalarında başarılılar diler, Türk kuruluşlarının bu tür çalışmalara daha da çok katılımında bu-

lunmaları gerektiğini belirtmek isterim.»

Bu konuda, Seminer yöneticisinin; önceki yıllarda özel sektörün AET konusuna daha ağırlıklı olarak eğildiği, kamu sektörünün ise itibar etmediği; şimdi ise kamu sektöründen büyük ilgi görülürken, özel sektörün konuya kayıtsız kaldığı; şeklindeki gözlemini eklemek gerekir.

Gelirler Genel Müdürlüğü'nden bir Daire Başkanı şunları yazıyor: «Seminerde tebliğ sunan tüm konuşmacılar, kendi dallarında son derece başarılı idiler. Marmara Üniversitesi'nin hazırladığı bu seminer son derece başarılı olmuştur. Aslında bu başarı, Üniversite'nin kuvvetli kadrosu sayesinde gerçekleşmiştir. Seminer yöneticisi Kabaalioğlu'nu, bu kadar iyi bir kompozisyondan dolayı tebrik etmek bizim için bir borçtur.»

Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'nden bir yetkili, semineri «genelde yeterli» bulmuş. «Ancak, programların yüklü ve yeme-içme gibi basit problemlerin çözülmemiş olması, katılımcıların ilgilerinin dağılmasına yol açmıştır.» diyor.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan bir başka iştirakçi şu gözlemlerde bulunuyor: «Düzeyi yeterli, fakat genelde planda izlenen sıra daha düzenli olabilirdi. Davis Condon; Gümrük Birliği konusunu çok ayrıntılı ve açık olarak anlattı. Samimi ve konuşma arasındaki esprileriyle dinleyicileri rahatlatan bir konuşmacı. Gümrük Birliği konusunda Avrupalı vatandaşın tavrına değinmesi yararlı oldu. Giorgio Markatatos'un, müşteriye tarım politikası konusundaki geniş bilgilerinden oldukça yararlandı. Böyle karışık bir konuyu ana hatlarıyla ortaya koyması başarılıydı.»

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Referandum Erken Seçimi Doğurdu

BAZI politikacılar için 1982 Anayasası ile getirilen yasaklar, 6 Eylül 1987'de yapılan referandumun kesin sonuçlarının açıklanmasıyla ortadan kalkmıştır. Referanduma katılanların % 50,15'i yasakların kalkmasını, % 49,85'i ise sürmesini istemişlerdir. Henüz referandumun genel sonuçlarının alınmadığı bir sırada basına demec veren Başbakan Turgut Özal, 1 Kasım 1987 tarihinde erken seçim yapılacağını açıklamıştır.

Referandumun sonucu; siyasi yasaklılara politikaya fiilen katılma kapısını açmakla beraber, hem eski politikacılar hem de ANAP Hükümeti için sevindirici olmamıştır; fakat kamuoyunun yargısı bakımından büyük bir anlam taşımaktadır. Bunu iyi değerlendiren Özal Hükümeti; muhalefetin toparlamasına vakit bırakmadan ve uygulamaya çalıştığı sosyo-ekonomik politikaların sonuçları kesinlik kazanmadan; erken seçim kararını vermiş bulunmaktadır. Bilindiği gibi, halen uygulanan ekonomik politikaların yanlış olduğu ve olumsuz sonuçlar doğuracağı, bir süreden beri yaygın biçimde iddia ediliyordu.

Kanımcı erken seçim kararı daha önceden verilmiş ve «evet»lerle «hayır»lar arasında büyük bir fark olmayacağı belirlenince de kamuya açıklanmıştır. Diğer bir deyişle, referandum, ANAP Hükümeti için, daha önce alınmış olan erken seçim kararını uygulamada geçerli bir vesile teşkil etmiştir.

Erken seçim kararı, Turgut Özal'ın, ekonomik politikalarına ilişkin uygulamalarına daha güçlü olarak devam etme isteğini ortaya koymaktadır. Bir iktidar partisi için böyle bir isteğin normal karşılanması gerekir.

Bu arada, hükümetin enflasyon hızının azaltılmasına ilişkin uygulamalarının olumlu sonuç vermediği, bizzat Başbakan tarafından açıklanmıştır. Ancak, seçimi kazanmak için yapılması beklenen harcamalar ile bir kısmı gerçekleşen, bir kısmının da seçim sonrasında ertelendiği söylenen zamlar dolayısıyla; kamuoyunda bugünlerin mumla aranacağı endişesi gittikçe ağırlık kazanmaktadır.

İç ve dış borçların boyutlarındaki hızlı artış, bu endişeyi doğrulayan diğer göstergelerdir. Nitekim, 1987 başından bu yana, Hazine'nin tahvil ve bono satışları % 200 artmıştır. İç borçların, 1987 sonunda 5,5 trilyon liraya ulaşacağı anlaşılmaktadır.

Erken seçim dolayısıyla politik olaylar ön plandaki yerini muhafaza ettiğinden, ekonomik olayların 1987 Kasım ayından sonra hızlanacağı söylenebilir.

Bu arada, 1987 Eylül ayından itibaren önem kazanacağını tahmin ettiğimiz özelleştirme olaylarının, daha birkaç ay ertelenmesi beklenmelidir. Kamu İktisadi Teşebbüslerini Özelleştirme Konsorsiyomu'nun özelleştirmeye ilişkin hazırlıklarını henüz tamamlamadığı belirtilmektedir.

Geçtiğimiz Eylül ayında yaşanmaya devam edilen en önemli ekonomik olay, yine enflasyon olmuştur. Başbakan'ın, referandum sonrası yaptığı konuşmada, «fiyat artışlarına alınması gerektiği» yolundaki sözleri; gerek kamuoyunda gerek iş âleminde çok olumsuz etki yapmıştır. Hükümet Programı'nda % 20 olarak öngörülen, daha sonra % 25'e kadar yükselebileceği ifade edilen enflasyon oranının şimdiden % 46.6'yı aşması; fiyat artışlarını önleme tedbirlerinin ihmal edilmemesi ve ertelenmemesi gereğini ortaya koymaktadır. Oysa hükümet büyüme hızını azaltmak eğiliminde değildir ve bu tutum, enflasyonun hızlanmasının nedenlerinin başında gelmektedir. Başbakan, uluslararası kuruluşların büyümeyi yavaşlatma önerilerini de dinlemeye niyetli görünmemektedir.

Öte yandan, 1987 Eylül başında Ankara'da yapılan I. Sanayi Şûrası'ndan söz etmek gerekir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen Şûra'da; Türkiye'nin sınaî yapısı, sorunları ve yönlendirilmesi konuları ele alınmıştır. Konuların sektörler itibariyle tartışıldığı Şûra'da; girdi maliyetlerinin düşürülmesi, araştırma ve geliştirmeye önem verilmesi, standardizasyon ile devlet-üniversite-sanayi işbirliğine ağırlık verilmesi istenmiştir.

Yine geçtiğimiz Eylül ayı içinde, İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) İstanbul'da toplanmıştır. Dönem Başkanı olarak bir konuşma ile toplantıyı açan Cumhurbaşkanımız Kenan Evren; «Orta Vadeli Ticaret Finansmanı Mekanizması'nın kurulması ve işlenmesi için İslam ülkelerinin taahhüt ettikleri meblağların ilk taksitlerini ödemeleri gerektiğini belirttikten sonra, bu üçüncü birleşimin ağırlığının ulaştırma konularına ayrıldığını ifade etmiştir. İSEDAK toplantısına katılan Ulaştırma Bakanları, yaptıkları görüşmeler sırasında, İslam ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin gelişmesinde uluslararası ulaştırma şebekeleri kurulmasının önemine değinmişlerdir.

Geçtiğimiz ay içinde meydana gelen başlıca olayları kısaca açıkladıktan sonra, bazı spesifik olayları da şöylece belirtmek mümkündür.

DESİYAB'ın Görevleri

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), daha önce Devlet Yatırım Bankası tarafından yürütülen Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansman işlemlerini yüklenmekle görevlendiriliyor. Öğrendiğimize göre, DESİYAB; halka açık şirketlere, işçi şirketlerine, KİT'ler ve bunlara bağlı iştirak, ortaklık ve işletmelere; kalkınma ve yatırım bankacılığı hizmetleri verecektir.

Faiz Oranları İstikrar Bulamadı

Bir yıllık mevduata uygulanacak faizlerin serbest bırakılması üzerine, bankalar arasındaki yarış halen devam etmektedir. Kamu bankalarından Anadolu

Bankası ve Sümerbank, yıllık faiz oranını % 56'ya çıkarmıştır. Bu oranın bir miktar daha artması beklenmekle beraber, birçok bankanın % 52 oranında durmaya çalıştığı görülmektedir. Bu arada bazı küçük bankaların, el altından, bir yıllık mevduat için % 60'a kadar faiz ödedikleri söylentileri yaygındır.

Grevler

Seydişehir Alüminyum tesislerinde iki ay kadar süren grevin 1987 Ağustos ayı nihayetinde sona ermiş olması memnuniyetle karşılanmıştır. Tesislerde üretime başlanmasıyla birlikte, bu iş kolundaki sıkıntıların büyük ölçüde azalması beklenmektedir.

Buna karşılık deri iş kolunda ve Migros'daki grevler devam etmektedir. İstanbul'da sürdürülen önemli bir grev ve lokavt uygulaması da kara nakliyecileri ile ilgilidir. Taraflar arasındaki görüşmeler sonuçsuz kaldığından, mal hareketleri büyük ölçüde durmuş bulunmaktadır.

Menkul Kıymetler Borsası'nda Kargaşa

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda satışa çıkarılacağı açıklanan, özel sektör işletmelerine ait olup kamu elinde bulunan hisse senetlerinin, Borsa'da satılmadığı iddiasına karşılık, bu hisse senetlerinin epeyce süreden beri Borsa'da işlem gördüğüne dair KİT'lerin özelleştirilmesi uygulaması ile ilgili Başbakanlık Danışmanı Cengiz İsrail'in sözleri; Borsa'da kargaşa yaratmıştır. Bu olay İMKB'nda bir süre durgunluğa yol açmıştır. Durum hâlâ açıklığa kavuşmuş değildir.

Zamlar

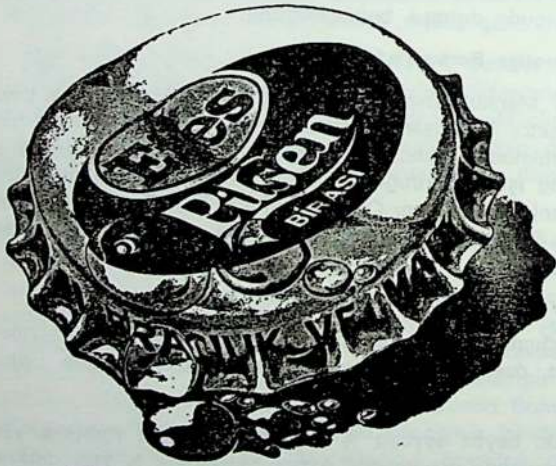
Referandum ve erken seçim dolayısıyla ertelendiği belirtilen kamu zamlarının dışında, özel sektörün ürettiği birçok kaleme zam uygulamaları devam etmektedir.

Bu arada beyaz eşyaya % 3-4 oranında zam yapılmış, renkli TV fiyatları da % 12.6 oranında artırılmıştır. Ayrıca margarine % 11.6, deterjana % 15 oranlarında zamlar yapılmıştır. Çeşitli modellerdeki yerli otomobillerin fiyatlarındaki artış oranı % 6 ile % 8 arasında değişmektedir. Bunların dışında plastik boyalar, matbaa mürekkepleri ve kumaş fiyatları da % 10 ile % 20 arasında değişen oranlarda zam görmüş bulunmaktadır.

Sayın Okurumuz,

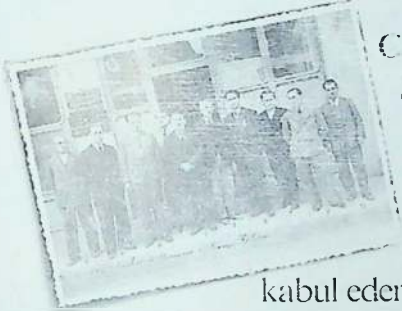
1987 yılı abonemenizi yenilediğiniz için;

teşekkür ederiz.

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

60 yıllık birikim...

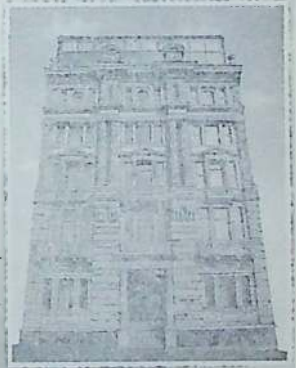

Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne...

60. yılını kutlayan ESBANK, ilk özel milli bankalardan biridir. ESBANK, tedbirli ve kararlı bankacılık anlayışını temel ilke

kabul eden bankadır.

ESBANK, dış ticaret bankacılığında hızlı karar veren, hızlı uygulayan bankadır. ESBANK, ülkemizin önemli sanayi ticaret ve iş merkezlerindeki şubeleriyle hizmet veren bankadır. ESBANK, kam-biyo şubelerini hertürlü uluslararası hizmeti sunan uzman personelle ve teknik

araçla donatarak dış ticaret işlemlerine yeni bir kişilik kazandıran bankadır.

ESBANK, bankacılıkta 60 yıllık birikimi çağdaş bir anlayışla yeniden yorumlayan banka...

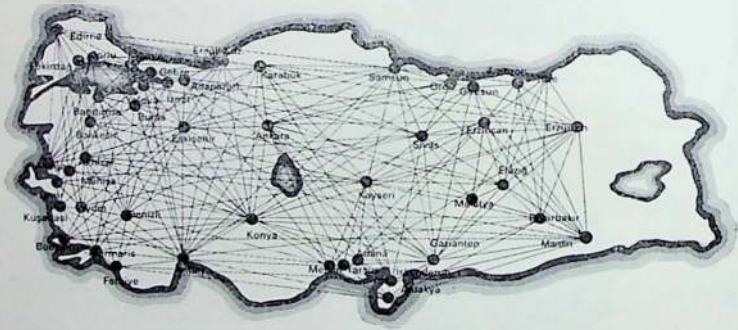
ESBANK

"Tedbirli ve kararlı"

Tele-İşlem'in bugünü ve Türkiye...

**İşte gelişme hızı: 52 merkez, 188 şube!
aralarındaki uzaklık yalnızca 3 saniye...**

Bugün Türk bankacılığında Yapı Kredi'nin getirdiği ve her gün biraz daha yaygınlaştırdığı çağın bankacılığı, elektronik bankacılık, Tele-İşlem var. Sanayiciden esnafa, büyük kuruluşlardan bireyler kadar Tele-İşlem kolaylığından yararlanılıyor.

Yapı Kredi'ye gelin... Tele-İşlem ile,
zamanı paraya çevirin.

Bugün Tele-İşlem sistemine bağlanan Yapı Kredi merkezlerinin sayısı 52'ye şubeleri ise 188'e ulaşmıştır. Uzaklıkları ne olursa olsun, bu merkez ve şubelerde senet, çek, havale, para yatırma, para çekme gibi bütün bankacılık işlemleri 3 saniyede yapılabilmektedir.

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"